

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

«Οδηγός για την Εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης Καινοτόμων Δράσεων»

Βιβλίο για τον Καθηγητή

ΑΘΗΝΑ 2001

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

Σταμάτης Αλαχιώτης,

*Καθηγητής Γενετικής του Πανεπιστημίου Πατρών,
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ:

Χαράλαμπος Κωνσταντίνου,

*Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
Αντιπρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

Ελένη Καρατζιά-Σταυλιώτη,

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναστασία Κυρκίνη-Κούτουλα

Μόνιμη Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Δήμητρα Σπυροπούλου

Μόνιμη Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Ενέργεια 2.2.1.: "Αναμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση"

Πράξη 2.2.1.γ.: "Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης"

Τίτλος έργου: "Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης/Πιλοτική εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης/Ζώνης Καινοτόμων Δράσεων"

Υπεύθυνος έργου: Ηλίας Γ. Ματσαγούρας
Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών
Αντιπρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ISBN 960-407-130-0

Το εξώφυλλο απεικονίζει δελφίни από ψηφιδωτό της Casa Romana που βρίσκεται στην Κω (λεπτομέρεια).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος Προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου	5
Εισαγωγικό σημείωμα	9
Αρχαίος ελληνικός πολιτισμός	19
Διδασκαλία κειμένων	21
Διαπολιτισμική Εκπαίδευση	25
Από τη δραχμή στο Ευρώ	27
Εικαστικές δραστηριότητες	28
Εξοικείωση των μαθητών με το τεχνητό τεχνολογικό περιβάλλον	33
Ευρωπαϊκή διάσταση	39
Η ελληνική νοηματική γλώσσα	41
Θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας	47

Θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	53
Ισότητα των δύο φύλων	66
Λαϊκός πολιτισμός	69
Τα Μαθηματικά στην καθημερινή ζωή, στην τέχνη και στον πολιτισμό	71
Μουσειακή παιδεία - Επισκέψεις των μαθητών σε μουσεία	85
Μουσική παιδεία	99
Οικονομική παιδεία	105
Ολυμπιακή παιδεία	111
Νεοελληνική Λογοτεχνία	12
Οργάνωση της ζωής	125
Βία στα σχολεία	13
Παράρτημα	14

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συνεχής προσαρμογή στα νέα δεδομένα και η αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης πρέπει να είναι αναμφισβήτητα οι κυριότεροι στόχοι για κάθε εκπαιδευτικό σύστημα. Προς τούτο απαιτείται διαρκής εκσυγχρονισμός τόσο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης όσο και του Ενιαίου Λυκείου και της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΤΕΕ). Στο πλαίσιο αυτό επιχειρείται μια ποιοτική αναβάθμιση που θα βασιστεί σε ένα νέο Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, το οποίο ήδη επεξεργάστηκε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, με γνώμονα την κατά το δυνατόν σφαιρική και διερευνητική προσέγγιση της γνώσης, δηλαδή τη διαθεματικότητα. Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) στοχεύει τόσο στην ισόρροπη κατανομή της διδακτέας ύλης ανά τάξη όσο και στην εφικτή διαθεματική προσέγγιση της γνώσης.

Μέσα στο πλαίσιο διαμόρφωσης του ΔΕΠΠΣ εντάσσεται και η «Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων» για το Δημοτικό και η «Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων» για το Γυμνάσιο (ανάλογες και σχετικές δραστηριότητες προβλέπονται και για το Νηπιαγωγείο). Η καινοτομία αυτή βασίζεται στην αναμόρφωση του σχολικού χρόνου και στην καλλιέργεια πρωτοβουλιακής, συνεργατικής και διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης αλλά και ανάπτυξης της κριτικής σκέψης, της συλλογικής προσπάθειας και της βιωματικής δράσης του μαθητή μέσα από ανάλογες δραστηριότητες και σχέδια εργασίας (project). Η προσπάθεια αυτή στοχεύει στην καλύτερη προσέγγιση όλων των προαναφερθεισών παραμέτρων που αναμφίβολα απασχολούν τους εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία και ταυτόχρονα συμβάλλει στην προώθηση της απαραίτητης πρωτοβουλιακής δράσης του μακόμενου εκπαιδευτικού.

Μέσα σ' αυτή τη ζώνη θα αναπτυχθούν οι αναγκαίες γνώσεις και πληροφορίες που δεν έχουν τη δυνατότητα να προβληθούν στο επίπεδο της τυπικής διδασκαλίας, την οποία έτσι κι αλλιώς δεν μπορεί να αντέξει το σχολικό πρόγραμμα. Οι εν λόγω πληροφορίες αφορούν πρωτίστως την καθημερινότητα και διοχετεύονται κυρίως μέσω των ΜΜΕ χωρίς την απαραίτητη πολλές φορές παιδαγωγική δεοντολογία. Ο χρόνος εφαρμογής της Ευέλικτης Ζώνης για μεν το Δημοτικό ποικίλλει από 4 ώρες στις μικρές τάξεις μέχρι 2 ώρες στις δύο τελευταίες, για δε το Γυμνάσιο περιορίζεται αρχικά στις 2 ώρες την εβδομάδα. Η μικρή μείωση των ωρών διδασκαλίας για ορισμένα μαθήματα δε σημαίνει καθόλου υποβάθμισή τους αλλά αντίθετα αναβάθμισή τους, αφού το εύρος του γνωστικού τους περιεχομένου θα προβάλλεται και μέσα από τις δραστηριότητες της Ευέλικτης Ζώνης.

Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι η Ευέλικτη Ζώνη θα χρησιμοποιηθεί ως μέσο καλύτερης

προσέγγισης μιας άλλης, γενικά αποδεκτής και προσδοκώμενης αντίληψης για το σχολείο, το οποίο πρέπει να γίνει χώρος χαράς και ζωής και όχι μόνο διδασκαλίας και παθητικής αποδοχής αποσπασματικών γνώσεων. Το σχολείο πρέπει να γίνει ευχάριστο και ενδιαφέρον, αναπτύσσοντας ένα κατάλληλο παιδαγωγικό περιβάλλον που θα ανταγωνίζεται το αντίστοιχο ισχυρό εξωσχολικό περιβάλλον των παραπλανητικών πολλές φορές σειρήνων.

Σημειώνεται ότι η Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων έχει ήδη εφαρμοστεί με επιτυχία, σε μια προ-πilotική φάση, σε τέσσερα Δημοτικά Σχολεία της Αττικής. Η pilotική αυτή εφαρμογή θα συνεχιστεί το σχολικό έτος 2001-2002 σε 10 Νηπιαγωγεία, 150 Δημοτικά Σχολεία και 52 Γυμνάσια της χώρας, αστικά και ημιαστικά (ανάμεσα στα οποία θα υπάρχει και ενδεικτικός αριθμός Ειδικών Σχολείων).

Η εμπειρία που θα αποκτήσουν οι σχολικοί σύμβουλοι και οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι θα συμμετάσχουν στο πρόγραμμα θα αξιοποιηθεί ανάλογα στη φάση της ολικής εφαρμογής της Ευέλικτης Ζώνης σε όλα τα σχολεία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης της χώρας, αφού προηγηθούν οι σχετικές αξιολογήσεις και αποτιμήσεις του εγχειρήματος. Χρονικός στόχος της γενικής εφαρμογής αποτελεί το σχολικό έτος 2002-2003.

Η Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων και η Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων θα πρέπει να κερδίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών, εμπλουτιζόμενες με προγράμματα δραστηριοτήτων στα οποία εντάσσονται θέματα από: την ολυμπιακή παιδεία, επιλεγμένες ενότητες από το πρόγραμμα «Μελίνα» και τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν στα Σχολεία Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων Εκπαίδευσης (ΣΕΠΠΕ), την Αγωγή Υγείας και τις διαφυλικές σχέσεις, την Τοπική Ιστορία, τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, τις νέες τεχνολογίες, την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, τα Εικαστικά κ.ά.

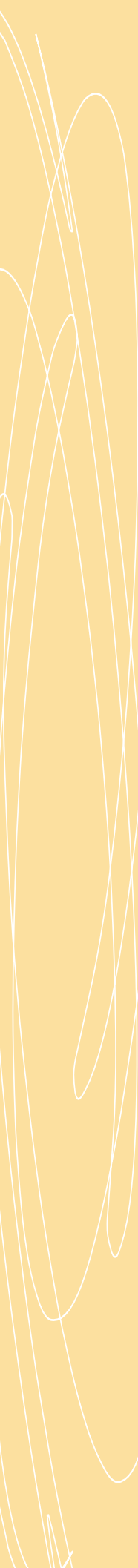
Στο πλαίσιο της υλοποίησης της εν λόγω καινοτομίας εντάσσεται και μια άλλη δραστηριότητα που αφορά τη συγγραφή κειμένων γενικού ενδιαφέροντος για ένα πολυθεματικό βιβλίο - φάκελο. Τα κείμενα αυτά μπορεί να αποτελέσουν τη βάση για συζήτηση στις τάξεις της ΣΤ' Δημοτικού και της Γ' Γυμνασίου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο δάσκαλος/καθηγητής δε θα μπορεί να χρησιμοποιήσει κατάλληλα τα σχετικά κείμενα και για μικρότερες τάξεις. Ο τίτλος του εν λόγω βιβλίου για το Δημοτικό είναι «Βλέπω το σημερινό κόσμο» και για το Γυμνάσιο «Ανικνεύοντας το σήμερα προετοιμάζουμε το αύριο».

Οι προαναφερθείσες γενικές προσπάθειες δεν είναι αποσπασματικές, αλλά εντάσσονται όλες σε μια ενιαία κατά το δυνατόν ολιστική προσέγγιση εκσυγχρονισμού του εκπαιδευτικού συστήματος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και βρίσκονται σε αρμονία με τους στόχους του Συμβουλίου Υπουργών Παιδείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εκπαίδευσης.

Είναι αυτονόητο ότι η μεγάλη ρευστότητα της εποχής μας απαιτεί συνεχείς προσαρμοστικές κινήσεις και πολιτικές αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού μέσα από την κατάλληλη μαθησιακή διαδικασία και τη διασφάλιση παροχής ίσων ευκαιριών για τα δύο φύλα, τις ομάδες ατόμων με ειδικές ανάγκες και ικανότητες, τις ομάδες με ιδιαίτερα εθνοτικά, πολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά και βελτιστοποίηση κάθε ποιοτικής δυνατότητας του εκπαιδευτικού συστήματος προκειμένου να καταπολεμηθεί η ανεργία και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Η προσέγγιση τέτοιων στόχων απαιτεί και την καλλιέργεια του «μαθαίνω πώς να μαθαίνω», ώστε να τεθούν από την υποχρεωτική εκπαίδευση οι βάσεις της δια βίου μάθησης. Έτσι μέσα από τις προτεινόμενες για πιλοτική εφαρμογή καινοτόμους δράσεις, τις οποίες σας παρουσιάζουμε στο παρόν εκπαιδευτικό υλικό –αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας του επιστημονικού προσωπικού του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στο οποίο εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες - επιδιώκουμε να εφοδιάσουμε το μαθητή με τον κατάλληλο μορφωτικό μανδύα, ώστε να ανταπεξέρχεται με περισσότερη επιτυχία τις «μπόρες της ζωής». Και αυτή θα είναι η απάντηση της χώρας μας στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας, στην επιδιωκόμενη σύγχρονη κοινωνία της ποιότητας.

Σταμάτης Ν. Αλαχιώτης
Καθηγητής Γενετικής του Πανεπιστημίου Πατρών
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

Μια Καινοτομία στο ελληνικό σχολείο

A. Σκοπός της Ευέλικτης Ζώνης

Η Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων, που καλύπτει ένα συνεχές δίκτυο στο 35ωρο εβδομαδιαίο πρόγραμμα του Γυμνασίου, επιδιώκει με την ελεύθερη θεματική της και την ενεργητική μεθοδολογία της να επιτελέσει διπλό σκοπό: πρώτον, να αντισταθμίσει την ανελαστικότητα, τις μονομέρειες και τον πολυκερματισμό του παραδοσιακού σχολείου και, δεύτερον, να διαποτίσει σιγά σιγά με τις αρχές της και τις πρακτικές της την καθημερινή διδακτική πράξη.

Βασικά στοιχεία μέσα από τα οποία αναμένεται να επιτελέσει η Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων το διπλό σκοπό της είναι τα εξής:

- ✓ Η διαθεματική προσέγγιση, που «ενιαιοποιεί» τη γνώση και έτσι προφυλάσσει το άτομο και την κοινωνία από τα προβλήματα της αποσπασματικότητας και της μονομέρειας.
- ✓ Η χαλάρωση των διαχωριστικών γραμμών μεταξύ των διδασκόμενων μαθημάτων, που θα αναδείξει τις διεπιστημονικές συναρτήσεις της γνώσης και θα καταργήσει την αξιολογική διάκριση μεταξύ ακαδημαϊκών και μη ακαδημαϊκών μαθημάτων.
- ✓ Η σύνδεση της σχολικής γνώσης με τα ενδιαφέροντα του παιδιού και τις πραγματικές καταστάσεις της ζωής, που ενεργοποιεί τους μαθητές, προσδίδει νόημα στη σχολική γνώση και ανοίγει διαύλους επικοινωνίας με την οικογένεια και την τοπική κοινωνία.
- ✓ Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και η ενεργοποίηση της δημιουργικότητας των μαθητών, που ουσιαστικοποιούν τη μάθηση και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της αυτονομίας του ατόμου.
- ✓ Η ανάπτυξη συλλογικών μορφών συστηματοποιημένης δράσης και διαλεκτικής αντιπαράθεσης, που είναι αναγκαία για την κριτική και δημιουργική συμ-

μετοχή του πολίτη στα κοινωνικά δρώμενα.

- ✓ Η ανάπτυξη στάσεων και δεξιοτήτων, που απαιτεί η αυτορυθμιζόμενη μάθηση και η διά βίου εκπαίδευση στην κοινωνία της πληροφορίας, της γνώσης και της τεχνολογίας.
- ✓ Ο εμπλουτισμός της σχολικής ζωής με συναίσθημα, με ρυθμό, με φαντασία, με «χρώματα και αρώματα», τα οποία απαιτεί η ισόρροπη ανάπτυξη και η γενικότερη παιδεία του ατόμου.
- ✓ Η ένταξη στη μαθητική ομάδα όλων των μαθητών ανεξάρτητα από τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις, το φύλο, τη φυλή και την κοινωνική και πολιτισμική προέλευσή τους, με στόχο να προληφθούν φαινόμενα γκετοποίησης και να ετοιμαστούν οι πάντες να ζήσουν ως δημιουργικοί πολίτες σε σύνθετες κοινωνίες με πολιτισμική ποικιλότητα.
- ✓ Η ανάπτυξη της (χειρο)κατασκευαστικής ικανότητας των μαθητών και η εξοικείωσή τους με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας.

Με τους παραπάνω όρους: (α) αλλάζει άρδην το καθημερινό τοπίο του σχολείου και γίνεται λιγότερο ανελαστικό και περισσότερο δημιουργικό και χαρούμενο, (β) ουσιαστικοποιείται η μάθηση, (γ) στηρίζεται η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού και (δ) προετοιμάζονται καλύτερα οι μαθητές ως αυριανοί πολίτες της κοινωνίας της γνώσης, της πολυπολιτισμικότητας και της τεχνολογίας.

Ιδιαίτερα για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δημιουργείται ένα θετικό πλαίσιο στήριξης, που ενθαρρύνει τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, την ατομική έκφραση και την αλληλοβοήθεια των μαθητών κατά τη μαθησιακή διαδικασία.

B. Θεματική της Ευέλικτης Ζώνης

Εφόσον σκοπός της Ευέλικτης Ζώνης είναι να «ενιαιοποιήσει» τη σχολική γνώση με τα ενδιαφέροντα των μαθητών και με τις καταστάσεις της ζωής, η Ευέλικτη Ζώνη έχει «ανοιχτή» θεματική, που προτείνεται από τους μαθητές και διαμορφώνεται με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Με αυτή την έννοια τα θέματα που διερευνώνται στην Ευέλικτη Ζώνη έχουν σχέση με τα ενδιαφέροντα των

μαθητών, τα επίκαιρα ζητήματα του τόπου τους και του κόσμου, αλλά και τα ερεθίσματα που προσφέρουν τα μαθήματα του σχολείου. Ο πίνακας που ακολουθεί είναι ενδεικτικός και περιλαμβάνει τις συνηθέστερες θεματικές περιοχές.

Ο εκπαιδευτικός, με την ενεργό συμμετοχή των μαθητών, φροντίζει να επιλέγονται αντικείμενα μελέτης που καλύπτουν διαφορετικούς τομείς, χωρίς να αποκλείει, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, την ανισομερή ενασχόληση με μερικούς τομείς, αν αυτό εκφράζει τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Όμως οι διαφοροποιήσεις που υπάρχουν μεταξύ των μαθητών ως προς τα ενδιαφέροντα, τις κλίσεις, τις εμπειρίες και τα συλ της μάθησης, καθώς και το χρέος του σχολείου να αναπτύξει όλα τα είδη της νοημοσύνης και τους τομείς γνώσης επιβάλλουν την αρχή της ποικιλίας, σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται η μελέτη πολλαπλών θεμάτων με διαφορετικές μεθόδους επεξεργασίας και διαφορετικούς τρόπους έκφρασης των προϊόντων της επεξεργασίας. Έτσι η τελική επιλογή των αντικειμένων μελέτης τόσο από τον ενδεικτικό πίνακα θεματικών περιοχών όσο και από το διδακτικό υλικό, που περιγράφουμε παρακάτω γίνεται με κριτήρια δύο βασικές αρχές της Ευέλικτης Ζώνης, δηλαδή την αρχή της ελεύθερης συλλογικής επιλογής και την αρχή της ποικιλίας.

Τέλος, επισημαίνουμε ότι η «ευελιξία» δεν αφορά μόνο την επιλογή θεμάτων, αλλά και τη διάρκεια της μελέτης τους. Άλλα από αυτά τα θέματα ολοκληρώνονται σε δύο ή περισσότερες ώρες, ενώ άλλα απαιτούν περισσότερα δώρα και έτσι διαρκούν μερικές εβδομάδες ή μήνες.

Ενδεικτικές θεματικές περιοχές για το Γυμνάσιο

Γ. Δραστηριότητες της Ευέλικτης Ζώνης

Οι δραστηριότητες που αναπτύσσουν οι μαθητές στη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων ποικίλλουν ανάλογα με την ηλικία τους και τη φύση του θέματος, αλλά σε κάθε περίπτωση καλύπτουν όλες τις φάσεις παραγωγής της γνώσης, όπως είναι η συλλογή πρωτογενών πληροφοριακών δεδομένων και η επεξεργασία τους, η κωδικοποίηση της γνώσης που προκύπτει από την ενεργοποίηση των μαθητών κατά την επεξεργασία τους, η διαχείριση της παραγόμενης γνώσης και η

αξιολόγησή της. Με δύο λόγια θα λέγαμε ότι πρόκειται για δραστηριότητες ενεργητικής φύσης και διερευνητικού προσανατολισμού, που αποβλέπουν στην ανάπτυξη στρατηγικών και στάσεων αυτορυθμιζόμενης μάθησης.

Διαπολιτισμική επικοινωνία και αλληλεπίδραση

Ευρωπαϊκή διάσταση

Εικαστικές δραστηριότητες

Σχολικό θέατρο: δράμα, κωμωδία, παντομίμα, θεατρικό παιχνίδι, παιχνίδια ρόλων

Μουσική παιδεία - Δημιουργία μουσικών συνόλων

Τοπική Ιστορία - Μουσειακή παιδεία - Ιστορικοί και αρχαιολογικοί χώροι - Ελληνικός λαϊκός πολιτισμός

Θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης - Γνωριμία με το τοπικό περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό)

Τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας - Εξοικείωση των μαθητών με το τεχνητό τεχνολογικό περιβάλλον - Τα Μαθηματικά στην καθημερινή ζωή, στην τέχνη και στον πολιτισμό

Επιστήμη και καθημερινή ζωή: εφαρμογές φυσικών, κοινωνικών επιστημών

Θέματα ολυμπιακής παιδείας

Άσκηση στη ρητορική τέχνη (προφορικός λόγος, διάλογος, πειθώ με επιχειρήματα, χρήση της γλώσσας του σώματος)

Εξοικείωση με την ελληνική νοηματική γλώσσα

Χρήση ΜΜΕ - Εργαστήριο δημοσιογραφίας

Κοινωνική προσφορά της Εκκλησίας - Συνήθειες της εκκλησιαστικής παράδοσης του τόπου μας που τείνουν να εκλείψουν

Οικονομική παιδεία: οικονομικά άτομου, οικονομικά επιχείρησης, διεθνή οικονομικά - Ευρώ Ισότητα των δύο φύλων

Θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας - Θέματα πολιτικής προστασίας

Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου

Οργάνωση της ζωής, κανόνες υγιεινής, λειτουργικότητα και αισθητική της κατοικίας, διατροφή-Θέματα καταναλωτή

Θέματα οδικής ασφάλειας και συμπεριφοράς

Για να στηρίξει ο εκπαιδευτικός τις παραπάνω δραστηριότητες, πρέπει να χρησιμοποιήσει κατά κανόνα διδακτικές στρατηγικές που αξιοποιούν τις μαθητικές εμπειρίες και ερωτήσεις και καθοδηγούν τους μαθητές στις φάσεις της συλλογικής διερεύνησης.

Δ. Το κοινωνικό πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης

Τόσο η διερευνητική φύση των δραστηριοτήτων της Ζώνης Καινοτόμων Δράσεων όσο και ο έντονος κοινωνικός προσανατολισμός της καθιερώνουν ένα

πλαίσιο αποδοχής του άλλου, ψυχολογικής στήριξης, συλλογικής δράσης και δημοκρατικών διαδικασιών. Για το σκοπό αυτό δημιουργούνται κατά περίπτωση ολιγομελείς μαθητικές ομάδες, ανομοιογενούς συνήθως σύνθεσης, που συνεργάζονται για την ολοκλήρωση ενός κοινού μαθησιακού έργου. Ταυτόχρονα οι μαθητές της τάξης, ως ευρύτερη ομάδα, αποφασίζουν μέσα από συλλογικές διαδικασίες για τα θέματα που θα τους απασχολήσουν, για τον καταμερισμό του έργου, αλλά και γενικότερα για τα χρονοδιαγράμματα, τις διαδικασίες και τα προβλήματα οργάνωσης και πειθαρχίας.

E. Το διδακτικό υλικό της Ευέλικτης Ζώνης

Για να επιτύχει τους στόχους της η Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων, δεν αρκεί η εξασφάλιση χρόνου μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Απαιτείται, πέρα από τη συστηματική και συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ενδοσχολικής κυρίως μορφής, η παραγωγή και διάθεση κατάλληλου διδακτικού υλικού, το οποίο οι εκπαιδευτικοί να μπορούν να χρησιμοποιήσουν, αυτούσιο ή τροποποιημένο, για τις άμεσες διδακτικές ανάγκες, αλλά και για την παραγωγή παρόμοιου, διαφορετικού ή συμπληρωματικού υλικού από τους ίδιους. Η ενεργοποίηση και η δημιουργικότητα δεν αφορούν μόνο τους μαθητές αλλά και τους εκπαιδευτικούς.

Στη λογική αυτή το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο παρήγαγε εξ αρχής διδακτικό υλικό ή προσάρμοσε στις παρούσες ανάγκες υλικό από προηγούμενες δράσεις του αλλά και από άλλους φορείς.

Έτσι προέκυψε και προσφέρεται για χρήση κατά την πιλοτική εφαρμογή της Ζώνης Καινοτόμων Δράσεων το παρακάτω υλικό:

1. Το πολυθεματικό βιβλίο: Πρόκειται για συλλογή κειμένων, που έχει τον τίτλο «Ανιχνεύοντας το σήμερα προετοιμάζουμε το αύριο» και προορίζεται κυρίως για την Γ΄ τάξη. Τα κείμενα αυτά έγραψαν για τις ανάγκες της Ευέλικτης Ζώνης προσωπικότητες της επιστήμης, των γραμμάτων και της τέχνης της χώρας μας. Από τη συλλογή μπορούν να επιλέξουν κείμενα οι καθηγητές όλων των ειδικοτήτων και να τα χρησιμοποιήσουν ως βάση για την ανάπτυξη διαθεματικών

ενοτήτων. Το βιβλίο συνοδεύουν οδηγίες χρήσης για τον εκπαιδευτικό, οι οποίες προτείνουν στόχους και ενδεικνυόμενες δραστηριότητες για κάθε ενότητα.

2. Διαθεματικά σχέδια εργασίας: Πρόκειται για σχέδια εργασίας που εκπονήθηκαν από στελέχη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τις ανάγκες της Ευέλικτης Ζώνης και παρέχουν στους εκπαιδευτικούς, μαζί με τις οδηγίες χρήσης τους, υλικό στήριξης και υποδείγματα για την παραγωγή ανάλογων σχεδίων.

3. Φάκελοι προγραμμάτων ΣΕΠΠΕ: Από το υλικό των Σχολείων Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων Εκπαίδευσης, που εκπονήθηκε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο κατά το παρελθόν, επελέγησαν δέκα προγράμματα τα οποία κρίθηκαν κατάλληλα για τις ανάγκες της Ευέλικτης Ζώνης.

4. Ποικίλο υλικό μέσω ιστοσελίδας: Στην ειδική ιστοσελίδα της Ευέλικτης Ζώνης θα διατίθεται υλικό το οποίο έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί των πιλοτικών σχολείων της Ευέλικτης Ζώνης, αλλά και άλλοι φορείς, που το προσφέρουν στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο για το σκοπό αυτό.

Στην Ευέλικτη Ζώνη ισχύει η αρχή της ελεύθερης συλλογικής επιλογής σε όλους τους τομείς και φυσικά και στην επιλογή θέματος, όπως ήδη αναφέραμε. Ισχύει ακόμη και η αρχή της ποικιλίας, η οποία ικανοποιεί τα διαφορετικά ενδιαφέροντα και στυλ μάθησης των μαθητών και προωθεί όλους τους τομείς της γνώσης και της πολιτιστικής έκφρασης. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί που έχουν συμπράξει για την υλοποίηση μιας διαθεματικής ενότητας θα επιλέγουν ελεύθερα, με συλλογικές διαδικασίες, τα θέματα που θα επεξεργάζονται, αλλά θα προσπαθούν ταυτόχρονα να αξιοποιούν όλο το διαθέσιμο υλικό και να καλύπτουν την ποικιλία των θεματικών περιοχών.

ΣΤ. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην Ευέλικτη Ζώνη

Ο εκπαιδευτικός στη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων διατηρεί το διδακτικό του ρόλο, αλλά δεν περιορίζεται σ' αυτόν. Αναλαμβάνει, σε μεγαλύτερο βαθμό

από ό,τι τον έχουμε συνηθίσει, τους ρόλους του εμπυχωτή, του καθοδηγητή και του συντονιστή. Αξιοποιεί όμως συχνά και το ρόλο της άμεσης διδασκαλίας, για να διδάξει, μέσα σε συνθήκες εξατομικευμένης υποστήριξης και «φθίνουσας καθοδήγησης», στρατηγικές και τεχνικές σκέψης, διερεύνησης, επικοινωνίας, συνεργασίας και διαλεκτικής αντιπαράθεσης.

Ζ. Σχήματα οργάνωσης του δώρου της Ευέλικτης Ζώνης

Λόγω της πολυπλοκότητας που παρουσιάζει η κατάρτιση του εβδομαδιαίου προγράμματος, προτείνονται τρία εναλλακτικά σχήματα, από τα οποία ο σύλλογος των διδασκόντων κάθε σχολείου θα επιλέξει το προσφορότερο για τις δικές του ανάγκες.

1. Σχήμα κυλιόμενου δώρου Ευέλικτης Ζώνης

Το συνεχές δώρο της Ευέλικτης Ζώνης εφαρμόζεται ταυτόχρονα σε όλες τις τάξεις και σε όλα τα τμήματα. Για να μην επιβαρύνονται όμως με απώλειες ωρών τα ίδια πάντοτε μαθήματα, και κυρίως τα μονώωρα, το δώρο της Ευέλικτης Ζώνης είναι κυλιόμενο, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα.

1η εβδομάδα: 1η και 2η ώρα του προγράμματος της Δευτέρας

2η εβδομάδα: 1η και 2η ώρα του προγράμματος της Τρίτης κτλ.

5η εβδομάδα: 1η και 2η ώρα του προγράμματος της Παρασκευής

6η εβδομάδα: 3η και 4η ώρα του προγράμματος της Δευτέρας

7η εβδομάδα: 3η και 4η ώρα του προγράμματος της Τρίτης κτλ.

10η εβδομάδα: 3η και 4η ώρα του προγράμματος της Παρασκευής

11η εβδομάδα: 5η και 6η ώρα του προγράμματος της Δευτέρας

12η εβδομάδα: 5η και 6η ώρα του προγράμματος της Τρίτης κτλ.

15η εβδομάδα: 5η και 6η ώρα του προγράμματος της Παρασκευής

16η εβδομάδα: 1η και 2η ώρα του προγράμματος της Δευτέρας κτλ.

Οι διαθεματικές δραστηριότητες της Ευέλικτης Ζώνης διαρκούν, ανάλογα με τη φύση και τους στόχους τους, ένα ή περισσότερα δώρα, ενώ σε μερικές πε-

ριπτώσεις μπορεί, αν πάρουν τη μορφή ανεπτυγμένων σχεδίων εργασίας, να διαρκέσουν μερικές εβδομάδες ή μήνες, πάντοτε όμως στα όρια του προβλεπόμενου για την Ευέλικτη Ζώνη χρόνου και με τη συμμετοχή περισσότερων ειδικοτήτων.

Βέβαια τα διαθεματικά προγράμματα για την υποχρεωτική εκπαίδευση, τα οποία έχουν ήδη δημοσιευτεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, προβλέπουν ότι ένα ποσοστό του διδακτικού χρόνου κάθε μαθήματος (που φθάνει μέχρι το 10% του συνολικού χρόνου) διατίθεται για διαθεματικά σχέδια εργασίας. Όταν αρχίσει η εφαρμογή των προγραμμάτων, ο «διαθεματικός» χρόνος από συγκεκριμένα μαθήματα μπορεί να προστίθεται στο χρόνο της Ευέλικτης Ζώνης, στις περιπτώσεις που τούτο κρίνεται αναγκαίο. Για παράδειγμα, ο χρόνος που προβλέπεται για διαθεματικό σχέδιο εργασίας στο μάθημα της Γεωγραφίας ή της Ιστορίας μπορεί να εκχωρηθεί στο χρόνο της Ευέλικτης Ζώνης, αν το θέμα που εξετάζεται στην Ευέλικτη Ζώνη είναι πρωτίστως «γεωγραφικό» ή «ιστορικό». Παρομοίως είναι δυνατόν και ο χρόνος της Ευέλικτης Ζώνης να εκχωρείται για την ολοκλήρωση ενός σχεδίου εργασίας που εκπονείται στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου μαθήματος. Χρειάζεται βέβαια προσοχή, ώστε να μη διεξάγονται ταυτόχρονα πολλά σχέδια εργασίας μακράς διάρκειας.

Εναλλακτικά προς την παραπάνω πρόταση παρέχεται η δυνατότητα στο σύλλογο των διδασκόντων να υιοθετήσει κατά την πιλοτική εφαρμογή, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε σχολείου, και τα παρακάτω σχήματα:

2. Σχήμα σταθερού εβδομαδιαίου δώρου Ευέλικτης Ζώνης

Ορίζεται σταθερό ως προς την ώρα και την ημέρα εβδομαδιαίο δώρο κατά το οποίο όλες οι τάξεις του σχολείου εφαρμόζουν την Ευέλικτη Ζώνη. Το δώρο αυτό προέρχεται από τη μείωση κατά μία ώρα του εβδομαδιαίου διδακτικού χρόνου από δύο μη μονόωρα μαθήματα (π.χ. Θρησκευτικά, Γλώσσα, Ιστορία, Ξένη Γλώσσα, Μαθηματικά, Φυσική Αγωγή κτλ.), οι διδάσκοντες των οποίων θα οργανώσουν διαθεματικές ενότητες στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης. Το πρόγραμμα θα μεταβάλλεται ανά δίμηνο, ώστε διαδοχικά να ενταχθούν όλα τα δι-

δακτικά αντικείμενα στην Ευέλικτη Ζώνη και τελικά στη διάρκεια του σχολικού έτους να μειωθεί ισόρροπα το ωράριο διδασκαλίας όλων των μαθημάτων.

3. Σχήμα εβδομάδας Ευέλικτης Ζώνης

Μακροπρόθεσμα και αφού αποκτηθεί η σχετική εμπειρία από τη δίκωρη εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης, μπορεί να καθιερωθεί η ανά τετράμηνο «εβδομάδα διαθεματικών δραστηριοτήτων», κατά την οποία θα οργανώνονται με τη συμμετοχή όλων των εκπαιδευτικών διαθεματικά προγράμματα που θα εκτυλίσσονται σε όλο το εύρος του ωραρίου. Το σχήμα αυτό έχει τα εξής πλεονεκτήματα:

- ✓ Συμμετέχουν όλοι οι εκπαιδευτικοί.
- ✓ Γίνεται ευκολότερη η συνεργασία μεταξύ διαφορετικών ειδικοτήτων.
- ✓ Είναι δυνατή η ανάπτυξη ερευνητικών σχεδίων (projects) με μεγαλύτερη διάρκεια.
- ✓ Δεν επηρεάζεται η λειτουργία του σχολείου από άποψη ωρολόγιου προγράμματος.
- ✓ Παρέχεται η δυνατότητα οργάνωσης δραστηριοτήτων και έξω από το χώρο του σχολείου (π.χ. επισκέψεις σε μουσεία, σε αρχαιολογικούς χώρους, σε βιομηχανίες κτλ.).

Η. Σύμπραξη συνεργαζόμενων καθηγητών στην Ευέλικτη Ζώνη

Την πρωτοβουλία και τη γενική ευθύνη της οργάνωσης και της υλοποίησης μιας διαθεματικής ενότητας αναλαμβάνει ένας καθηγητής, στο ωράριο του οποίου υπολογίζεται το δίκωρο της Ευέλικτης Ζώνης. Όμως, κατά τον προγραμματισμό και την προετοιμασία, ο υπεύθυνος καθηγητής συνεργάζεται με έναν ακόμη ή περισσότερους καθηγητές συγγενών ή και διαφορετικών κλάδων, καθώς και με τους μαθητές της τάξης, με τη συμμετοχή των οποίων οριστικοποιείται το αντικείμενο της διαθεματικής ενότητας. Ο υπεύθυνος καθηγητής υποβάλλει τελικά την οριστικοποιημένη πρόταση στο σύλλογο των διδασκόντων, ο οποίος εγκρίνει και προγραμματίζει χρονικά ανά τετράμηνο την υλοποίηση των προτάσεων. Ευθύνη του συλλόγου είναι να συμμετάσχουν όλοι οι καθηγητές του σχολείου ως υπεύθυνοι διαθεματικών ενότητων.

Θ. Υλικοτεχνική υποδομή της Ευέλικτης Ζώνης

Η εφαρμογή της Ζώνης Καινοτόμων Δράσεων απαιτεί ασφαλώς την ύπαρξη σχολικής βιβλιοθήκης και επιπρόσθετων χώρων, όπως είναι η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, το εργαστήριο των φυσικών επιστημών και η αίθουσα των καλλιτεχνικών μαθημάτων. Την έλλειψη της βιβλιοθήκης μπορεί να καλύψει σε κάποιο βαθμό η πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Από τη σύντομη αυτή αναφορά στην Ευέλικτη Ζώνη έγινε, πιστεύουμε, σαφές ότι πρόκειται για συλλογικό έργο των στελεχών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και των συνεργατών του. Ως υπεύθυνος του έργου αναγνωρίζω τη συνεισφορά τους και εκφράζω προς όλους τις θερμές μου ευχαριστίες.

Αρχαίος ελληνικός πολιτισμός

Χριστίνα Αργυροπούλου, Σύμβουλος Φιλολόγων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Σκοποί - στόχοι

- ✓ Να αντιληφθούν οι μαθητές τον πλούτο της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και τη μοναδική αντοχή της στο χρόνο.
- ✓ Να συνειδητοποιήσουν τις διαχρονικές αξίες του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες που θα τους επιτρέψουν να αντιληφθούν τη ζωντανή του δύναμη.

A. Από το πρωτότυπο

- ✓ Συλλογή γνωμικών, κατάταξή τους σε ομάδες και συσχετισμός τους με παροιμίες του ελληνικού λαού.
- ✓ Συλλογή με λόγιες εκφράσεις που επιβιώνουν στη νέα ελληνική γλώσσα.
- ✓ Συλλογή ρητών, ανάρτησή τους στις αίθουσες, στα γραφεία ή στους διαδρόμους του σχολείου και αποστήθιση των πιο εύχρηστων και των πιο απλών.
- ✓ Συλλογή λέξεων - εννοιών της ελληνικής που πέρασαν στις ευρωπαϊκές γλώσσες [π.χ. Ευρώπη (Europe), πολιτική (politics), δημοκρατία (democracy), διάλογος (dialogue), θέατρο (theater) κ.ά.].
- ✓ Συλλογή αρχαίων κύριων ονομάτων που απέκτησαν και χριστιανικό περιεχόμενο και χρησιμοποιούνται σε όλη τη χριστιανοσύνη (π.χ. Αλέξανδρος, Νικόλαος, Φίλιππος).
- ✓ Αποδελτίωση από τα τρία εγχειρίδια του Γυμνασίου όλων των λέξεων της αρχαίας ελληνικής και συγγραφή ενός μικρού και εύχρηστου λεξικού.
- ✓ Στηριζόμενοι στις περιγραφές των βιβλίων (Α΄, Β΄, Γ΄ τάξης) να μπορούν να φιλοτεχνήσουν ζωγραφικούς πίνακες (π.χ. άγαλμα του Δία).
- ✓ Συλλογή λέξεων της αρχαίας ελληνικής που διατηρούνται και στη νέα με την ίδια ή διαφορετική σημασία.
- ✓ Αποκρυσταλλώσεις αρχαίων λέξεων και φράσεων στη σύγχρονη ντοπιολαλιά (όπου υπάρχει).

B. Από μετάφραση

- ✓ «Ταξίδι» με τον Όμηρο ή τον Ηρόδοτο σε τόπους και λαούς.
- ✓ Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Όμηρο, τον Ηρόδοτο και τους άλλους συγγραφείς (από το «Ανθολόγιο: τόποι και άνθρωποι»). Συσχετισμός με στοιχεία του σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού.
- ✓ Μελέτη του ελλαδικού χώρου από αρχαία και σύγχρονα κείμενα (π.χ. Παυσανίας, Στράβων - Σύγχρονη Γεωγραφία της Ελλάδας).
- ✓ Αξίες, πεποιθήσεις, ιδέες των αρχαίων Ελλήνων που επιβιώνουν και σήμερα.
- ✓ Εντοπισμός των τεχνικών ενός δράματος και διαπίστωση του κατά πόσον οι τεχνικές αυτές «περνούν» σε μια αντίστοιχη παράσταση.
- ✓ Αξιοποίηση εποπτικού υλικού (π.χ. CD-ROM για τον ιδιωτικό και το δημόσιο βίο των αρχαίων Ελλήνων).

Διδασκαλία κειμένων

Κώστας Αγγελάκος, Πάρεδρος με Θητεία Φιλολόγων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

1. Προσδιορισμός της θεματικής περιοχής: Διδασκαλία κειμένων και λεξιλογίου με την αξιοποίηση υλικού από διάφορα γνωστικά αντικείμενα.

2. Σκοπός - Στόχοι: Σκοπός μας είναι η διδασκαλία της γλώσσας στην υποχρεωτική εκπαίδευση με την αξιοποίηση υλικού από όλα τα γνωστικά αντικείμενα και με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων. Αυτή η πρωτοποριακή παιδαγωγική αντίληψη παραμένει μέχρι σήμερα ένα από τα κύρια ζητούμενα στη διδασκαλία της γλώσσας, η υλοποίηση του οποίου δε θα αναβαθμίσει μόνο τη γλωσσική διδασκαλία, αλλά θα επιφέρει και αλλαγές στη σύνταξη των Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και στη διδακτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών. Αυτό είναι αναγκαίο και για λόγους καλλιέργειας της γλωσσικής ικανότητας των μαθητών αλλά κυρίως για λόγους ανάπτυξης της σκέψης, γιατί γνωρίζουμε ότι γλώσσα και σκέψη είναι αλληλένδετες. Η γνώση της γλώσσας βοηθά στη βαθύτερη κατανόηση των εννοιών, άρα στην καλύτερη λειτουργία της σκέψης. Ένας άλλος στόχος αυτής της σύνδεσης της γλωσσικής διδασκαλίας με τα άλλα μαθήματα είναι η κατάκτηση του επικοινωνιακού λόγου (διαφορετική χρήση της γλώσσας ανά αντικείμενο, ανά περίπτωση κτλ.).

3. Θεματολογία - Μεθοδολογικό πλαίσιο

A. Η επιλογή και η μελέτη του κειμένου

Είναι ευκαιρία να αναπτυχθεί ένας προβληματισμός για την επιλογή του κειμένου στο γλωσσικό μάθημα. Τι είδους κείμενο θα επιλέξει ο εκπαιδευτικός σε συνεργασία με την τάξη; Δύο πρέπει να είναι τα βασικά κριτήρια: η ποικιλία ως προς τη μορφή μέσα από τα βασικά κειμενικά είδη και η πολυφωνία ως προς το περιεχόμενο. Αυτά τα κριτήρια μας ωθούν να ανοίξουμε δίοδους επικοινωνίας με τα άλλα μαθήματα όπως:

1. Με την επιλογή περιγραφικού κειμένου
  - ✓ από την Ιστορία (περιγραφή ενός ιστορικού γεγονότος ή ενός έργου τέχνης)
  - ✓ από τη Φυσική - Χημεία (περιγραφή ενός πειράματος ή ενός φυσικού φαινομένου)
  - ✓ από τη Βιολογία ή τη Γεωγραφία (περιγραφή της αντιγραφής του DNA ή των κλιματικών συνθηκών μιας περιοχής)
  - ✓ από τα Θρησκευτικά (περιγραφή των λατρευτικών εθίμων στους προχριστιανικούς χρόνους ή στη βυζαντινή εποχή)
  - ✓ από την Πληροφορική και τις νέες τεχνολογίες (περιγραφή της λειτουργίας του υπολογιστή ή μιας ηλεκτρονικής συσκευής κτλ.)
2. Με την επιλογή αφηγηματικού κειμένου
  - ✓ από την Ιστορία (αξιοποίηση ιστορικών πηγών, π.χ. απομνημονευμάτων)
  - ✓ από τα Θρησκευτικά (μελέτη μιας παραβολής)
  - ✓ από τα Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση (π.χ. από το ανθολόγιο «Ο τόπος και οι άνθρωποι»)
  - ✓ από άλλα μαθήματα
3. Με την επιλογή επιχειρηματολογικού κειμένου (επιστολής, άρθρου, δοκιμίου πειθούς, επιφυλλίδας, μελέτης, έρευνας κτλ.). Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στον επιστημονικό λόγο (π.χ. στη θεματική ενότητα «κλωνοποίηση») μπορούν να αξιοποιηθούν κείμενα από τη Βιολογία, τα Θρησκευτικά (Θεολογία), την Ιατρική αλλά και τη δημοσιογραφία.

B. Το λεξιλόγιο - Γλωσσική προσέγγιση του κειμένου

Στα κείμενα που θα επιλεγούν πρέπει να υπάρχει αξιοποιήσιμο γλωσσικό υλικό (λεξιλόγιο) από διάφορα γνωστικά αντικείμενα όπως:

- ✓ Μαθηματικά: ακολουθία, άθροισμα, γεωμετρική πρόοδος κ.ά.
- ✓ Βιολογία: κύτταρο, οργανισμός, πυρήνας κ.ά.
- ✓ Φυσική: ένταση, πεδίο, φορτίο κ.ά.
- ✓ Χημεία: ύλη, μέταλλο, αλκοόλη κ.ά.
- ✓ Ιστορία: ιμπεριαλιστική επίθεση, κεφαλικός φόρος κ.ά.

- ✓ Γεωγραφία: όλα τα τοπωνύμια, όαση, έρημος κ.ά.
- ✓ Θρησκευτικά: πίστη, καθαρτήριο, αίρεση, λειτουργία κ.ά.

Το λεξιλόγιο αυτό χρειάζεται να μελετηθεί προσεκτικά με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών των αντίστοιχων ειδικοτήτων, ώστε να γίνει:

1. Γλωσσική εξομάλυνση των κειμένων με τη χρήση λεξικού.
2. Εντοπισμός του ειδικού λεξιλογίου σε κάθε γνωστικό αντικείμενο (π.χ. Πληροφορική, Βιολογία κτλ.).
3. Ετυμολογική προσέγγιση του ειδικού λεξιλογίου με τη χρήση λεξικού.
4. Πιθανή χρήση των όρων αυτών σε διαφορετικές περιστάσεις και με διαφορετική σημασία. Για παράδειγμα, το κύτταρο ως δομικό στοιχείο του ανθρώπινου οργανισμού στη Βιολογία και μετά στην οικογένεια, η οποία θεωρείται, κατ' αναλογία, κύτταρο του κοινωνικού οργανισμού. Με διαφορετική σημασία χρησιμοποιούνται στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα και οι όροι: ενέργεια, αδράνεια, αίρεση, καθαρτήριο, πυρήνας, συνισταμένη κτλ.
5. Εντοπισμός της γλωσσικής ποικιλίας που χρησιμοποιείται σε κάθε κείμενο από διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα ανάλογα με το περιεχόμενο και τον ιδιαίτερο στόχο του.

Γ. Η δομή του κειμένου - Η οργάνωση του λόγου

Προσέχουμε:

1. Ποια είναι η δομή του συγκεκριμένου κειμενικού είδους το οποίο μελετά και στο οποίο θα ασκηθεί ο μαθητής όσον αφορά την παραγωγή λόγου; Ποιες διαφοροποιήσεις παρουσιάζονται στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα;
2. Ειδικότερα, πώς αναπτύσσονται οι παράγραφοι; Είναι καλό να αξιοποιηθεί υλικό για την ανάπτυξη της παραγράφου από διάφορα γνωστικά αντικείμενα όπως:
  - ✓ Ο ορισμός ως τρόπος ανάπτυξης στα Μαθηματικά ή τις φυσικές επιστήμες.
  - ✓ Η αναλογία στη Βιολογία.
  - ✓ Η αιτιολόγηση στα Μαθηματικά ή τις κοινωνικές επιστήμες κτλ.
3. Πώς γίνεται η σύνδεση προτάσεων και παραγράφων στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα, ώστε ένα κείμενο να αποκτήσει συνοχή και συνεκτικότητα;

Δ. Η παραγωγή λόγου - Δραστηριότητες

Το υλικό των προηγούμενων ενότητων το αξιοποιεί ο μαθητής για την παραγωγή του δικού του λόγου - κειμένου. Η διαδικασία αυτή δεν είναι χρήσιμη στο μαθητή μόνο για την παραγωγή λόγου στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος, αλλά θα τον βοηθήσει σημαντικά στην οργάνωση των απαντήσεων ή άλλων εργασιών του και στα άλλα μαθήματα, αφού θα γνωρίζει:

1. Πώς να οργανώσει την απάντηση (εισαγωγή, παραγραφοποίηση, επίλογος).
2. Ποιους όρους και ποιο ύφος να χρησιμοποιήσει ανάλογα με το σκοπό και τον αποδέκτη του κειμένου.
3. Πώς να γράψει την περίληψη μιας ενότητας σε οποιοδήποτε μάθημα κτλ.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

1. Μ. Αραποπούλου - Γ. Γιαννουλοπούλου, «Η χρήση της γλώσσας στα μη γλωσσικά μαθήματα: ο λόγος των επιστημών», στο *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*, εκδ. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2001.
2. Γαβριηλίδης Γ.Ν., «Το ύφος του επιστημονικού λόγου», *Γλώσσα*, τεύχ. 18, 1988.
3. Littlewood W., *Communicative Language Teaching*, Cambridge Univ. Press, 1983.
4. Κατσιμάλη Γ., «Η γλωσσική αγωγή ως έργο των λειτουργών όλων των ειδικοτήτων», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τεύχ. 63, 1992.
5. Σετάτος Μ., «Η λειτουργική διαμόρφωση του λόγου και η διδασκαλία της» *Φιλολόγος*, τεύχ. 47, 1987.
6. Τσολάκης Χ., *Από τα γράμματα στη γλώσσα*, εκδ. Βάνιας, 1997.
7. Χρησιδής Α.-Φ., «Πολυσημία: σημασία και Ιστορία», στο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, εκδ. Κυριακίδη, 1989.

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Χριστίνα Βέικου, Σύμβουλος Φιλολόγων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Οι διδάσκοντες πρέπει κατ' αρχήν να ενημερωθούν για τις θεωρητικές αρχές της διαπολιτισμικής προσέγγισης και τις δυνατότητες εφαρμογής της με συνδυασμό θεμάτων από διάφορα γνωστικά αντικείμενα (Λογοτεχνία, Ιστορία, Γεωγραφία, Θρησκευτικά, Κοινωνική Αγωγή, Οικιακή Οικονομία, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση).

Επιπλέον θα πρέπει να κατανοήσουν ότι η διαπολιτισμική αγωγή δεν είναι απλώς μια θεωρητική στάση στην εκπαίδευση, αλλά, πολύ περισσότερο, είναι εφαρμοσμένη παιδαγωγική δράση. Προκειμένου λοιπόν να σχεδιάσουν και να πραγματοποιήσουν στη συνέχεια διαπολιτισμικές δραστηριότητες, χρειάζεται να γνωρίζουν τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού της τάξης τους: τις εθνοπολιτισμικές τους ιδιαιτερότητες, το χρόνο διαμονής τους στην Ελλάδα, τις δυνατότητες εκπαιδευτικής και κοινωνικής τους ένταξης, τη γλωσσική τους κατάσταση, καθώς και τις σχέσεις τους τόσο στο στενό σχολικό όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Είναι, για παράδειγμα, πιθανό το διδακτικό υλικό και οι εκπαιδευτικές πρακτικές που είναι κατάλληλες για παιδιά τα οποία προέρχονται από περιοχές της ελληνικής διασποράς να μη διευκολύνουν τη σχολική προσαρμογή των παιδιών τα οποία ήρθαν από ξένες χώρες χωρίς καμιά προηγούμενη εξοικείωση με την ελληνική κουλτούρα.

Το πρώτο βήμα για μια αποτελεσματική διαπολιτισμική αγωγή είναι: **α.** η καλλιέργεια θετικών στάσεων αποδοχής και αναγνώρισης των «διαφορετικών» μαθητών από τους γηγενείς μαθητές και **β.** η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των ξένων μαθητών και ο αυτοσεβασμός για την ιδιαίτερη ταυτότητά τους. Ενέργειες που βοηθούν στην αμοιβαία προσέγγιση όλων των μαθητών είναι, από τη μια, να γνωρίσουν οι γηγενείς μαθητές τη χώρα και τον πολιτισμό των ξένων μαθητών και, από την άλλη, να ενισχυθούν οι ξένοι μαθητές, ώστε να αποκτήσουν γλωσσική και επικοινωνιακή επάρκεια στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας και της σχολικής τους ζωής. Για τους λόγους αυτούς σκόπιμο είναι όλες οι διαπολιτισμικές δραστηριότητες που θα οργανωθούν να πραγματοποιούνται με ομαδικές εργασίες που θα γίνονται από μεικτές ομάδες (μαθητές ελληνικής και ξένης καταγωγής). Επίσης τα θέματα των δραστηριοτήτων πρέπει να έχουν αμφιπολιτισμικό περιεχόμενο και να αφορούν τόσο τον εντόπιο όσο και όλους τους άλλους πολιτισμούς, ώστε να παρουσιάζουν ενδιαφέρον για όλους τους μαθητές παρέχοντάς τους την ευκαιρία να συμμετέχουν και να συνεισφέρουν ισότιμα.

Ενδεικτικές διαπολιτισμικές δραστηριότητες είναι οι παρακάτω:

1. Χρήση λογοτεχνικών κειμένων, ιστορικών πληροφοριών και γεωγραφικών στοιχείων, ανάλογα με το μάθημα και τη θεματική ενότητα που παρουσιάζεται κάθε φορά, ώστε να έχει μια πολιτισμική ευρύτητα το θέμα. Για παράδειγμα, μπορούμε να οργανώσουμε μια συνθετική εργασία γνωριμίας με το μεσογειακό ή το βαλκανικό χώρο μέσα από λογοτεχνικά κείμενα (πρωτότυπα και μεταφρασμένα), γεωγραφικές πληροφορίες και χάρτες και αναφορών των ιστορικών γεγονότων (παλαιότερων και σύγχρονων) που άλλοτε συνδέουν και άλλοτε διαχωρίζουν τις αντίστοιχες χώρες.
2. Αξιοποίηση του πολιτισμικού κεφαλαίου όλων των μαθητών με εργασίες που θα αναφέρονται στον υλικό και στον πνευματικό πολιτισμό των χωρών καταγωγής τους. Για παράδειγμα, μπορούν να γίνουν συλλογές με συγκριτική αντιπαράθεση κοινωνικών και πολιτιστικών στοιχείων από διάφορες χώρες – παραμύθια, παραδόσεις, παροιμίες, έθιμα, τελετές, γιορτές, τραγούδια, χοροί ή, εναλλακτικά, διατροφικές συνήθειες, συνταγές και σκεύη μαγειρικής, σπίτια και νοικοκυριά, ενδυμασίες, κεντήματα και άλλα χειροτεχνήματα.
3. Οργάνωση ομαδικών παιγνίων/αναπαραστάσεων τοπικών συνηθειών, τελετών, παιχνιδιών κτλ.
4. Συγκρότηση φακέλων εργασίας (portfolio) με χάρτες, φωτογραφίες, κάρτες μνημείων ή τελετών, αφηγήσεις, ημερολόγια, αυτοβιογραφίες και άλλο χαρακτηριστικό υλικό από διάφορες χώρες.
5. Συγγραφή από τους μαθητές ενός χρηστικού αμφίγλωσσου «λεξικού» με χαρακτηριστικές ή κοινές λέξεις και όρους.

Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες πρέπει να οργανώνονται στο πλαίσιο ευρύτερων θεματικών ενοτήτων που να αναφέρονται σε φαινόμενα, θεσμούς ή γεγονότα τα οποία απαντούν σε όλους τους πολιτισμούς. Τέτοια θέματα μπορούν, λόγου χάριν, να είναι «η οικογένεια», «το σπίτι μου», «εργασία/επαγγέλματα», «σχολική ζωή», «γιορτές/έθιμα» κτλ.

Πολύ χρήσιμη διαπολιτισμική δραστηριότητα αλλά επίσης, μορφωτικά και παιδαγωγικά, αποτελεσματική είναι η διοργάνωση κοινών αθλητικών εκδηλώσεων, θεατρικών παραστάσεων, ημερίδων πολιτισμού, εκθέσεων κτλ. Στις εκδηλώσεις αυτές σκόπιμο είναι να ενθαρρύνεται η συμμετοχή των γονέων των μαθητών, καθώς και των τοπικών φορέων, έτσι ώστε να συνδέεται η σχολική ζωή με την ευρύτερη κοινότητα, να διευκολύνεται η αμοιβαία προσέγγιση και συνεργασία των εντοπίων με τους ξένους κατοίκους και να προωθείται η αλληλογνωριμία και η αρμονική συμβίωσή τους.

Από τη δραχμή στο Ευρώ

Νικόλαος Πετρόπουλος, Σύμβουλος Κοινωνιολογίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Από 1.1.2002 τίθεται σε κυκλοφορία, ταυτόχρονα σε όλες τις χώρες της ευρωζώνης, το νέο νόμισμα, το Ευρώ.

Για να διευκολυνθεί η μετάβαση και η ομαλή προσαρμογή των μαθητών στο νέο νομισματικό καθεστώς, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, έχει συντάξει και εκδώσει σχετικά φυλλάδια με τον τίτλο «Από τη δραχμή στο Ευρώ» για όλους τους μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Τα φυλλάδια αυτά πραγματεύονται τις παρακάτω ενότητες: «Ιστορία του νομίσματος», «Γνωριμία με το Ευρώ», «Χαρτονομίσματα Ευρώ», «Κέρματα Ευρώ», «Μετατροπές Ευρώ/συντελεστές», «Εθνικό σχέδιο εισαγωγής... Ευρώ», «Ευρωαγορά» και «Ευρωαπορίες».

Επιπλέον τα φυλλάδια αυτά υιοθετούν μια διαθεματική, ολιστική προσέγγιση και εμπεριέχουν στοιχεία Ιστορίας, Οικονομίας, Μαθηματικών, Πολιτισμού, Τέχνης, Πολιτικής και Διεθνών Σχέσεων.

Εναπόκειται στους διδάσκοντες να βοηθήσουν τους μαθητές να κάνουν τις συνδέσεις και τις αντιστοιχίσεις με τα άλλα μαθήματα που έχουν διδαχτεί ή διδάσκονται οι μαθητές στο Γυμνάσιο ή στο Δημοτικό.

Σημειώνουμε ότι το υλικό προσφέρεται ιδιαίτερα για ομαδική και συνεργατική διδασκαλία από τους διδάσκοντες.

Για τη διδασκαλία του Ευρώ στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης κρίνεται σκόπιμο να γίνει ένας σχετικός προγραμματισμός από τους εκπαιδευτικούς. Πρώτον, κρίνεται σκόπιμο οι μαθητές να έχουν διαβάσει και να έχουν προβληματιστεί με τα κείμενα. Δεύτερον, οι τελευταίες δύο ενότητες, «Ευρωαγορά» και «Ευρωαπορίες», πρέπει να υλοποιηθούν στην τάξη με την αξιοποίηση ομαδικών και συνεργατικών μεθόδων ανάλογα με το «προϊόν» ή την «απορία».

Προτείνεται επίσης να εξετάσουν οι διδάσκοντες τις δυνατότητες αξιοποίησης των μαθητών ως πολλαπλασιαστών για τα άλλα μέλη της οικογένειάς τους, αφού εμπεδώσουν πρώτα οι ίδιοι οι μαθητές την σχετική ύλη.

Σε καμία περίπτωση η διαδικασία της εξοικείωσης των μαθητών με το Ευρώ δε θα πρέπει να δημιουργήσει άγχος στους διδάσκοντες και στους μαθητές. Επιδιώκεται η ενημέρωση και εξοικείωση των μαθητών με το Ευρώ, χωρίς το εγχείρημα αυτό να έχει εξεταστικό χαρακτήρα. Οι ασκήσεις, οι δραστηριότητες και οι ερωτήσεις δε θα βαθμολογούνται, αλλά θα γίνονται μόνο για βαθύτερη γνωριμία και εμπέδωση της νέας κατάστασης.

Εικαστικές δραστηριότητες

Γιώργης Σιγάλας, Σύμβουλος καλλιτεχνικών μαθημάτων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Προσδιορισμός της θεματικής περιοχής

Οι εικαστικές δραστηριότητες μπορούν και πρέπει να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στο δώρο της Ευέλικτης Ζώνης στο Γυμνάσιο. Ο σκοπός αυτής της ζώνης είναι να υλοποιηθούν εκπαιδευτικές καινοτομίες και η τέχνη, από τη φύση της, ενδείκνυται ιδιαίτερος γι' αυτό το σκοπό. Στις πέντε προτάσεις που ακολουθούν τα Εικαστικά καταλαμβάνουν κατά περίπτωση ένα μεγάλο ή ένα μικρότερο μέρος στο πλαίσιο της διαθεματικότητας με άλλα γνωστικά αντικείμενα.

Η μέθοδος project (σχέδιο συνθετικής εργασίας) είναι η κατάλληλη διδακτική μέθοδος που υλοποιεί αυτές τις προτάσεις και οργανώνεται ως εξής: Οι μαθητές συζητούν και επιλέγουν το θέμα που τους ενδιαφέρει για συνθετική εργασία. Οι συνθετικές εργασίες βασίζονται στην αυτενέργεια και στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών. Οι μαθητές, αφού επιλέξουν το θέμα και διατυπώσουν τις ιδέες τους, διαμορφώνουν ένα γενικό σχέδιο εργασίας, χωρίζονται σε ομάδες, αναζητούν, συλλέγουν και αξιοποιούν πληροφορίες και υλικό, υλοποιούν το πρόγραμμά τους, συζητούν και προσαρμόζουν ανάλογα την πορεία τους και ολοκληρώνουν την εργασία τους αξιολογώντας το τελικό αποτέλεσμα. Ο διδάσκων ή οι διδάσκοντες βοηθούν και συμβουλεύουν όπου είναι απαραίτητο.

ΕΝΤΥΠΟ ΤΕΧΝΗΣ

Περιεχόμενο

Πρόκειται για τη δημιουργία και την έκδοση ενός μαθητικού εντύπου (φυλλάδιου, περιοδικού, εφημερίδας κτλ.) σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή, με περιεχόμενο που να αναφέρεται σε πολλές από τις καλές τέχνες όπως: Εικαστικά, Λογοτεχνία, Ποίηση, Θέατρο, Χορός, Μουσική, Φωτογραφία, Κινηματογράφος κτλ. Προτείνεται να περιλαμβάνει ειδήσεις, σχόλια, άρθρα, κείμενα, ρεπορτάζ κτλ. σχετικά με την τέχνη, με πλούσια εικονογράφηση από φωτογραφίες, σκίτσα,

έργα τέχνης.

Το έντυπο μπορεί να έχει οποιαδήποτε μορφή, έκταση, ποιότητα εκτύπωσης, περιοδικότητα έκδοσης κτλ. Βασικός στόχος παραμένει βεβαίως η εξασφάλιση της όσο το δυνατόν καλύτερης αισθητικής ποιότητας και ποιότητας περιεχομένου.

Το έντυπο τέχνης μπορεί να πάρει ηλεκτρονική μορφή ως ιστοσελίδα, CD-ROM, κτλ. με τη συνεργασία του καθηγητή Πληροφορικής.

Διαδικασία

Όταν οι μαθητές επιλέξουν αυτή τη δραστηριότητα, χωρίζονται σε ομάδες για όλες τις απαραίτητες εργασίες υλοποίησης του εντύπου. Χρήσιμο θα ήταν να επισκεφθούν τα γραφεία ενός περιοδικού προκειμένου να ενημερωθούν σχετικά. Θα πρέπει να υπάρχει «συντακτική ομάδα», «δημοσιογράφοι», «κριτικοί τέχνης», «γραφίστες», «σχεδιαστές», «κειμενογράφοι», «ρεπόρτερ» και «φωτορεπόρτερ». Οι μαθητές επιλέγουν τα θέματα, καθορίζουν εργασίες και χρονοδιάγραμμα και τα υλοποιούν με τη συνεργασία καθηγητή ή καθηγητών.

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΕΚΠΟΜΠΗ

Περιεχόμενο

Πρόκειται για τη δημιουργία και την προβολή μιας βιντεοταινίας με περιεχόμενο που θα επιλεγεί από τους μαθητές. Προτείνεται να «στηθεί» από τους μαθητές μια τηλεοπτική εκπομπή ποικίλου περιεχομένου, με ειδήσεις, μαθητικά θέματα, σκετς, σχόλια, σάτιρα, στρογγυλό τραπέζι συζητήσεων, συνεντεύξεις από μαθητές, γονείς, επαγγελματίες. Η εκπομπή μπορεί να εστιάζει σε ένα θέμα (π.χ. τέχνη, οικολογία, εφηβεία, αθλητισμός κτλ.) ή να έχει ποικιλία θεμάτων. Η βιντεοταινία που θα παραχθεί μπορεί να έχει μικρή ή μεγάλη διάρκεια.

Διαδικασία

Κατ' αρχάς πρέπει να διατεθεί στους μαθητές μια βιντεοκάμερα. Σε κάθε σχολείο υπάρχουν συνήθως ορισμένοι μαθητές που διαθέτουν βιντεοκάμερα και εί-

ναι πρόθυμοι να παίξουν το ρόλο του «σκηνοθέτη» ή του «οπερατέρ». Στη συνέχεια οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τα ταλέντα τους. Χρειάζονται «δημοσιογράφοι», «ηθοποιοί», «κειμενογράφοι», «σκηνοθέτες», «οπερατέρ», «μοντέρ», «σεναριογράφοι», «σκηνογράφοι» κτλ. Χρήσιμο θα ήταν να επισκεφθούν οι μαθητές έναν τηλεοπτικό σταθμό προκειμένου να ενημερωθούν σχετικά. Αφού μαγνητοσκοπηθεί και μονταριστεί η βιντεοταινία, μπορεί να προβληθεί από τηλεόραση ή βιντεοπροβολέα μέσα στο σχολείο ή, εάν έχει τεχνική ποιότητα, να προβληθεί από τοπικό ή άλλο τηλεοπτικό σταθμό.

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΕΚΠΟΜΠΗ

Περιεχόμενο

Πρόκειται για τη ραδιοσκηνοθεσία, την ηχογράφηση και την παρουσίαση μιας ραδιοφωνικής εκπομπής με περιεχόμενο που θα επιλεγεί από τους μαθητές. Προτείνεται μια εκπομπή ποικίλου περιεχομένου, όπως περίπου περιγράφηκε στην «τηλεοπτική εκπομπή», μόνο που εδώ κύριο βάρος έχει ο ήχος και όχι η εικόνα. Μπορεί να γίνουν ηχογραφήσεις της μαθητικής χορωδίας ή μαθητών που παίζουν κάποιο μουσικό όργανο. Μπορεί να ηχογραφηθούν συνεντεύξεις, ρεπορτάζ, ανταποκρίσεις, συζητήσεις, σκετς και να γίνει επιλογή μουσικών κομματιών για ακρόαση ή για «χαλί» στις εκπομπές λόγου. Η ραδιοφωνική εκπομπή έχει τη δυνατότητα να εστιάζει σε ένα θέμα ή να αναφέρεται σε ποικιλία θεμάτων και να έχει μικρή ή μεγάλη διάρκεια.

Διαδικασία

Κατ' αρχάς θα πρέπει να διατεθούν στους μαθητές 1-2 μαγνητόφωνα. Συνήθως όλα τα σχολεία τα έχουν στον εξοπλισμό τους. Οι μαθητές επιλέγουν τα επιμέρους θέματα της εκπομπής και αναλαμβάνουν εργασίες και ρόλους. Χρήσιμο θα ήταν να επισκεφθούν ραδιοφωνικό σταθμό προκειμένου να ενημερωθούν σχετικά. Αφού γίνει η ηχογράφηση, μπορεί να γίνει ακρόαση της εκπομπής από τάξεις του σχολείου ή από όλο το σχολείο, να συνδυαστεί η δραστηριότητα

τα αυτή με άλλες σχολικές εκδηλώσεις με σχετικό περιεχόμενο, να παρουσιαστεί σε έκθεση με φωτογραφίες και κείμενα. Μπορεί επίσης, εάν έχει καλή ποιότητα, να προταθεί σε ένα ραδιοφωνικό σταθμό για μετάδοση.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ

Περιεχόμενο

Πρόκειται για την προετοιμασία, την οργάνωση και την παρουσίαση ενός πολυθέαματος στο σχολείο, μιας εκδήλωσης δηλαδή με ποικίλα εικαστικά και άλλα μέσα, με κεντρικό άξονα ένα ενδιαφέρον για τους μαθητές θέμα όπως: εφηβεία, τέχνες, ποιότητα στη διασκέδαση, αθλητισμός, αναβίωση εθίμου κτλ. Το πολυθέαμα μπορεί να περιλαμβάνει εκθέσεις ζωγραφικής μαθητών ή καλλιτεχνών, φωτογραφίες, ντοκουμέντα, κείμενα, αφίσες, βιβλία, συλλογές αντικειμένων κτλ., όπως επίσης συζητήσεις, προβολές, μουσική, ομιλίες κ.ά.

Διαδικασία

Οι μαθητές και οι καθηγητές χωρίζονται σε ομάδες εργασίας, καθορίζουν περιεχόμενο, μέσα, υλικά, διαδικασίες, καθήκοντα και χρονοδιάγραμμα και υλοποιούν τη δραστηριότητα.

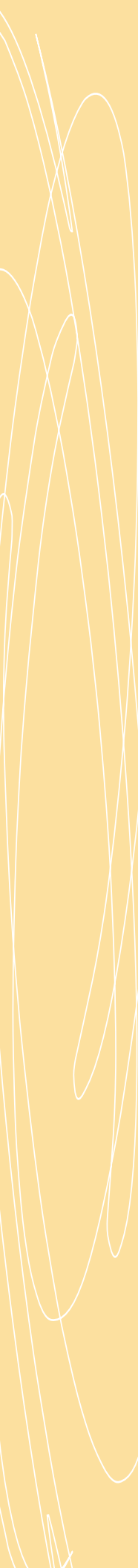
ΧΑΠΕΝΙΝΓΚ, ΔΡΑΣΕΙΣ, ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ, ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Περιεχόμενο

Πρόκειται για την προετοιμασία και την παρουσίαση μιας σύγχρονης εικαστικής μορφής με περιεχόμενο που να ενδιαφέρει τους μαθητές.

Διαδικασία

Ανάλογα με τη μορφή και το περιεχόμενο, οι μαθητές αναλαμβάνουν, με τη βοήθεια του καθηγητή των Εικαστικών και των καθηγητών άλλων μαθημάτων, την

υλοποίηση της δραστηριότητας. Είναι αναγκαίο να ενημερωθούν οι μαθητές από πληροφοριακό υλικό, να επιλεγεί ο χώρος παρουσίασης και να εξευρεθούν τα απαραίτητα μέσα και υλικά. Για παράδειγμα, για τη μοντέρνα γλυπτική μπορεί να χρησιμοποιηθούν χαρτόκουτες, κύλινδροι γύρω από τους οποίους τυλίγονται τα τόπια των υφασμάτων, υφάσματα, μέταλλα, φύλλα ή κομμάτια φελιζόλ, σκοινιά κτλ και να γίνει ένα μεγάλων διαστάσεων γλυπτό στην αυλή του σχολείου. Η παρουσίαση της δραστηριότητας μπορεί να συνδυαστεί με άλλες εκδηλώσεις.

Εξοικείωση των μαθητών με το τεχνητό τεχνολογικό περιβάλλον

Νικόλαος Η. Ηλιάδης, Πολιτικός Μηχανικός, Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

1. Προσδιορισμός της θεματικής περιοχής

Τα διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα σε κάθε εποχή πρέπει να αντανakλούν και να ικανοποιούν τις ανάγκες των ατόμων για γνώση και πληροφόρηση. Οι ανάγκες αυτές απαιτούν από τη σύγχρονη εκπαίδευση να έχει, ολοένα και περισσότερο, προσανατολισμό στην πράξη. Οι εμπειρίες, η καλλιέργεια, οι γνώσεις, οι δεξιότητες κτλ. που προσφέρονται από ένα εκπαιδευτικό σύστημα αξιολογούνται σήμερα με κριτήριο το βαθμό στον οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν άμεσα από τους μαθητές στην πραγματική ζωή. Ο μέσος άνθρωπος σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία καλείται να αποφασίσει για προβλήματα που καθημερινά γίνονται περισσότερο πολύπλοκα και απαιτούν υψηλό επίπεδο τεχνολογικής εκπαίδευσης και γενικότερης καλλιέργειας.

Ο τρόπος ζωής μιας κοινωνίας, που εκφράζει την κουλτούρα και τον πολιτισμό της, επηρεάζεται καθοριστικά από την τεχνολογία. Η τροφή, ο ρουχισμός, η στέγαση, ο τρόπος και η οργάνωση της παραγωγής, οι μεταφορές, οι επικοινωνίες (με την πλατιά έννοια του όρου, που συμπεριλαμβάνει βιβλία, μουσική, κινηματογράφο κτλ.), οι καλές τέχνες (ζωγραφική, γλυπτική κτλ.) επηρεάζονται καθοριστικά από την τεχνολογία.

Η τεχνολογία δημιούργησε και δημιουργεί ένα τεχνητό περιβάλλον (κατοικίες, δρόμους, συστήματα μεταφορών, συστήματα επικοινωνιών, οχήματα, εργοστάσια, συστήματα ύδρευσης, ενεργειακά συστήματα κτλ.) στο οποίο ζει και λειτουργεί ο μέσος άνθρωπος, χωρίς να το μελετά και να το γνωρίζει και χωρίς να είναι σε θέση να έχει ουσιαστική συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων για τη διαμόρφωσή του.

Η τεχνολογία έχει απελευθερώσει τον άνθρωπο από πολλές δύσκολες καταστάσεις. Από άνθρωπο των σπηλαίων τον έχει προαγάγει σε ένα πολιτιστικό επίπεδο με τις σημερινές δυνατότητες διαβίωσης. Η τεχνολογία όμως είναι ένα εργαλείο. Χρησιμοποιούμενο κατάλληλα μπορεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες του ανθρώπου και να συντελέσει στην επίλυση πολλών προβλημάτων του. Στην αντίθετη περίπτωση, ο άνθρωπος καταλήγει να κατευθύνεται από την τεχνολογία, να

αποτελεί εξάρτημά της και να πολλαπλασιάζει τα προβλήματά του.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τον έλεγχο και τη σωστή χρήση της τεχνολογίας είναι η εκπαίδευση. Η εκπαίδευση σε τεχνολογικά θέματα όχι μόνο δε δημιουργεί εξαρτήσεις, αλλά αντίθετα συντελεί στην απελευθέρωση του ατόμου.

Σε πολλές περιπτώσεις ο σύγχρονος άνθρωπος είναι «ξένος» προς το περιβάλλον στο οποίο ζει και συνεπώς δε συμμετέχει στη λήψη ουσιαστικών αποφάσεων που τον επηρεάζουν καθοριστικά. Εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν άμεση σχέση με τις ανάγκες της πραγματικής ζωής διαμορφώνουν πολίτες με γνώση, κρίση, δεξιότητες, δημιουργικότητα και καλλιέργεια. Διαμορφώνουν τους πολίτες που απαιτεί μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία.

2. Σκοποί - Στόχοι

Οι μαθητές:

- ✓ Θα διαμορφώσουν άποψη για το τεχνητό τεχνολογικό περιβάλλον στο οποίο ζουν και για τους τρόπους με τους οποίους αυτό λειτουργεί.
- ✓ Θα διαπιστώσουν τις παραμέτρους που καθορίζουν την ποιότητα του τεχνητού περιβάλλοντος στο οποίο ζουν.
- ✓ Θα συσχετίσουν τη λειτουργία του τεχνητού τεχνολογικού περιβάλλοντος στο οποίο ζουν με μεταβλητές όπως είναι ο προγραμματισμός ενεργειών, η εφαρμογή κανόνων ασφαλείας, η εκτέλεση εργασίας με ακρίβεια και υπευθυνότητα.
- ✓ Θα συσχετίσουν τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους με τη διαδικασία παραγωγής αγαθών και παροχής υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο.
- ✓ Θα διερευνήσουν το τεχνητό τεχνολογικό περιβάλλον στο οποίο ζουν μέσα από μια ποικιλία πηγών πληροφόρησης (βιβλιοθήκες, Internet, περιοδικά, δημοσιεύσεις, συζητήσεις με ειδικούς, επισκέψεις σε χώρους εργασίας κ.ά.).
- ✓ Θα συγκρίνουν το τεχνητό τεχνολογικό περιβάλλον στο οποίο ζουν με αυτό άλλων γεωγραφικών περιοχών ή χωρών και θα διαπιστώσουν τους λόγους που δημιουργούν τις διαφορές.
- ✓ Θα μελετήσουν την ιστορική εξέλιξη του τεχνητού τεχνολογικού περιβάλλοντος στο οποίο ζουν και θα συσχετίσουν την εξέλιξη αυτή με οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες, μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο κτλ.

3. Θεματολογία

Οι μαθητές θα εξετάσουν μια ποικιλία κατασκευών από το τεχνητό τεχνολογικό περιβάλλον στο οποίο ζουν, θα επιλέξουν θέματα του ενδιαφέροντός τους, θα κατασκευάσουν μοντέλα, θα αναλύσουν τις παραμέτρους του θέματος.

4. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος project. Παράλληλα οι μαθητές θα κάνουν παρουσιάσεις των κατασκευών και των μελετών τους στους συμμαθητές τους στην τάξη (σεμινάριο).

5. Ενδεικτικό παράδειγμα

Σχεδίαση και κατασκευή μιας κοινότητας - Μια ολοκληρωμένη δραστηριότητα στο μάθημα της Τεχνολογίας στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης

Η σχεδίαση και η κατασκευή μιας κοινότητας είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα δραστηριότητα που συνδυάζει τις τεχνολογικές δραστηριότητες με τις κοινωνικές μελέτες, τα Μαθηματικά, τις επιστήμες και τη διδασκαλία της Γλώσσας. Επιπλέον είναι μια διασκεδαστική δραστηριότητα για τους μαθητές, προσφέροντάς τους ευκαιρίες για δημιουργικότητα, για πρακτικές εφαρμογές και για επίλυση προβλημάτων. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εφαρμοστούν εύκολα σε διαφορετικά αναπτυξιακά επίπεδα μαθητών.

Οι μαθητές που θα συμμετάσχουν στις δραστηριότητες αυτές θα σχεδιάσουν «την πόλη των ονείρων τους», θα κατασκευάσουν το μοντέλο της υπό κλίμακα, θα κάνουν παρουσιάσεις της εργασίας τους χρησιμοποιώντας πολυμέσα και κατ' αυτό τον τρόπο θα αποκτήσουν εμπειρίες. Ο χρόνος που θα δοθεί στους μαθητές για την εργασία τους θα εξαρτηθεί από την πολυπλοκότητα του θέματος που θα μελετήσουν. Απαιτούνται τουλάχιστον δέκα διδακτικές ώρες, όταν οι μαθητές σχεδιάζουν και κατασκευάζουν την πόλη τους υπό κλίμακα.

Απαιτούμενα υλικά:

- ✓ Χαρτί σχεδίασης
- ✓ Χάρακες και κλίμακες
- ✓ Χαρτόνι (ή χαρτόκουτες)
- ✓ Κόλλα, ταινία συγκόλλησης ή συρραπτικό
- ✓ Ψαλίδια, μαχαίρι
- ✓ Μαρκαδόροι

- ✓ Υπολογιστής με πρόγραμμα σχεδίασης CAD
- ✓ Ξύλο
- ✓ Εργαλεία τεχνίτη

6. Διαδικασία

- ✓ Οι μαθητές προσκαλούν τον αρμόδιο για το σχέδιο της κοινότητάς τους, ένα μηχανικό ή αρχιτέκτονα, για να συζητήσουν πώς σχεδιάστηκε η κοινότητα, ποιες είναι οι περιοχές (ζώνες κατοικίας κ.ά.) από τις οποίες αποτελείται, πώς σχεδιάστηκαν οι δρόμοι και οι υποδομές, ώστε να εξυπηρετούν τη λειτουργία της, και ποιος είναι ο ρόλος των μηχανικών και των αρχιτεκτόνων.
- ✓ Αν υπάρχει διαθέσιμη μια βιντεοκάμερα, οι μαθητές μπορούν να κινηματογραφήσουν, ώστε να αποτελέσουν ερεθίσματα για συζητήσεις στην τάξη, ορισμένα κτίρια κατοικιών από περιοχές για κατοικία, ορισμένα εμπορικά κέντρα και εμπορικά καταστήματα από περιοχές που έχουν σχεδιαστεί γι' αυτό το σκοπό, βιομηχανικά κτίρια από βιομηχανικές περιοχές. Οι μαθητές καθοδηγούνται να αναγνωρίσουν κτίρια παροχής υπηρεσιών, όπως είναι ο σταθμός της πυροσβεστικής υπηρεσίας και το αστυνομικό τμήμα, εστιατόρια και άλλα κτίρια όπου στεγάζονται οργανισμοί, ιδιωτικές επιχειρήσεις κτλ., τα οποία θεωρούν ότι είναι σημαντικά για τη λειτουργία της κοινωνίας τους.
- ✓ Οι μαθητές καλούνται να σχεδιάσουν μια πόλη, ώστε κατά τη γνώμη τους να εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες των κατοίκων της.
- ✓ Οι μαθητές καλούνται να επιλέξουν κατασκευές που θα τοποθετηθούν σε ευρύτερες περιοχές του σχεδίου πόλης (κατοικίες, βιομηχανικές περιοχές, εμπορικές περιοχές και εμπορικά καταστήματα).
- ✓ Οι μαθητές, χρησιμοποιώντας χαρτί σχεδίασης ή πρόγραμμα σχεδίασης με υπολογιστή, θα σχεδιάσουν υπό κλίμακα και σε διάφορα επίπεδα την κάτοψη της πόλης που προτείνουν.
- ✓ Μηχανικοί και αρχιτέκτονες της εκπαιδευτικής κοινότητας καλούνται να βοηθήσουν τους μαθητές προκειμένου να κατασκευάσουν μοντέλα της πόλης με βάση τα σχέδιά τους. Οι μαθητές των μικρότερων τάξεων χρησιμοποιούν συνήθως κουτιά συσκευασίας διάφορων προϊόντων ως υλικό για τις κατασκευές τους, ενώ οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων κόβουν χαρτόνι στις σωστές διαστάσεις, υπό κλίμακα, ή χρησιμοποιούν ξύλο. Στα σχέδια και στις κα-

τασκευές τους οι μαθητές περιλαμβάνουν δρόμους, ποταμούς, γέφυρες κ.ά.

- ✓ Οι μαθητές οργανώνουν σε κατάλληλο χώρο στο σχολείο μια έκθεση με τα σχέδια και τις κατασκευές τους, την οποία καλείται να παρακολουθήσει η εκπαιδευτική κοινότητα (μαθητές άλλων τάξεων, εκπαιδευτικοί, γονείς, μηχανικοί της κοινότητας κ.ά.). Αν είναι δυνατόν, καλούνται και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης της περιοχής.
- ✓ Οι μαθητές σχεδιάζουν και διαμορφώνουν μια διαφήμιση για το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση με στόχο να «πουλήσουν» την κατασκευή τους. Οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων λειτουργούν ως «μεσιτικά γραφεία» και σχεδιάζουν με spreadsheet πίνακα ο οποίος περιλαμβάνει το κόστος της κατοικίας, το κόστος της γης και άλλα στοιχεία των περιοχών της πόλης που σχεδίασαν (τα στοιχεία αναφέρονται στις περιοχές κατοικίας, στις βιομηχανικές περιοχές, στις εμπορικές περιοχές). Στον πίνακα αυτό περιλαμβάνονται και συγκριτικά στοιχεία ανάμεσα στην πόλη που σχεδίασαν οι μαθητές και δύο τουλάχιστον πόλεις ή κοινότητες σε άλλες περιοχές/χώρες στον κόσμο.
- ✓ Για την ανάλυση και τις κατασκευές τους οι μαθητές χρησιμοποιούν μια ποικιλία πηγών πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένου και του Internet.

Η ενσωμάτωση εκπαιδευτικών στοιχείων από πολλούς γνωστικούς τομείς στις παραπάνω δραστηριότητες

Από την οπτική της Τεχνολογικής Εκπαίδευσης

Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν πλήθος εμπειριών μέσω της επίλυσης προβλημάτων που ανακύπτουν στη σχεδίαση πόλεων, στη σχεδίαση και στην κατασκευή μοντέλων, στην εφαρμογή λογισμικού για πραγματοποίηση σχεδίων. Ακόμη οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να μελετήσουν και να αξιολογήσουν περιβαλλοντικά θέματα που συνδέονται με τις κατασκευές και τον τρόπο ζωής που δημιουργούν. Έχουν, τέλος, την ευκαιρία να αντιληφθούν το ρόλο πολλών επαγγελματιών και την ανάγκη αξιοποίησης γνώσεων από πολλούς γνωστικούς τομείς προκειμένου να πετύχουν θετικά αποτελέσματα στο έργο που έχουν αναλάβει να μελετήσουν και να κατασκευάσουν. Επομένως οι συγκεκριμένες δραστηριότητες ενσωματώνουν πολλούς τομείς γνώσης σε ενιαίο αρμονικό σύνολο και δίνουν τη δυνατότητα στους μεν μαθητές να επιδείξουν τη δουλειά τους στην εκπαιδευτική κοινότητα, στους δε γονείς να διαπιστώσουν ότι τα

παιδιά τους συμμετέχουν σε θέματα μελέτης που έχουν άμεση σχέση με την πραγματική ζωή. Επιπλέον οι δραστηριότητες αυτές αποτελούν ευκαιρία για σύνδεση του σχολείου με την ευρύτερη κοινωνία στην οποία αυτό λειτουργεί.

Από την οπτική των Κοινωνικών Σπουδών

Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να διερευνήσουν τη λειτουργία της κοινωνίας, να προσδιορίσουν επιχειρηματικές και παραγωγικές δραστηριότητες και να μελετήσουν επαγγέλματα.

Από την οπτική των Μαθηματικών

Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να σχεδιάσουν κτίρια και να τα κατασκευάσουν υπό κλίμακα, να κάνουν μετρήσεις, να υπολογίσουν το κόστος των κατασκευών τους και να το συγκρίνουν με το κόστος των κτιρίων άλλων περιοχών.

Από την οπτική της καλλιέργειας της Γλώσσας

Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να επικοινωνούν μεταξύ τους και με την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα με τη χρησιμοποίηση μιας ποικιλίας επικοινωνιακών μέσων (βίντεο, πολυμέσων κ.ά.). Στις διαδικασίες αυτές επικοινωνίας περιλαμβάνονται και η συγγραφή κειμένων για την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο, καθώς και η αξιολόγηση της εργασίας που πραγματοποίησαν.

Βιβλιογραφία

Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως σχετική βιβλιογραφία για διάφορες κατασκευές οι εργασίες μαθητών και καθηγητών που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του πειραματικού προγράμματος ΣΕΠΠΕ «Εισαγωγή του μαθήματος της Τεχνολογίας στην Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου», με επιστημονικό υπεύθυνο το σύμβουλο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Ν. Ηλιάδη.

Τα θέματα που επέλεξαν οι μαθητές για τις εργασίες τους εντάσσονται στους παρακάτω θεματικούς άξονες: «ενδυμασία, μέσα μεταφοράς, διατροφή, αντικείμενα καθημερινής χρήσης και διακόσμησης, μακέτες, θερμοκήπια, γέφυρες, γήπεδα κτλ.

Στο πρόγραμμα συμμετείχαν τα εξής Δημοτικά Σχολεία: 21ο και 13ο Αγίου Δημητρίου, Μελίτης Φλώρινας, Μώλου Φθιώτιδας, 11ο Παλαιού Φαλήρου, 5ο Παλλήνης, 13ο Πειραιά, Περάματος Ρεθύμνου.

Ευρωπαϊκή διάσταση

Αλεξάνδρα Γρηγοριάδου, Πάρεδρος με Θητεία Καινοτόμων δράσεων στην Εκπαίδευση

- Ευρωπαϊκής διάστασης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ζώντας σε μια ενωμένη κοινωνία, την ευρωπαϊκή, η οποία απαρτίζεται από χώρες με διαφορετικά ήθη και έθιμα η καθεμιά και της οποίας η Ελλάδα είναι βασικό μέλος, είναι απαραίτητο να προωθείται η διάσταση αυτής της κοινωνίας μέσα από τα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών - μελών της. Είναι εξαιρετικά κρίσιμο για την ύπαρξη και την ευημερία αυτής της γεωπολιτικής οντότητας να εμβαπτιστούν οι σημερινοί μαθητές και αυριανοί Ευρωπαίοι πολίτες στα νάματα της πολυπολιτισμικής αυτής οντότητας.

Η ευρωπαϊκή διάσταση επομένως δεν πρέπει να λείπει από το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Η διάσταση της ετερότητας, του σημαντικού διαφορετικού άλλου μέσα σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, όπως είναι αυτή στην οποία είμαστε ενταγμένοι, δεν πρέπει να είναι απύσασ, όχι μόνο για την ευταξία των κοινωνιών μας, αλλά και γιατί το οφείλουμε στον πολιτισμό μας.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ

Για πολλά χρόνια η προοπτική του διαφορετικού άλλου, που δε μιλά την ίδια γλώσσα μ' εμάς και που έχει διαφορετικά ήθη και έθιμα, δεν ήταν ευδιάκριτη στο εκπαιδευτικό μας σύστημα. Με την καινοτόμο παρέμβαση της Ευέλικτης Ζώνης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση αποσκοπείται, όσον αφορά το σκέλος της ευρωπαϊκής διάστασης, η ευαισθητοποίηση των μαθητών ως προς την κοινότητα του Ευρωπαίου πολίτη, η ενδυνάμωση του οράματος της αυτάρκους Ενωμένης Ευρώπης, της ειρήνης μεταξύ των λαών και της ανοχής στη διαφορετικότητα.

Η ευρωπαϊκή διάσταση θα πρέπει να προσλάβει το χαρακτήρα και της οριζόντιας και της κάθετης δραστηριότητας, ενώ η προσέγγισή της μπορεί να είναι: α. μονοθεματική και β. διαθεματική. Απώτατος σκοπός της παρέμβασης είναι οι σημερινοί μαθητές μας και αυριανοί Ευρωπαίοι πολίτες να εγκολπωθούν την ιδέα ότι «η ενότητα υπάρχει μέσα από τη διαφορετικότητα».

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΣΕΠΠΕ - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ΜΟΝΟΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Στην κατηγορία του λαϊκού πολιτισμού και στο πρόγραμμα «βυζαντινός πολιτισμός»: διαρκής παρουσία - εκπαιδευτικές δυνατότητες στη βυζαντινή τέχνη. Στο πειραματικό πρόγραμμα διδασκαλίας στην Πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση θα μπορούσε να προστεθεί η ευρωπαϊκή διάσταση μέσα από τη σύγκριση αντίστοιχων δυτικών τεχνολογιών (αλληλεπίδραση, παραλληλίες και αντιθέσεις).

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

α. Στην κατηγορία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και στο πρόγραμμα «Γη, νερό, αέρας»: διεπιστημονικό αναλυτικό πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Γυμνάσιο του Παγκρητίου Εκπαιδευτηρίου. Θα μπορούσε να δοθεί η ευρωπαϊκή διάσταση με τη μορφή συγκριτικών στοιχείων, δραστηριοτήτων, πολιτικών κτλ.

β. Στο πρόγραμμα «διδασκαλία της επικοινωνιακής χρήσης της γλώσσας».

Η ελληνική νοηματική γλώσσα

Βασίλειος Κουρμπέτης, Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Εισαγωγή

Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ) έχει χρησιμοποιηθεί ελάχιστα στην εκπαίδευση των κωφών και ακουόντων παιδιών στην Ελλάδα και δεν είναι μέρος του αναλυτικού προγράμματος των σχολείων σήμερα. Στη σχετικά μικρή ιστορία της εκπαίδευσης των κωφών στην Ελλάδα (λιγότερο από 70 χρόνια) η ΕΝΓ ήταν είτε απαγορευμένη είτε περιθωριοποιημένη και μόνο τα τελευταία χρόνια αυξάνεται σταδιακά η αποδοχή και η χρήση της στο εκπαιδευτικό σύστημα. Πρόσφατα ψηφίστηκε ο νόμος 2817/2000 για την Ειδική Αγωγή, όπου ρητά αναφέρεται ότι: «Γλώσσα των κωφών και βαρήκοων μαθητών είναι η ελληνική νοηματική».

Στην πλειονότητά τους (90-95%) τα κωφά παιδιά έχουν ακούοντες γονείς και αδέρφια, οι οποίοι δε γνωρίζουν την ΕΝΓ. Τα κωφά παιδιά μαθαίνουν την ΕΝΓ σε σχολική ηλικία άτυπα από άλλους μεγαλύτερους μαθητές και κωφούς ενήλικες, όταν αυτοί υπάρχουν στη σχολική κοινότητα. Σπάνια έχουν ακούοντες δασκάλους ως γλωσσικά πρότυπα εκμάθησης της ΕΝΓ. Συνήθως οι ακούοντες εκπαιδευτικοί μαθαίνουν τη γλώσσα από τα παιδιά.

Για να συντελεστεί η εκμάθηση μιας γλώσσας, είναι απαραίτητη η παρουσία και η συμβολή των χρηστών της. Πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών και των ανθρώπων που χειρίζονται καλά την προς εκμάθηση γλώσσα. Η διδασκαλία της ΕΝΓ ως μέρος του αναλυτικού προγράμματος στο πειραματικό πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης πρέπει να γίνει από κωφούς δασκάλους της ΕΝΓ, εκπαιδευμένους για το λόγο αυτό. Η σημερινή κατάσταση δεν επιτρέπει αυτή την αναγκαία συνθήκη. Η Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο μπορεί να παρέχει κωφούς δασκάλους της ΕΝΓ για την υλοποίηση του προγράμματος. Οι δάσκαλοι αυτοί μπορούν να βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς της γενικής εκπαίδευσης στην επίτευξη των βασικών στόχων του προγράμματος.

Το πρόγραμμα

Θεματική περιοχή: Ελληνική νοηματική γλώσσα

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, θέλοντας να εισαγάγει την ΕΝΓ στα σχολεία στο πλαίσιο του προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης, παρέχει υλικό για την ΕΝΓ σε μορφή βίντεο, σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή.

Σκοποί

1. Να υποστηρίξει τη διαθεματική προσέγγιση της Ευέλικτης Ζώνης Καινοτόμων Δράσεων στο Γυμνάσιο.
2. Να αναπτύξει τις δεξιότητες των ακουόντων μαθητών στην ΕΝΓ.
3. Να αναπτύξει τις δεξιότητες των ακουόντων εκπαιδευτικών στην ΕΝΓ.
4. Να προαγάγει την αλληλοαποδοχή κωφών και ακουόντων μαθητών στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα.
5. Να προαγάγει τη γνώση για την κοινότητα των κωφών.
6. Να ευρύνει τη θετική στάση των ακουόντων εκπαιδευτικών και μαθητών προς τους κωφούς και τη γλώσσα τους.

Στόχοι

1. Οι ακούοντες μαθητές θα αποκτήσουν βασικές επικοινωνιακές δεξιότητες στην ΕΝΓ.
2. Οι ακούοντες εκπαιδευτικοί θα αποκτήσουν επικοινωνιακές δεξιότητες στην ΕΝΓ.
3. Η αλληλεπίδραση μεταξύ κωφών και ακουόντων μαθητών θα είναι θετική.
4. Οι ακούοντες μαθητές θα αποκτήσουν βασικές γνώσεις για την κοινότητα των κωφών.
5. Οι ακούοντες εκπαιδευτικοί και μαθητές θα αποκτήσουν θετική στάση προς τους κωφούς και τη γλώσσα τους.

Θεματολογία

Για να μάθει κανείς μια γλώσσα, θα πρέπει να έρθει σε επαφή με τους χρή-

στες της και να αναπτύξει την επιθυμία και τη θετική στάση που απαιτείται για την αποτελεσματικότητα αυτής της προσπάθειας. Για το σκοπό αυτό προτείνεται η εξής θεματολογία:

- **Επαφή με την κοινότητα των κωφών**

Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί θα έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με κωφούς μαθητές και ενήλικες και με τη βοήθεια διερμηνέα της ΕΝΓ θα επικοινωνήσουν αποτελεσματικά σε ένα περιβάλλον ελεύθερης συζήτησης.

- **Ιστορίες και παραμύθια στην ΕΝΓ**

Οι ιστορίες υπάρχουν σε τρεις βιντεοκασέτες με αφήγηση στην ΕΝΓ. Η πρώτη βιντεοκασέτα περιέχει επιλεγμένες ιστορίες από τα Ανθολόγια της Δ΄ και της Ε΄ Δημοτικού, οι οποίες είναι βασισμένες στην προφορική παράδοση. Η δεύτερη βιντεοκασέτα περιέχει μύθους του Αισώπου και η τρίτη ανέκδοτα και την απόδοση μιας ιστορίας χωρίς λόγια. Και οι τρεις κασέτες έχουν διερμηνέα της ΕΝΓ, αλλά συνοδεύονται και από γραπτό κείμενο.

Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί θα δουν βιντεοσκοπημένα παραμύθια στην ΕΝΓ. Μπορούν να επιλέξουν από 17 ιστορίες, κλασικά παραμύθια και ανέκδοτα και με τη βοήθεια της ηχογραφημένης ταυτόχρονης διερμηνείας να κατανοήσουν το νοηματιστή. Στη συνέχεια με ομαδική συνεργατική επεξεργασία μπορούν να αναπαραγάγουν μικρές ιστορίες στην ΕΝΓ.

- **Ιστορίες με νόημα**

Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διερευνήσουν και να επεξεργαστούν 4 απλές ιστορίες με 8 εικόνες η καθεμιά στην ΕΝΓ, σε μορφή CD-ROM. Μπορούν να παίξουν δημιουργώντας τις δικές τους ιστορίες ανακατεύοντας τις καρτέλες με τις εικόνες.

• Η γραμματοσειρά του ελληνικού δακτυλικού αλφαβήτου

to onoma moy

Οι χειρομορφές που αντιστοιχούν στα 24 γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου περιλαμβάνονται στη γραμματοσειρά «My Type», ενώ και οι χειρομορφές που ταυτόχρονα εμφανίζουν και το αντίστοιχο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, περιλαμβάνονται στη γραμματοσειρά «Your Type».

Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εγκαταστήσουν τις δύο γραμματοσειρές του ελληνικού δακτυλικού αλφαβήτου με ή χωρίς την εμφάνιση του ελληνικού αλφαβήτου και να γράφουν ή να αποκρυπτογραφούν μηνύματα.

• Γραμματοσειρά χειρομορφών ENΓ

BbCcE1!2@3#45

Όλες οι χειρομορφές που έχουμε παρατηρήσει και συλλέξει σε νοήματα περιλαμβάνονται στη γραμματοσειρά χειρομορφών. Η γραμματοσειρά είναι «True Type» και ονομάζεται «HANDS».

• Η αφίσα του ελληνικού δακτυλικού αλφαβήτου

Η αφίσα με το ελληνικό δακτυλικό αλφάβητο περιλαμβάνει πολύχρωμες αναπαραστάσεις του δακτυλικού αλφαβήτου σε συνδυασμό με εικόνες, λέξεις και το αρχικόγράμμά τους.

Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί διακοσμούν το χώρο του σχολείου με τις αφίσες του ελληνικού δακτυλικού αλφαβήτου και τις χρησιμοποιούν ως βοηθητικό μέσο στη δημιουργία και την αποκρυπτογράφιση μηνυμάτων. Μπορούν να ζητήσουν από την Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος ή από κάποιο σχολείο κωφών επιπλέον αφίσες για το σπίτι τους ή για τους φίλους τους. Μπορούν ακόμη να κόψουν την αφίσα σε καρτέλες, να τις πλαστικοποιήσουν και να παίζουν διάφορα παιχνίδια.

• Το παιδικό λεξικό και το βασικό λεξικό της ENΓ

Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν το παιδικό λε-

ξικό (σε μορφή βίντεο ή σε μορφή CD-ROM) και το βασικό λεξικό της ΕΝΓ (σε μορφή CD-ROM), ανάλογα με τις ανάγκες ή τις δεξιότητες τους για την εκμάθηση νέων λέξεων και για τη σύνθεση ποιημάτων στην ΕΝΓ.

• ΕΝΓ: Μύθοι και πραγματικότητα

Είκοσι μύθοι για την ΕΝΓ αναλύονται με απλό και κατανοητό τρόπο για οποιονδήποτε αρχάριο μαθητή της ΕΝΓ. Είναι σημαντικό ότι οι ακούοντες εκπαιδευτικοί και οι ακούοντες μαθητές θα μαθαίνουν μαζί τα ίδια πράγματα, συνεργατικά και ερευνητικά.

• Επισκέψεις σε σχολεία κωφών

Οι ακούοντες μαθητές και οι εκπαιδευτικοί τους επισκέπτονται κάποιο κοντινό σχολείο κωφών και οι κωφοί μαθητές και οι εκπαιδευτικοί τους επισκέπτονται το σχολείο των πρώτων. Αναλαμβάνουν από κοινού κάποια εργασία και ασκούν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες. Οι σχολικές γιορτές ενδείκνυται για τέτοιες ανταλλαγές επισκέψεων.

Προτάσεις

- ✓ Τα σχολεία γενικής εκπαίδευσης πρέπει να είναι φιλικά και θετικά διατεθειμένα προς τους κωφούς και τη γλώσσα τους.
- ✓ Τουλάχιστον ένας κατάλληλα εκπαιδευμένος κωφός ενήλικας πρέπει να επισκεφθεί το σχολείο πριν από την εφαρμογή του προγράμματος και να σχεδιάσει με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου το πρόγραμμα. Ο κωφός αυτός θα είναι ο σύνδεσμος του σχολείου και της κοινότητας των κωφών.
- ✓ Η συμμετοχή κωφών παιδιών ενταγμένων στη γενική τάξη και των γονέων όλων των μαθητών προτείνεται ανεπιφύλακτα.
- ✓ Ενδείκνυται επίσης η συμμετοχή κωφού εκπαιδευτικού στο πρόγραμμα.
- ✓ Οι πληροφορίες και το υλικό για την ΕΝΓ πρέπει να είναι προσβάσιμα σε όλους όσοι συμμετέχουν στο πρόγραμμα.
- ✓ Η βιντεοσκόπηση των δρώμενων είναι απαραίτητη για την αποτελεσματικότε-

ρη έκβαση του προγράμματος.

- ✓ Προτείνεται να τηρηθεί η γενική μεθοδολογική προσέγγιση της Ευέλικτης Ζώνης.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bahan B. (1996), *The role of eye gaze in verb agreement in ASL*, Unpublished doctoral dissertation, Boston University, Boston, MA.

Bellugi U. and Fischer S. (1972), *A Comparison of Sign Language and Spoken Language*, *Cognition*, 1, pp. 173-202.

Cummins J. (1984), *Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy*, San Diego, CA: College Hill Press.

Hoffmeister R. (1990), *ASL and Its' Implications for Education*, In Bornstein H. (Ed.), *Manual Communication in America*, Washington, D.C.: Gallaudet University Press.

Israelite N., Ewold C. & Hoffmeister (1989), *Bilingual/bicultural education for deaf and hard-of-hearing students*, Ontario: Ministry of Education.

Kourbetis V. (1982), *Education of the Deaf in Greece. First International Conference on Education of the Deaf*, Athens, Greece.

Kourbetis V. (1987), *Deaf children of Deaf parents and Deaf children of hearing Parents in Greece: a comparative study*, Doctoral dissertation, Boston University, Boston.

Moore D. (1996), *Educating the Deaf: Psychology, Principles and Practice*, Boston: Houghton Mifflin, 4th Edition.

Pattison R. (1982), *On literacy*, New York: Oxford University Press.

Pinker S. (1994), *Language Learnability and Language Development*, Harvard University Press, Cambridge, MA

Έκθεση του Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου του ΕΙΚ, Αθήνα 1997.

Κουρμπέτης Β. (1997), *Κοινωνική και Συναισθηματική Ανάπτυξη των Κωφών Παιδιών - Κοινωνική Εργασία*, 45, 27-35, Αθήνα 1997.

Λαμπροπούλου Β. (1999), *Το Κωφό Παιδί και η Εκπαίδευσή του*, Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Ειδικών Επιστημόνων ΣΜΕΑ Κωφών και Βαρηκόων, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Πατρών, Αθήνα 9/9/99.

Θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας

Ματίνα Στάππα, Πάρεδρος με Θητεία Αγωγής Υγείας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Εισαγωγή

Η Αγωγή Υγείας στα σχολεία είναι μια διαθεματική δραστηριότητα η οποία συμβάλλει στην αναβάθμιση της σχολικής ζωής και στη σύνδεση του σχολείου με την κοινωνική πραγματικότητα.

Σκοπός της Αγωγής Υγείας είναι η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής - σωματικής υγείας και της κοινωνικής ευεξίας των μαθητών, αφ' ενός με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και της κριτικής τους σκέψης και αφ' ετέρου με την αναβάθμιση του κοινωνικού και του φυσικού περιβάλλοντός τους.

Είναι πρωτογενής πρόληψη, η οποία σχετίζεται άμεσα με τον τρόπο και τη στάση ζωής και δεν μπορεί να είναι μια διαδικασία που θα εφαρμοστεί στα μεταγενέστερα στάδια του βίου. Αντίθετα, πρέπει να ξεκινήσει σε όσο το δυνατόν πιο πρώιμα στάδια, περνώντας από τη διαδικασία της πληροφόρησης στη γνώση και στη συνέχεια στη στάση και στη συμπεριφορά.

Το περιεχόμενο ενός προγράμματος Αγωγής Υγείας θα πρέπει να διαπνέεται από ένα πνεύμα που δε θα εκφοβίζει τους μαθητές ούτε θα κινδυνολογεί, δε θα απαγορεύει ούτε θα απορρίπτει, δε θα διδάσκει αλλά θα διαπαιδαγωγεί. Θα πρέπει να εξοικειώνει το μαθητή με ποικίλες καταστάσεις της ζωής, να τον βοηθά να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του και να του καλλιεργεί δεξιότητες, έτσι ώστε να μπορεί να υιοθετεί θετικές στάσεις και συμπεριφορές στη ζωή του.

Ένα πρόγραμμα Αγωγής Υγείας μπορεί και πρέπει να προσφέρει ένα πλαίσιο στήριξης και αποδοχής για το μαθητή. Έτσι το σχολείο, με αφετηρία την Αγωγή Υγείας, μπορεί να υιοθετήσει σταδιακά ένα ρόλο υποστηρικτικό και προληπτικό, μειώνοντας τις πιθανότητες εκδήλωσης από την πλευρά του μαθητή ακραίας συμπεριφοράς που θα εξουδετέρωνε την προσπάθειά του για ευεξία και δημιουργική ζωή.

Για τους παραπάνω λόγους, τόσο το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού όσο και οι μέθοδοι και η στάση του συντονιστή - εκπαιδευτικού θα πρέπει να ευ-

νοούν τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας στην τάξη. Είναι σημαντικό να αισθάνεται κάθε μαθητής ότι είναι μέλος της σχολικής τάξης - ομάδας, μέσα στην οποία θα νιώθει άνετα να εκφραστεί χωρίς το φόβο της ειρωνείας ή της απόρριψης.

Στόχοι

1. Προάσπιση και προαγωγή της ψυχικής - σωματικής υγείας του ατόμου και της κοινωνικής ευεξίας.
2. Αναβάθμιση της σχολικής ζωής - Σύνδεσή της με την κοινωνική πραγματικότητα.
3. Πρόληψη του αποκλεισμού νεαρών ατόμων από την κοινωνία και από την αγορά εργασίας.
4. Ανάπτυξη δεξιοτήτων και διαμόρφωση ατόμων με κριτική στάση.
5. Μείωση της σχολικής αποτυχίας και της πρόωρης εγκατάλειψης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Μεθοδολογία

Η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, η παραβατικότητα, η βία, η εφηβική εγκυμοσύνη, η σεξουαλική εκμετάλλευση και τα ατυχήματα είναι μερικά από τα φαινόμενα που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη κοινωνία και συνδέονται, σε υψηλό ποσοστό, με τη σχολική αποτυχία και διαρροή, καθώς επίσης και με τον κοινωνικό αποκλεισμό και τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

Η αντιμετώπιση αυτών των κοινωνικών προβλημάτων έχει άμεση σχέση με την ανάπτυξη ατομικών ικανοτήτων και κοινωνικών δεξιοτήτων.

Η σύγχρονη μεθοδολογία της Αγωγής Υγείας δεν αποσκοπεί πλέον στην απλή ενημέρωση και στη μεταφορά γνώσεων σε εξειδικευμένα θέματα υγείας. Αντίθετα, αφορά την ανάπτυξη δεξιοτήτων για επιλογές που προασπίζουν και προάγουν την ψυχική - σωματική υγεία και την κοινωνική ευεξία, μέσα από την ενεργητική και βιωματική μάθηση.

Η ανάπτυξη αυτών των δεξιοτήτων βασίζεται στη βελτίωση της αυτοπεποίθησης του ατόμου και, ως συνέπεια της ενδυνάμωσης των ικανοτήτων του, της δυ-

νατόπτάς του να προβαίνει σε σωστές επιλογές.

Στη μεθοδολογία αυτή προτείνεται:

- ✓ η προσέγγιση της σχολικής τάξης ως ομάδας
- ✓ η εστίαση στην παιδαγωγική σχέση
- ✓ η ενεργητική ακρόαση ως τρόπος επικοινωνίας

Ως καταλληλότερο μοντέλο προσέγγισης προτείνεται το ψυχοκοινωνικό, το οποίο εισάγει την έννοια των κοινωνικών δεξιοτήτων και αναπτύσσει:

- ✓ τρόπους επικοινωνίας
- ✓ τρόπους επίλυσης συγκρούσεων
- ✓ τρόπους λήψης αποφάσεων
- ✓ τρόπους συνειδητής επιλογής κ.ά.

Τα θέματα της Αγωγής Υγείας μπορούμε να τα κατατάξουμε σε εννέα βασικούς άξονες. Ο πρώτος άξονας αποτελεί τη βασική θεματολογία κορμού, η οποία περιλαμβάνει την ψυχική υγεία και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Οι υπόλοιποι οκτώ αποτελούν τα ειδικά θέματα, όπως είναι η στοματική υγιεινή, η διατροφή, η σεξουαλική αγωγή και οι διαφυλικές σχέσεις, οι εξαρτησιογόνες ουσίες, η κυκλοφοριακή αγωγή, τα ατυχήματα κ.ά.

Η θεματολογία κορμού επικεντρώνεται στην επεξεργασία των ψυχοκοινωνικών παραγόντων που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά και αναλύεται σε τρεις υποάξονες: ο εαυτός μου, η σχέση μου με τους άλλους, η σχέση μου με το περιβάλλον. Τα θέματα που αναπτύσσονται στη βασική θεματολογία αποτελούν την ενιαία βάση για την επεξεργασία των επιμέρους ειδικών θεμάτων.

Τα ειδικά θέματα ενσωματώνονται στη βασική θεματολογία κορμού του προγράμματος με τη μορφή παραδειγμάτων, η επεξεργασία των οποίων επιτρέπει στο μαθητή να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζεται και διαμορφώνεται η συμπεριφορά του σε συγκεκριμένα θέματα υγείας. Η επιλογή αυτού του τρόπου εισαγωγής των ειδικών θεμάτων γίνεται με το σκεπτικό ότι η απλή παροχή πληροφοριών δεν επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, εάν δε συνδέεται με

τη δυνατότητα του παιδιού να επεξεργαστεί την πληροφορία και να τη συνδέσει με τη γενικότερη στάση ζωής που έχει υιοθετήσει. Η αποσπασματική πληροφόρηση ενέχει τον κίνδυνο να προσεγγίζονται με γνωστικό και μαθησιακό τρόπο θέματα που έχουν άμεση σχέση με τη συναισθηματική και τη διαπροσωπική διάσταση της ζωής του ατόμου.

Η βασική θεματολογία αναπτύσσεται με μεθόδους ενεργητικής μάθησης όπως: ασκήσεις ελεύθερου συνειρμού, παίξιμο ρόλων, δουλειά σε μικρές ομάδες, καλλιτεχνική δημιουργία κτλ.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟΥ

ΑΞΟΝΕΣ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟΥ	ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟ
1. Διαπροσωπικές σχέσεις - Ψυχική υγεία (Θεματολογία κορμού)	☐ Ο εαυτός μου - Η σχέση μου με τους άλλους ☐ Η σχέση μου με το περιβάλλον - Αυτοεκτίμηση ☐ Ατομική ταυτότητα ☐ Συναισθήματα ☐ Επικοινωνία ☐ Ενεργητική ακρόαση ☐ Κοινωνικός αποκλεισμός - Ίσες ευκαιρίες ☐ Ισότητα των δύο φύλων ☐ Ρατσισμός ☐ Βία ☐ Αντιμετώπιση πένθους ☐ Αντιμετώπιση άγχους (σχολικού - εργασιακού)
2. Πρόληψη χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών	☐ Ναρκωτικά ☐ Αλκοόλ ☐ Τσιγάρο
3. Κατανάλωση και υγεία - Διατροφή και διατροφικές συνήθειες	☐ Παχυσαρκία ☐ Καρδιαγγειακά νοσήματα ☐ Στοματική υγιεινή ☐ Γενετικά τροποποιημένα προϊόντα

ΑΞΟΝΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
4. Σεξουαλική αγωγή - Διαφυλικές σχέσεις	☐ Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (AIDS, ηπατίτιδα Β) ☐ Πρόληψη σεξουαλικής κακοποίησης ☐ Σεξουαλική παρενόχληση
5. Φυσική άσκηση και υγεία	☐ Ελεύθερος χρόνος
6. Περιβάλλον και υγεία - Καρκίνος	☐ Έκθεση σε τοξικές ουσίες και στην υπερβολική ηλιακή ακτινοβολία ☐ Μόλυνση περιβάλλοντος
7. Εθελοντισμός	☐ Εθελοντική αιμοδοσία (μεσογειακή αναιμία) ☐ Προσφορά ιστών και οργάνων ☐ Πρώτες βοήθειες - Εργασία ☐ Εθελοντής σχολικός τροχονόμος
8. Αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων (ανάπτυξη δεξιοτήτων για την αντιμετώπιση του άγχους, του φόβου κτλ.)	☐ Σεισμοί ☐ Πλημμύρες ☐ Πυρκαγιές ☐ Ναυάγια

Τα θέματα που αναπτύσσονται στη βασική θεματολογία του πρώτου άξονα (αυτοεκτίμηση, ατομική ταυτότητα, συναισθήματα, επικοινωνία, ενεργητική ακρόαση) αποτελούν την ενιαία βάση για την επεξεργασία των επιμέρους ειδικών θεμάτων. Τα παραπάνω θέματα είναι αλληλένδετα μεταξύ τους και θεωρείται αναγκαία η επαναλαμβανόμενη συσχέτιση ή αναφορά σ' αυτά καθ' όλη τη διάρκεια εφαρμογής ενός προγράμματος και σύμφωνα με τις ανάγκες των παιδιών κάθε ηλικιακού επιπέδου.

Παραδείγματα σύνδεσης ειδικών θεμάτων με τη θεματολογία κορμού:

- ✓ Ο εαυτός μου - το σώμα μου - αλλαγές - σεξουαλική ωρίμανση - οι σχέσεις των δύο φύλων - προφύλαξη από το AIDS

- ✓ Η σχέση μου με τους άλλους - οι σημαντικοί άνθρωποι στη ζωή μου - η ομάδα των συνομιληκών - οι επιρροές που δέχομαι από την παρέα - χρήση ουσιών
- ✓ Η σχέση μου με το περιβάλλον - η επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης - πρότυπα και αξίες που προωθούνται - η διαφήμιση - το αλκοόλ - η βία - τα ατυχήματα

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας γίνεται με πολλούς τρόπους. Σημαντικό εργαλείο αυτών είναι τα ερωτηματολόγια τα οποία απευθύνονται στους μαθητές, στους εκπαιδευτικούς, στους γονείς κτλ.

Με τα ερωτηματολόγια ελέγχουμε ποσοτικούς δείκτες (π.χ. πόσοι μαθητές συμμετείχαν αρχικά στο πρόγραμμα και πόσοι παρέμειναν ως το τέλος) και ποιοτικούς δείκτες (στάσεις, συμπεριφορές).

Διδακτικό υλικό

Προτείνεται το υλικό του ΥΠΕΠΘ, το οποίο αφορά επτά (7) εκπαιδευτικά πακέτα σε αντίστοιχες θεματικές ενότητες Αγωγής Υγείας για τις οποίες έχει τα πνευματικά δικαιώματα και έχουν εγκριθεί από το Π.Ι. Τα εκπαιδευτικά πακέτα περιλαμβάνουν, εκτός από το έντυπο υλικό, βιντεοκασέτες, CD-ROM και Slides και είναι τα παρακάτω: ψυχική υγεία - διαπροσωπικές σχέσεις, πρόληψη χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών, διατροφή - διατροφικές συνήθειες, σεξουαλική αγωγή - διαφυλικές σχέσεις, κυκλοφοριακή αγωγή - ατυχήματα, στοματική υγιεινή, καρδιαγγειακά νοσήματα - φυσική άσκηση.

Θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Δήμητρα Σπυροπούλου, Μόνιμη Πάρεδρος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

1. Προσδιορισμός της θεματικής

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Π.Ε.) είναι η εκπαιδευτική διαδικασία/δραστηριότητα η οποία οδηγεί στην αναγνώριση αξιών, στη διασαφήνιση εννοιών και στην ανάπτυξη ικανοτήτων και στάσεων που είναι απαραίτητες για την κατανόηση της συσχέτισης ανθρώπου, πολιτισμού και φυσικού περιβάλλοντος. Η Π.Ε. συνεπάγεται άσκηση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στη διαμόρφωση κώδικα συμπεριφοράς γύρω από τα προβλήματα που αφορούν την ποιότητα του περιβάλλοντος σε ατομικό πρώτα επίπεδο και στη συνέχεια σε ομαδικό/κοινωνικό. Η έννοια του περιβάλλοντος στην Π.Ε. αντιμετωπίζεται με την ολιστική της διάσταση και περιλαμβάνει:

- ✓ Το φυσικό περιβάλλον
- ✓ Το τεχνητό/δομημένο περιβάλλον
- ✓ Το κοινωνικό περιβάλλον
- ✓ Το ιστορικό περιβάλλον

2α. Βασικές αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

- ✓ Προσανατολισμός στη μελέτη πρόληψης ή επίλυσης περιβαλλοντικών θεμάτων ή προβλημάτων.
- ✓ Διεπιστημονική και ολιστική προσέγγιση του θέματος/προβλήματος.
- ✓ Άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία.
- ✓ Έμφαση στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών και χρήση ενεργητικών μεθόδων: συζήτηση - αντιπαράθεση απόψεων, έρευνα, κριτική επεξεργασία και δράση.
- ✓ Εστίαση της προσοχής στην παρούσα αλλά και στη μελλοντική κατάσταση του περιβάλλοντος.
- ✓ Άμεση δράση σε τοπικό επίπεδο με στόχο μακροχρόνια αποτελέσματα σε

εθνικό και σε παγκόσμιο επίπεδο.

- ✓ Ανάδειξη συνεργασίας, καλλιέργεια αξιών και δημιουργία νέων προτύπων συμπεριφοράς ατόμων, ομάδων και κοινωνίας απέναντι στο περιβάλλον.
- ✓ Ίσες ευκαιρίες για την κατάκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, αξιών και στάσεων που είναι απαραίτητες για την προστασία του περιβάλλοντος.

2β. Στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

- ✓ Γνωστικοί (κατανόηση εννοιών, σχέσεων/αλληλεπιδράσεων ανθρώπου - περιβάλλοντος, περιβαλλοντικών προβλημάτων, μέτρων προστασίας κτλ.).
- ✓ Επιστημονικοί (εξοικείωση με την επιστημονική μεθοδολογία/έρευνα, κριτική προσέγγιση θεμάτων, ανάπτυξη επιστημονικής νοοτροπίας κτλ.).
- ✓ Συμμετοχικοί (εργασία σε ομάδες, ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας, σεβασμός στις διαφορετικές απόψεις και στο διαφορετικό τρόπο ζωής, δημιουργική δράση κτλ.).
- ✓ Κοινωνικοί (σύνδεση της σχολικής με την καθημερινή ζωή, καλλιέργεια υπευθυνότητας, ικανότητας λήψης αποφάσεων, ικανότητας παρέμβασης κτλ.).
- ✓ Αισθητικοί (δημιουργία στενής σχέσης με τη φύση μέσω όλων των αισθήσεων κτλ.).
- ✓ Αυτομορφωτικοί (χρήση βιβλιοθήκης, Τύπου, INTERNET κτλ.).
- ✓ Στάσεις ζωής (καλλιέργεια κριτικής και δημιουργικής σκέψης, ανάπτυξη κώδικα αξιών και συμπεριφοράς απέναντι στον εαυτό τους, στην ομάδα, στο περιβάλλον, κτλ.).

3. Θεματολογία/περιεχόμενο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Η θεματολογία της Π.Ε. πηγάζει από την αναγκαιότητα της προστασίας της φύσης, ως βάσης για την ανάπτυξη και την ποιοτική αναβάθμιση του περιβάλλοντος, με την προβολή κρίσιμων θεμάτων σύμφωνα με τις τοπικές, εθνικές και παγκόσμιες προτεραιότητες, όπως αυτές διατυπώθηκαν στη Σύνοδο Κορυφής για το περιβάλλον και την ανάπτυξη (Agenda 21, Rio De Janeiro 1992):

- α. Η προστασία της ατμόσφαιρας
- β. Η ρύπανση του αέρα στις πόλεις
- γ. Η ρύπανση των επιφανειακών υδάτων και του εδάφους
- δ. Η εξάντληση και η ρύπανση των υπόγειων υδάτων
- ε. Η εξάντληση των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων
- στ. Η διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων
- ζ. Η καταστροφή των δασών
- η. Η διάβρωση των εδαφών
- θ. Η ερημοποίηση
- ι. Η εξαφάνιση των ειδών
- ια. Οι συνθήκες ζωής: ανθρώπινες αξίες, ισότητα φύλων, φτώχεια κτλ.

Παραθέτουμε, ενδεικτικά, κάποια θέματα προς εξέταση:

Ατμόσφαιρα - Κλιματικές αλλαγές

- ✓ Επικείμενες κλιματικές αλλαγές εξαιτίας της ελάττωσης του στρώματος του όζοντος, της εμφάνισης του φαινομένου του θερμοκηπίου, της όξινης βροχής κτλ.
- ✓ Αξιοποίηση κειμένων και σημειολογία της φύσης.
- ✓ Αποσαφήνιση της έννοιας «κλίμα». Πειράματα, καταγραφή και επεξεργασία μετρήσεων.
- ✓ Συσχέτιση κλιματικών συνθηκών με την παραγωγή, τη δόμηση, τη διάβρωση, τις πλημμύρες, τα φυσικά και ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά/γνωρίσματα, την υγεία.
- ✓ Σχέση καιρικών και κλιματικών συνθηκών με την κίνηση της Γης. Μεταβολές αυτών των συνθηκών ως αποτέλεσμα των ανθρώπινων παρεμβάσεων.

Νερό

- ✓ Λειτουργία του κύκλου του νερού και παράγοντες που τον διαταράσσουν.
- ✓ Αιτίες που ρυπαίνουν: γεωργικά, βιομηχανικά, οικιακά λύματα.

- ✓ Ανεκτίμητη η αξία του νερού - Έλλειψη ή ακαταλληλότητα του νερού.

Ενέργεια

Ενέργεια - Παραγωγή - Κατανάλωση - Οικονομία

- ✓ Φυσικοί πόροι - Εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων.
- ✓ Τα φυσικά αποθέματα δεν είναι ανεξάντλητα.
- ✓ Πηγές ενέργειας: άντληση, επεξεργασία, μεταφορά των πρώτων υλών.
- ✓ Συνέπειες της καύσης των πρώτων υλών.
- ✓ Πυρηνική ενέργεια: δυνατότητες χρήσης και κίνδυνοι.
- ✓ Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας - Ήπιες μορφές ενέργειας.

Δάση

Η δήλωση αρχών για την προστασία και ανάπτυξη των δασών

- ✓ Τύποι δασών και διαχείρισή τους.
- ✓ Αναδάσωση.
- ✓ Οικονομική εκτίμηση.
- ✓ Δάσος - Ανάπτυξη - Περιβάλλον.
- ✓ Κίνδυνοι για τα δάση και προστασία τους - Διάβρωση των εδαφών.

Εξαφάνιση των ειδών

- ✓ Συνέπειες των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στη διατάραξη της ποικιλομορφίας της φύσης (χλωρίδας - πανίδας).
- ✓ Μύηση στον κόσμο των φυτών, των ζώων, των μικροοργανισμών.
- ✓ Τροφικές αλυσίδες - Αλληλεξάρτηση παραγόντων αβιοτικών - βιοτικών.
- ✓ Τα είδη (χλωρίδας - πανίδας) που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν και οι αιτίες.
- ✓ Σεβασμός απέναντι σε κάθε μορφή ζωής.

Έδαφος

- ✓ Μελέτη τοπικού, εθνικού, παγκόσμιου αναγλύφου (φυσική και ιστορική).
- ✓ Τύποι εδαφών και πετρωμάτων - Εξόρυξη πετρωμάτων, ορυκτών.

- ✓ Χρήση γης: δόμηση, καλλιέργειες, αποστραγγιστικά έργα, σήραγγες, αεροδρόμια, έργα ανάπλασης, φράγματα, λιμάνια, ιχθυοκαλλιέργειες κτλ.
- ✓ Συνέπειες από την κακή διαχείριση της γης.

Δομημένο/Τεχνητό περιβάλλον

- ✓ Μελέτη των δομημένων χώρων και των λειτουργιών που επιτελούνται σ' αυτούς.
- ✓ Σχεδιασμός κτιρίων, πόλεων, μεγάλων έργων σε σχέση με το περιβάλλον.
- ✓ Ασφάλεια και λειτουργικότητα των κατασκευών σε συνδυασμό με την περιβαλλοντική και την αισθητική αντίληψη γι' αυτές.
- ✓ Σχέσεις χρησιμοποιούμενων υλικών - ρύπανσης - οικονομίας.
- ✓ Σχέσεις δόμησης - ρύπανσης - οικονομίας και ποιότητας ζωής.
- ✓ Συσχέτιση του δομημένου/τεχνητού περιβάλλοντος με τις φυσικές καταστροφές (σεισμοί, πλημμύρες κτλ.).

Κοινωνικό περιβάλλον

Κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις του αναπτυξιακού και περιβαλλοντικού προβλήματος

- ✓ Η διεθνής συνεργασία (Βορρά - Νότου, Ανατολής - Δύσης).
- ✓ Η φτώχεια και τα μη φιλικά προς το περιβάλλον καταναλωτικά πρότυπα.
- ✓ Ο δημογραφικός παράγοντας και η ανθρώπινη υγεία.
- ✓ Οι συνθήκες ανθρώπινης διαβίωσης.
- ✓ Ενίσχυση του ρόλου των μεγάλων κοινωνικών ομάδων (ο ρόλος των γυναικών, των παιδιών και των νέων στη διαρκή ανάπτυξη κ.ά.).
- ✓ Ανθρώπινες αξίες - Ισότητα φύλων - Προβλήματα μειονοτήτων - Κοινωνικά προβλήματα, αιτίες, αποτελέσματα.
- ✓ Σεβασμός απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς, τρόπους ζωής και αντιλήψεις.
- ✓ Κοινωνική οργάνωση (ανάπτυξη ατομικής και κοινωνικής ευθύνης, καλλιέργεια αυτοπειθαρχίας, ανάληψη δράσης για περιβαλλοντικά ζητήματα).

Στα περισσότερα από τα παραπάνω θέματα μπορεί να συνεργαστούν οι εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων που έχουν σχέση άμεση ή έμμεση με το θέμα, ώστε να επιτευχθεί η διαθεματικότητα και η διεπιστημονικότητα.

4. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Οι παρακάτω μεθοδολογικές προσεγγίσεις μπορεί να εφαρμοστούν ανάλογα με την περίπτωση. Είναι γενικές στρατηγικές και αποτελούν βασικά μεθοδολογικά σημεία της διδακτικής πράξης. Πιο συγκεκριμένα, η επίλυση προβλήματος (problem solving) και η μέθοδος project είναι δύο διδακτικές οι οποίες απορρέουν από τη Γενική Διδακτική και μπορεί να συνδυαστούν με άλλες ειδικότερες όπως η μελέτη πεδίου, η μελέτη περίπτωσης, η χαρτογράφηση εννοιών, το παιχνίδι ρόλων, η ανίχνευση και η τροποποίηση των εναλλακτικών ιδεών (εποικοδομητική προσέγγιση) κτλ.

α. Επίλυση προβλήματος

Στην εφαρμογή της επίλυσης προβλήματος ακολουθούνται σε γενικές γραμμές τα παρακάτω βήματα:

- ✓ Εντοπισμός και διερεύνηση του προβλήματος/ζητήματος
- ✓ Καθορισμός στόχων για την επίλυση (ή συμμετοχή στην επίλυση) του προβλήματος
- ✓ Διερεύνηση εναλλακτικών λύσεων
- ✓ Σύνταξη κριτηρίων για την επιλογή της πιθανής/ρεαλιστικής λύσης (ή λύσεων)
- ✓ Επιλογή της κατάλληλης λύσης (ή λύσεων) σύμφωνα με τις αρχές της αειφορίας
- ✓ Συγκρότηση σχεδίου δράσης
- ✓ Υλοποίηση της δράσης
- ✓ Αξιολόγηση και επανατροφοδότηση της διαδικασίας

β. Μέθοδος project

- ✓ Επιλογή θέματος

- ✓ Καθορισμός στόχων
- ✓ Σχεδιασμός εργασίας και συγκρότηση ομάδων
- ✓ Υλοποίηση εργασίας
- ✓ Αξιολόγηση

Η ανάπτυξη ενός project μπορεί να αντιμετωπιστεί ως πρόβλημα προς επίλυση και, αντίστροφα, η επίλυση προβλήματος μπορεί να είναι η ανάπτυξη ενός project. Και στις δύο παραπάνω προσεγγίσεις μπορεί να προγραμματιστούν οι παρακάτω διδακτικές ενέργειες:

- ❑ Μέθοδος έρευνας με την υποβολή ερωτήσεων
- ❑ Πειραματική μέθοδος
- ❑ Επισκόπηση απόψεων - Σφυγμομέτρηση
- ❑ Ανάλυση και μελέτη μιας χαρακτηριστικής περίπτωσης
- ❑ Ανίχνευση και τροποποίηση των εναλλακτικών ιδεών
- ❑ Δραστηριότητες προσομοίωσης

γ. Μελέτη πεδίου

- ✓ Προετοιμασία εκπαιδευτικού (προπαρασκευαστική επίσκεψη και εξοικείωση με το αντικείμενο μελέτης, αντιμετώπιση τυπικών διαδικασιών κτλ.).
- ✓ Προετοιμασία μαθητών (διατύπωση στόχων, οργάνωση δραστηριοτήτων που θα αναπτυχθούν, πηγές πληροφόρησης κτλ.).
- ✓ Εργασία στο πεδίο. Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν συγκεκριμένες δραστηριότητες (παρατήρηση, καταγραφή στοιχείων, φωτογράφιση, καταγραφή απόψεων με ερωτηματολόγια ή ημιδομημένες συνεντεύξεις που έχουν προετοιμάσει, δειγματοληψία, εφόσον το υλικό δεν είναι σπάνιο, κτλ.).
- ✓ Εργασία στην τάξη (εκτέλεση πειραμάτων για την επαλήθευση κάποιων στοιχείων, σύνθεση των στοιχείων, κοινοποίηση).

δ. Περιβαλλοντικά μονοπάτια

Σχεδιασμός και χρονοδιάγραμμα: σκοπός, στόχοι, τόπος, χρόνος, συλλογή

στοιχείων κτλ.

Θεωρείται αναγκαία η προετοιμασία σε γνωστικό επίπεδο των μαθητών πριν από την υλοποίηση της συγκεκριμένης δραστηριότητας.

Στοιχεία των παραπάνω μεθοδολογικών προσεγγίσεων της Π.Ε. μπορεί να είναι επίσης:

- ✓ η πνευματική διέγερση (brain storming)
- ✓ η αντιπαράθεση απόψεων (debate)
- ✓ η ανάδραση (reflection)
- ✓ το παιχνίδι ρόλων (role playing)
- ✓ τα παιχνίδια προσομοίωσης (simulation games)

Χρήσιμα διδακτικά εργαλεία είναι επίσης:

α. Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη

Διαδικασίες χαρτογράφησης των εννοιών (1. κεντρική έννοια/ιδέα, 2. διακλάδωση σε γενικές έννοιες, 3. υποδιαίρεση σε μερικές έννοιες, 4. χρήση εννοιών που εκφράζονται με ουσιαστικό μία φορά, 5. σχέσεις μεταξύ εννοιών που εκφράζονται με ρήμα, πρόθεση, μικρή φράση, σχόλιο).

β. Συγκεντρωτικός πίνακας με τις συνέπειες και τις προτεινόμενες λύσεις του προβλήματος.

Συνέπειες	Προτεινόμενες λύσεις
Φυσικές:	
Κοινωνικές:	
Οικονομικές:	
Αισθητικές:	
Άλλες:	

5. Ενδεικτικό μεθοδολογικό πλαίσιο προγράμματος Περιβαλλοντικής

Εκπαίδευση

Επιλογή θέματος	☐ Συναποφασίζεται από τους μαθητές - εκπαιδευτικούς
Επισήμανση θέματος/προβλήματος	☐ Συγκέντρωση αποκομμάτων από τον Τύπο τα οποία να έχουν σχέση με το προς μελέτη θέμα, προβολή βίντεο κτλ. ☐ Ευαισθητοποίηση των μαθητών
Διατύπωση σκοπών και στόχων	☐ Ανάλογα με το θέμα διατυπώνονται οι σκοποί και οι στόχοι
Χρονοδιάγραμμα	☐ Εξαρτάται από το θέμα
Μέθοδος	☐ Μαθητοκεντρική - Ομαδοκεντρική
Υλικά	☐ Αποκόμματα Τύπου, ανακυκλώσιμα υλικά για την κατασκευή απλών οργάνων κτλ.
Διδακτικές ενέργειες	☐ Διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση ☐ Χωρισμός των μαθητών σε ομάδες ☐ Σύνταξη ερωτηματολογίου ή συζήτηση σχετικά με τις αιτίες του προβλήματος και τις συνέπειες ☐ Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη (χάρτη ιδεών/εννοιών) ☐ Διεξαγωγή πειραμάτων και άλλων εργαστηριακών ασκήσεων ☐ Άντληση πληροφοριών/στοιχείων από άλλες πηγές πληροφόρησης (βιβλιοθήκη, συνεντεύξεις με ειδικούς, εργαζόμενους, κατοίκους της περιοχής που αντιμετωπίζει το πρόβλημα) ☐ Επίσκεψη στις εν λόγω περιοχές ☐ Επιστολές σε κυβερνητικές υπηρεσίες, οργανώσεις κτλ.

Σύνθεση εργασίας	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Οργάνωση και επεξεργασία των πληροφοριών ή των μετρήσεων και άλλων στοιχείων: πίνακες με στοιχεία που συγκεντρώθηκαν, κολάζ με φωτογραφικό υλικό, κατασκευή διαγραμμάτων, ιστογραμμάτων κτλ. ☐ Συγγραφή σεναρίου στο οποίο να αναφέρονται οι δραστηριότητες και ενέργειες της επίσκεψης και οι εμπειρίες από το όλο πρόγραμμα ☐ Επισήμανση των επιπτώσεων της παρέμβασης του ανθρώπου στο περιβάλλον, λήψη μέτρων, προγραμματισμός περαιτέρω δράσεων κτλ.
Παρουσίαση εργασίας	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Καθορισμός της ημέρας που θα γίνεται η παρουσίαση όλων των καινοτόμων δράσεων
Κριτήρια αξιολόγησης	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ο βαθμός επίτευξης των στόχων, η αντιμετώπιση του θέματος, η μεθοδολογική και διαθεματική του προσέγγιση, η πληθώρα των πηγών που επιλέχθηκαν, η εξαγωγή και η τεκμηρίωση των συμπερασμάτων, η σύνθεση και η παρουσίαση της εργασίας
Κοινοποίηση	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Οι ομάδες αναλαμβάνουν την κοινοποίηση των αποτελεσμάτων/πορισμάτων της εργασίας

6. Ενδεικτικό παράδειγμα

Τίτλος καινοτόμου δράσης	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Δάσος - Ανάπτυξη - Περιβάλλον
Επισήμανση θέματος/ προβλήματος	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Συγκέντρωση αποκομμάτων από τον Τύπο τα οποία να έχουν σχέση με το δάσος: η ζωή στο δάσος, οι κίνδυνοι που το απειλούν, οι πυρκαγιές των δασών κτλ. ☐ Ευαισθητοποίηση των μαθητών
Διατύπωση στόχων	<p>Οι μαθητές:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Να καταγράψουν τα είδη των δέντρων του δάσους που θα μελετήσουν (αριθμός δέντρων, ηλικία, κατάσταση: υγιή, γέρικά δέντρα, αποψίλωση του δάσους κτλ.), βλάστηση, ζώα που ζουν στο δάσος.

Διατύπωση στόχων	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Να καταγράψουν τα αβιοτικά στοιχεία: έδαφος, θερμοκρασία, υγρασία του δάσους κτλ. ☐ Να περιγράψουν τις ανθρώπινες παρεμβάσεις στο δάσος. ☐ Να αναφέρουν το ρόλο του δάσους και να αξιολογήσουν τη χρησιμότητά του. ☐ Να συνειδητοποιήσουν την ευθύνη για την προστασία του δάσους και την αειφόρο διαχείρισή του.
Μέθοδος	☐ Μαθητοκεντρική - Ομαδοκεντρική
Υλικά	☐ Αποκόμματα Τύπου, σημειωματάρια, μετροταινίες, φωτογραφική μηχανή κτλ.
Διδακτικές ενέργειες	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ερωτηματολόγιο/συζήτηση σχετικά με αιτίες - επιπτώσεις της καταστροφής των δασών ☐ Διαθεματική προσέγγιση του προβλήματος μέσα από όλα τα αντικείμενα ☐ Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη (χάρτη ιδεών/εννοιών) ☐ Άντληση πληροφοριών/στοιχείων από άλλες πηγές πληροφόρησης (βιβλιοθήκη, συνεντεύξεις με ειδικούς, εργαζόμενους, κατοίκους της περιοχής που αντιμετωπίζει το πρόβλημα) ☐ Διεξαγωγή πειραμάτων και άλλων εργαστηριακών ασκήσεων: πείραμα διάβρωσης του εδάφους εξαιτίας των βροχών και της έλλειψης βλάστησης ☐ Οργάνωση επισκέψεων σε κοντινό δάσος και πιθανόν σε ένα άλλο δάσος που κάπκε πρόσφατα ☐ Μελέτη και αποτίμηση των διαφορών που θα παρατηρηθούν από τις επισκέψεις ☐ Καταγραφή του πάχους των κορμών των δέντρων, του ύψους τους κατ' εκτίμηση, των ειδών των δέντρων αλλά και της σχετικής χλωρίδας και ιδιαίτερα της ηλικίας των δέντρων ☐ Καταγραφή τυχόν ανθρώπινων παρεμβάσεων στο δάσος: υποδομή δασοπροστασίας, αποψίλωση, κάδοι απορριμμάτων, ρήψη απορριμμάτων κτλ. ☐ Οργάνωση συνάντησης με τους υπεύθυνους προστασίας του δάσους: δασαρχείο, πυροσβεστική υπηρεσία κτλ. ☐ Επιστολές σε κυβερνητικές υπηρεσίες, οργανώσεις για τη διαχείριση και την προστασία του δάσους κτλ.

Σύνθεση εργασίας	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Οργάνωση και επεξεργασία των πληροφοριών ή των μετρήσεων και άλλων στοιχείων: πίνακες με στοιχεία που συγκεντρώθηκαν, φωτογραφικό υλικό, κατασκευή ιστογραμμάτων κτλ. ❑ Συγγραφή σεναρίου στο οποίο να αναφέρονται οι δραστηριότητες και ενέργειες της επίσκεψης και οι εμπειρίες από το όλο πρόγραμμα ❑ Επισήμανση των επιπτώσεων από τις πυρκαγιές των δασών
Παρουσίαση εργασίας	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Καθορισμός της ημέρας που θα γίνεται η παρουσίαση όλων των καινοτόμων δράσεων
Αξιολόγηση	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Από επιτροπή στην οποία θα συμμετέχουν ο σύλλογος διδασκόντων, ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων, αντιπροσωπεία μαθητών, η τοπική αυτοδιοίκηση
Χρονοδιάγραμμα	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση μαθητών, οργάνωση δραστηριοτήτων, προγραμματισμός επισκέψεων κτλ. ❑ Άντληση πληροφοριών και στοιχείων από άλλες πηγές, διεξαγωγή πειραμάτων και άλλων εργαστηριακών ασκήσεων ❑ Επίσκεψη στο δάσος και συνάντηση με τους υπεύθυνους προστασίας του ❑ Επίσκεψη σε καμένο δάσος και δεντροφύτευση ύστερα από συνεννόηση με το δασαρχείο ❑ Επεξεργασία των στοιχείων

7. Εκπαιδευτικό υλικό

Εκπαιδευτικό υλικό το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη θεματική της Π.Ε. έχει αποσταλεί από το ΥΠΕΠΘ στις σχολικές και δημόσιες βιβλιοθήκες, καθώς και στα γραφεία των υπεύθυνων της Π.Ε. και των σχολικών συμβούλων. Το παραπάνω υλικό, με τις κατάλληλες τροποποιήσεις, ενδείκνυται για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, με εξαίρεση κάποια πακέτα που έχουν κατεύθυνση μία συγκεκριμένη βαθμίδα. Το υλικό αυτό έχει τους παρακάτω τίτλους: 1. Η ενέργεια και εμείς (CD-ROM), 2. Ενέργεια (CD-ROM), 3. Οικο-

κουτί, 4. Π.Ε. για το Δημοτικό, 5. Ενέργεια - ανάπτυξη - περιβάλλον, 6. Ένα κουτί γεμάτο νερό, 7. Ταξίδι στη ράχη της χελώνας, 8. Εξερευνώντας το περιβάλλον της Ευρώπης, 9. Το ποτάμι, 10. Θησαυρός από σκουπίδια, 11. Βαλίτσα καφέ αρκούδας, 12. Βιώσιμες πόλεις.

8. Ενδεικτική βιβλιογραφία για τον εκπαιδευτικό

1. Αγγελίδης Π. Ζήσης (1993), *Εισαγωγή στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, εκδόσεις ART of TEXT, Θεσσαλονίκη.
2. Γεωργόπουλος Αλ. και Τσαλίκη Ελ. (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Αρχές, Φιλοσοφία, Μεθοδολογία, Παιχνίδια και Ασκήσεις*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
3. Frey K. (1986), *Η μέθοδος project* (μτφρ. Κλ. Μάλλιου), εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
4. Καλαϊτζίδης Δ. και Ουζούνης Κ. (1999), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη*, εκδόσεις Σπανίδης, Ξάνθη.
5. Παπαδημητρίου Β. (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο: Μια διαχρονική θεώρηση*, εκδόσεις Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα.
6. Ράπτης Ν. (2000), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή*, εκδόσεις Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός.
7. Σπυροπούλου - Κατσάνη Δ. (2000), *Ο καιρός, το κλίμα και η σχέση τους με το περιβάλλον*, εκδόσεις Σαββάλα, Αθήνα.
8. Φλογαΐτη Ε. και Βασάλα Π. (1999), *Το ενεργειακό ζήτημα*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Ισότητα των δύο φύλων

Αλεξάνδρα Γρηγοριάδου, Πάρεδρος με Θητεία Καινοτόμων Δράσεων στην Εκπαίδευση

- Ευρωπαϊκής διάστασης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Η νέα κοινωνία, η κοινωνία της γνώσης, θεμελιώνεται στα ακόλουθα προαπαιτούμενα:

1. Ολική, ισότιμη και συνεχής πρόσβαση στην εκπαίδευση όλων των πολιτών.
2. Περισσότερες «επενδύσεις» σε ανθρώπινους πόρους, πράγμα που σημαίνει διά βίου ανάπτυξη των ατόμων.
3. Παροχή κινήτρων και εξάλειψη αντικινήτρων, ώστε να παροτρυνθούν οι πολίτες να επενδύσουν στη διά βίου εκπαίδευση.
4. Καινοτομίες στη διδασκαλία και στη μάθηση μέσω της υποστήριξης ενός νέου ρόλου για τους εκπαιδευτικούς και μέσω της χρήσης της επικοινωνιακής και πληροφοριακής τεχνολογίας.
5. Δια βίου εκπαίδευση που βασίζεται σε ανοικτές και ισότιμες συμπράξεις, χωρίς αποκλεισμούς.

Η υλοποίηση όμως όλων των παραπάνω προϋποθέτει ένα ανοικτό σχολείο, ένα σχολείο φιλικό, ισότιμο και μη ρατσιστικό προς το σημαντικό άλλο, το διαφορετικό συνάνθρωπο, που μπορεί να έχει άλλες ανάγκες, άλλο φύλο, άλλη κοινωνική καταγωγή, άλλα ήθη και έθιμα, αλλά να μοιράζεται μαζί μας τις ίδιες εμπειρίες στην πόλη, στο σχολείο, στην εργασία, στο γίνεσθαι της ευρύτερης κοινωνίας. Η ώσμωση που προκύπτει από όλη αυτή τη διεργασία των τόσο διαφορετικών, ισότιμων αλλά και τόσο απαραίτητων συμμετοχών δεν μπορεί παρά να εμπλουτίζει την κοινωνία αλλά και τον πολιτισμό μας. Άλλωστε η ίδια η ανθρώπινη εμπειρία δεν είναι τίποτε άλλο από ένας συγκερασμός ετερόκλιτων στοιχείων, ένα μωσαϊκό διαφορετικότητας, μια συνύπαρξη αντιθέτων, που δεν είναι παρά ο αντικατοπτρισμός της ενότητας μέσω της διαφορετικότητας, και επομένως μια μικρογραφική και αρμονική απεικόνιση της φύσης και της ποικιλότητάς της.

Η ένταξη της διαφορετικής προοπτικής που λαμβάνει υπόψη της την ισοτιμία των δύο φύλων στο ΔΕΠΠΣ είναι εκ των ων ουκ άνευ. Η ύπαρξη της ετερότητας στο ΔΕΠΠΣ κρίνεται απαραίτητη, καθώς αυτό που επιζητείται από τις εισαγόμενες καινοτομίες στο εκπαιδευτικό μας σύστημα είναι η ανάτασή του μέσω μιας επιβαλλόμενης ανανέωσης και ανασύνταξής του. Η προσθήκη της διάστασης

της ετερότητας έρχεται να ολοκληρώσει αυτή την ανανέωση και ανασύνταξη του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο για πολλά χρόνια δεν ενέτασσε το σημαντικό και διαφορετικό άλλο με ισότιμους όρους στις διεργασίες του.

Η ισότιμη παρουσίαση των δύο φύλων θα πρέπει να είναι όχι μόνο μια ξεχωριστή ενότητα στη Ζώνη των Καινοτόμων Δράσεων του Γυμνασίου, αλλά να διαπερνά όλες τις δραστηριότητες στο χώρο της Ζώνης (δράση οριζόντια και κάθετη). Έτσι αφ' ενός θα μπορούν να γίνουν συνθετικές εργασίες ή παρουσιάσεις για την ισότητα των φύλων από μεμονωμένους καθηγητές και καθηγήτριες που θα ακολουθήσουν τη δραστηριότητα της ισότητας των δύο φύλων και αφ' ετέρου θα μπορούν ομάδες καθηγητών και καθηγητριών από διαφορετικές ειδικότητες να κάνουν, στο πλαίσιο της διαθεματικότητας, συνθετικές εργασίες ή παρουσιάσεις των οποίων η μία παράμετρος μπορεί κάλλιστα να είναι και η ισότητα των δύο φύλων.

Ο λόγος για τον οποίο είναι σημαντικό να οργανώνονται δραστηριότητες με θεματική την ισότητα των δύο φύλων, και σε μεμονωμένο επίπεδο αλλά και σε ομαδικό - διαθεματικό, είναι ότι για πάρα πολλά χρόνια το εκπαιδευτικό μας σύστημα αγνοούσε την προοπτική της ισότητας των δύο φύλων δημιουργώντας αντικίνητρα και απαξιώνοντας ένα πολύ μεγάλο τμήμα του μαθητικού πληθυσμού, τις μαθήτριες, οι οποίες δεν είχαν ούτε πρότυπα με τα οποία θα μπορούσαν να συνταυτισθούν, με αποτέλεσμα να έχουν μειωμένο αυτοσυναίσθημα, αλλά ούτε και πιθανότητα καλλιέργειας ενός ευνοϊκότερου κλίματος το οποίο θα δημιουργούσε καλύτερες και δικαιότερες συνθήκες μάθησης για τις μαθήτριες.

Δε μας είναι άγνωστα τα στερεότυπα των αγοριών που καταλαβαίνουν καλύτερα τα Μαθηματικά και τις υπόλοιπες θετικές επιστήμες και κάνουν πολύ επιτυχημένες ως θετικοί επιστήμονες καριέρες, ενώ τα κορίτσια είναι καλύτερα στις θεωρητικές επιστήμες, πράγμα που τα στρέφει σε επαγγέλματα τα οποία είναι υπερκορεσμένα, με αποτέλεσμα να οδηγούνται πολύ συχνά στην ανεργία, στην περιθωριοποίηση και στον κοινωνικό αποκλεισμό.

ΣΚΟΠΟΣ - ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Η δραστηριότητα για την ισότητα των δύο φύλων θέλει να δημιουργήσει ευεπίφορο έδαφος για την ευαισθητοποίηση των μαθητών και των μαθητριών ως προς το ζήτημα της ισότητας των φύλων, το ρόλο (ρόλους) που παίζουν στη

σύγχρονη κοινωνία, την απαξίωση των στρεβλών προτύπων που πολύ συχνά προωθούνται για τα δύο φύλα και την καλλιέργεια αυτοσεβασμού, αυξημένου αυτοσυναίσθηματος και αυταξίας για τις μαθήτριες.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΣΕΠΠΕ

ΜΟΝΟΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Με αφορμή το υλικό από το πειραματικό πρόγραμμα για την εισαγωγή της Τοπικής Ιστορίας στα σχολεία του Κέντρου Ιστορικής Έρευνας Βόλου θα μπορούσε να υλοποιηθεί μία ή πολλές συνθετικές εργασίες από τον εκπαιδευτικό που θα προσπαθούσε να απαντήσει στο κατά πόσο οι γυναίκες, ως δρώντα κοινωνικά πρόσωπα στις τοπικές κοινωνίες, σχετίζονται με τα αρνητικά στερεότυπα που προβάλλει γι' αυτές η κοινωνία και τα ΜΜΕ στις μέρες μας (η συμμετοχή των μαθητριών και των μαθητών μέσα από τη βιωματική προσέγγιση σε έρευνα για διάφορους εργασιακούς χώρους που θεωρούνται παραδοσιακά ανδρικοί θα τους έθετε ενώπιος ενωπίω με θεμελιώδεις αντιφάσεις, αν μη τι άλλο). Η δεδομένη αφορμή δεν είναι η μοναδική προσέγγιση, απλώς δίνεται ένα παράδειγμα. Η δημιουργικότητα και η φαντασία των εκπαιδευτικών μπορεί να οδηγηθεί και σε άλλες, πιο πρωτότυπες προσεγγίσεις.

ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Με βάση το πρόγραμμα *Αρχαία Ελληνικά Μαθηματικά* του Θ. Εξαρχάκου μπορεί να υπάρξει διαθεματική προσέγγιση με την παρουσία, για παράδειγμα, μαθηματικών, φυσικών, φιλολόγων Αρχαίας Ελληνικής, φιλολόγων Ξένων Γλωσσών, οι οποίοι θα μπορούσαν να κάνουν παρουσίαση γυναικών επιστημόνων στους αντίστοιχους κλάδους από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Επισημαίνουμε και πάλι ότι είναι μια μεμονωμένη προσέγγιση, που μπορεί να καταστεί πλουσιότερη χάρη στη δημιουργικότητα, στην καινοτομία και στην πρωτοτυπία των εκπαιδευτικών.

Θεωρούμε πολύ σημαντική την ανάληψη πρωτοβουλιών για δραστηριότητες ως προς την ισότητα των δύο φύλων από τους άρρενες εκπαιδευτικούς, των οποίων η συμμετοχή στην προσπάθεια για ισότιμη παρουσίαση των δύο φύλων και την απαξίωση των στρεβλών προτύπων για τα κορίτσια πιστεύουμε ότι θα είναι καταλυτικού χαρακτήρα.

Λαϊκός πολιτισμός

Χριστίνα Αργυροπούλου, Σύμβουλος Φιλολόγων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

- Να εξοικειωθούν οι μαθητές με την έννοια και το περιεχόμενο του λαϊκού πολιτισμού.
- Να αντιληφθούν την αξία και τη σημασία του λαϊκού πολιτισμού ως τμήματος της πολιτιστικής παράδοσης, ιδιαίτερα σήμερα που κυριαρχεί μια τάση ομογενοποίησης των πολιτισμικών στοιχείων σε παγκόσμια κλίμακα.
- Να αξιολογήσουν τα επιτεύγματα του λαϊκού πολιτισμού και να κατανοήσουν τη συμβολή του στην πορεία του σύγχρονου πολιτισμού.
- Να γνωρίσουν εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού (σε επίπεδο κοινωνικής οργάνωσης, νθών, εθίμων, λαϊκής τέχνης - δημιουργίας) σε μια διαχρονική και σύγχρονική θεώρησή τους, με τις τυχόν συνέχειες, διαβρώσεις και επιβιώσεις τους και τις αναπόφευκτες μεταβολές τους.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να καταγράψουν οι μαθητές γαμήλια έθιμα και τραγούδια σε περιοχές όπου ο γάμος διατηρεί στοιχεία του παραδοσιακού τελετουργικού.
2. Να ακούσουν παραδοσιακά τραγούδια του γάμου ή να μελετήσουν κάποια συλλογή με γαμήλια δημοτικά τραγούδια και να συζητήσουν τις περιστάσεις κατά τις οποίες αυτά τραγουδιόνταν.
3. Να συγκεντρώσουν λαϊκά παραμύθια από γεροντότερους ή να καταγράψουν παραδόσεις της περιοχής τους που να σχετίζονται με κάποιο ιστορικό γεγονός ή με άλλα φαινόμενα και καταστάσεις. Να τα παρουσιάσουν και να τα συζητήσουν.
4. Να αναζητήσουν, να καταγράψουν, να φωτογραφίσουν και να περιγράψουν παραδοσιακά επαγγέλματα που τείνουν να εκλείψουν.
5. Να επισκεφθούν κάποιο εργαστήριο λαϊκής τέχνης (π.χ. κεραμικής ή ξυλογλυπτικής) και να παρακολουθήσουν από κοντά πώς δουλεύει ο τεχνίτης το υλικό του.
6. Να επισκεφθούν το λαογραφικό μουσείο της περιοχής ή της πόλης τους και να μελετήσουν τα εκθέματά του.

7. Να καταρτίσουν (χωρισμένοι σε ομάδες) λαογραφική συλλογή εθίμων της περιοχής τους (π.χ. έθιμα τελευτής, έθιμα σχετικά με τις καλλιέργειες, αποκριάτικα έθιμα και μεταμφιέσεις κτλ.).
8. Να καταγράψουν ή να μελετήσουν από κάποιο βιβλίο Λαογραφίας νεκρικά έθιμα (έκθεση και εκφορά του νεκρού, μοιρολόγια, ταφή, μνημόσυνα, προσφορές στους νεκρούς) και να τα συνδέσουν με ανάλογα έθιμα από τα ομηρικά έπη.
9. Να αποδελτιώσουν στοιχεία λαϊκού πολιτισμού μέσα από λογοτεχνικά κείμενα (π.χ. Καρκαβίτσας, Παπαδιαμάντης, Ν. Σακκά, Ιορδανίδου κ.ά.).
10. Να μελετήσουν την παραδοσιακή ενδυμασία της περιοχής τους (ανδρική και γυναικεία) και να τη συγκρίνουν με τη σύγχρονη ενδυμασία.
11. Να μελετήσουν κάποια συλλογή αινιγμάτων, μύθων ή παροιμιών και να συζητήσουν τα χαρακτηριστικά κάθε είδους.
12. Να παρακολουθήσουν παράσταση Καραγκιόζη (λαϊκό θέατρο) ή να παρουσιάσουν στην τάξη κάποιο έργο Καραγκιόζη. Να μελετήσουν τους ήρωες του θεάτρου σκιών και να περιγράψουν τις αντιδράσεις τους.
13. Να περιγράψουν πώς γιορτάζεται ο πολιούχος άγιος της περιοχής τους (λιτανεία - πανηγύρι).
14. Να καταγράψουν παραδοσιακές συνταγές μαγειρικής και, αν υπάρχει η δυνατότητα, να τις εκτελέσουν και να οργανώσουν ένα παραδοσιακό γεύμα.
15. Να καλέσουν στο σχολείο ένα λαϊκό οργανοπαίκτη (π.χ. βιολιού, λαούτου, ούτι, κλαρίνου, λύρας), για να τους μιλήσει για την τέχνη του.
16. Να καλέσουν στο σχολείο κάποιο συγκρότημα παραδοσιακών χορών και να ενημερωθούν για τις κατά τόπους παραλλαγές τους.
17. Σε σχολεία όπου φοιτούν αλλοδαποί μαθητές θα ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητικό να παρουσιάσουν αυτοί οι μαθητές θέματα λαϊκού πολιτισμού της πατρίδας τους, ώστε να γίνει ένα βήμα γνωριμίας με την πολιτισμική κληρονομιά γειτονικών λαών.
18. Να συντάξουν εφημερίδα με θεματολογία λαογραφικού υλικού.
19. Να οργανώσουν έκθεση στην οποία να παρουσιάσουν τα έργα τους, καθώς και αντικείμενα λαϊκής τέχνης.
20. Να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τα έθιμα του τρύγου και την παραγωγή του κρασιού.

Τα Μαθηματικά στην καθημερινή ζωή, στην τέχνη και στον πολιτισμό

Αθανάσιος Σκούρας, Μόνιμος Πάρεδρος Μαθηματικών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Πολύζος, Πάρεδρος με Θητεία Μαθηματικών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

1. Προσδιορισμός της θεματικής περιοχής

Κατά τη διδασκαλία των Μαθηματικών θα πρέπει να αναδεικνύεται η στενή σχέση τους με τον πραγματικό κόσμο. Μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες η πραγματικότητα μπορεί να αποτελέσει τόσο σημείο εκκίνησης της διδασκαλίας όσο και τελικό στόχο της, με την ταυτόχρονη τροποποίηση των στάσεων και των συμπεριφορών των μαθητών, καθώς προσφέρει με άμεσο και βιωματικό τρόπο πρόσβαση στη γνώση.

Η δημιουργία ενός διαθεματικού μαθησιακού περιβάλλοντος, που θα αναπτύσσει μια εμπειρία η οποία είτε θα μαθηματικοποιείται (ανάδειξη νέας γνώσης) είτε θα αναγνωρίζει έννοιες και διαδικασίες που έχουν ήδη αναπτυχθεί, συμβάλλει στην ανάπτυξη ενεργητικής και ερευνητικής στάσης εκ μέρους των μαθητών.

Τα θέματα που προσφέρονται για την ανάπτυξη αυτών των διαθεματικών δραστηριοτήτων μπορεί να επιλέγονται τόσο από την καθημερινή ζωή (π.χ. μετρήσεις) όσο και από την ιστορία του πολιτισμού και των επιστημών (π.χ. η Γη ως αντικείμενο μελέτης, η εξέλιξη των Μαθηματικών κτλ.).

2. Σκοποί και στόχοι

Με την ανάπτυξη διαθεματικών δραστηριοτήτων με μορφή προγραμμάτων (project) επιδιώκεται:

α) Να διαπιστώσουν οι μαθητές τις δυνατότητες εξέτασης ενός θέματος από πολλές πλευρές.

- β) Να αναγνωρίσουν και να εφαρμόσουν μαθηματικές έννοιες και διαδικασίες κατά την αντιμετώπιση μιας κατάστασης προβληματισμού.
- γ) Να μπορούν να εκφράσουν με μαθηματικούς όρους μια εμπειρία ή μια εντύπωση που περιγράφουν.
- δ) Να συνειδητοποιήσουν τη στενή σχέση Μαθηματικών και πραγματικότητας, με ό,τι αυτό σημαίνει για τη στάση τους απέναντι στα Μαθηματικά.
- ε) Να αναπτύξουν μεθοδολογικές δεξιότητες για την αντιμετώπιση πραγματικών καταστάσεων.
- στ) Να αποκτήσουν την ικανότητα να ερμηνεύουν τα αποτελέσματα της μαθηματικής επεξεργασίας.

3. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Η πραγματοποίηση διαθεματικών δραστηριοτήτων προσφέρεται για εφαρμογή διδακτικών προσεγγίσεων που θα προωθούν τόσο την αυτενέργεια του μαθητή όσο και την ανάγκη για συνεργασία με τα άλλα μέλη της τάξης. Η αίσθηση της «προσωπικής συνεισφοράς» κάθε μέλους στο συλλογικό αποτέλεσμα της εργασίας της τάξης ενισχύει την αυτονομία της μαθησιακής συμπεριφοράς του μαθητή. Η εργασία σε μικρές ομάδες και η συνεργασία αυτών των ομάδων δίνουν τη δυνατότητα σε κάθε ομάδα να αντιμετωπίζει μια κατάσταση προβληματισμού, σύμφωνα με τους δικούς της στόχους και την κατανομή των εργασιών της, και να θέτει τα συμπεράσματά της στην κρίση των άλλων ομάδων. Μέσα από αυτές τις εργασίες ο μαθητής, μεταξύ άλλων:

- α) αναπτύσσει υπευθυνότητα,
- β) αναλύει - ερευνά,
- γ) συνεργάζεται με τους συμμαθητές του,
- δ) λαμβάνει αποφάσεις,
- ε) έρχεται σε επαφή με τον κοινωνικό του περίγυρο,
- στ) καλλιεργεί την ικανότητα επικοινωνίας, αφού πρέπει να παρουσιάσει τα αποτελέσματα της εργασίας του και να τα εκθέσει στην κρίση της τάξης,
- ζ) είναι πιθανό να αλλάξει προς το θετικότερο τη στάση του απέναντι στα Μα-

θηματικά.

Ταυτόχρονα ο εκπαιδευτικός διευκολύνει τους μαθητές, τους καθοδηγεί και ανανεώνει το ενδιαφέρον τους γι' αυτό που κάνουν. Κατ' αυτό τον τρόπο δεν αναπτύσσεται μόνο νέα γνώση, αλλά και στάσεις και δεξιότητες που απαιτεί η σύγχρονη κοινωνία.

4. Μεθοδολογικό πλαίσιο

Σε γενικές γραμμές οι διάφορες φάσεις πραγματοποίησης μιας διαθεματικής δραστηριότητας μπορεί να ακολουθούν την παρακάτω σειρά:

- α) **Επιλογή του θέματος.** Το θέμα προκύπτει μέσα από συζήτηση που διεξάγεται στην τάξη και κατευθύνεται επιδέξια από τον καθηγητή. Οι αφορμές του διάλογου αντλούνται μέσα από τη διδακτέα ύλη διάφορων μαθημάτων ή και από την επικαιρότητα. Από τον εκπαιδευτικό θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια ευαισθητοποίησης των μαθητών για την ανάγκη και τη χρησιμότητα της εργασίας που προτείνεται. Η επιλογή της δραστηριότητας καλό είναι να γίνεται με κριτήριο την ένταξη όσο το δυνατόν περισσότερων μαθημάτων στα μαθηματικά πλαίσια. Έτσι δίνεται η ευκαιρία ποικίλων εφαρμογών των μαθηματικών γνώσεων που έχουν ήδη αποκτηθεί και επιτυγχάνεται η οικοδόμηση νέας γνώσης.
- β) **Διατύπωση υποθέσεων.** Πρόκειται για ανταλλαγή απόψεων μέσα από την οποία εντοπίζονται οι έννοιες που θα ερευνηθούν και τίθενται προβλήματα προς μελέτη. Στην πραγματικότητα, κατά το στάδιο αυτό, καθορίζεται το εύρος μιας δραστηριότητας σε σχέση με το γνωστικό επίπεδο των μαθητών και το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο αυτοί δρουν.
- γ) **Διαμόρφωση πλαισίων δράσης.** Στη φάση αυτή γίνεται ο σχεδιασμός της έρευνας. Δηλαδή καθορίζονται ομάδες εργασίες, γίνεται ανάθεση συγκεκριμένων εργασιών, ορίζεται χρονοδιάγραμμα, εντοπίζεται η μεθοδολογία της έρευνας (ερωτηματολόγια, δειγματοληψία κ.ά.) και τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν (ηλεκτρονικοί υπολογιστές, βιβλιοθήκες κ.ά.).
- δ) **Εκτέλεση σχεδίου δράσης.** Αφού σχεδιαστεί η δραστηριότητα, ακολουθεί η φάση της εκτέλεσής της.

ε) **Ανακοίνωση συμπερασμάτων - Συζήτηση - Αξιολόγηση.** Στη φάση αυτή ανακοινώνονται τα συμπεράσματα στην τάξη και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα. Όπου αυτό είναι εφικτό, γίνονται γενικεύσεις και προτάσεις. Επίσης μέσα από τη συζήτηση δίνονται αφορμές για ερωτήματα που μένουν ανοιχτά για νέες δραστηριότητες. Ταυτόχρονα δίνεται και η δυνατότητα κριτικής θεώρησης της δράσης και των αποτελεσμάτων της.

5. Ενδεικτικό παράδειγμα

Θέμα

Μελέτη των τροχαίων ατυχημάτων στην Ελλάδα

Στόχοι

- α) Να μπορούν οι μαθητές με συστηματικό τρόπο να συλλέγουν, να οργανώνουν και να παριστάνουν δεδομένα με διάφορους τρόπους (διαγράμματα, πίνακες, ραβδογράμματα κτλ.).
- β) Να κατανοήσουν οι μαθητές τις αιτίες και τις συνέπειες των τροχαίων ατυχημάτων.
- γ) Να αναδειχθεί το εύρος και η δυναμική του προβλήματος.
- δ) Να αναλυθούν έννοιες που σχετίζονται με την κίνηση και ενδεχομένως με τις αιτίες των ατυχημάτων, όπως είναι η ταχύτητα, η επιτάχυνση, η κλίση του δρόμου, η κεντρομόλος δύναμη κ.ά.
- ε) Να σημειώσουν οι μαθητές στο οδικό δίκτυο ενός χάρτη την ανάλογη «σήμανση».

Διατύπωση υποθέσεων

Ανταλλαγή απόψεων σχετικά με:

- ✓ έννοιες όπως οδικό δίκτυο, εθνικό δίκτυο, οδοί ταχείας κυκλοφορίας, αστικό κέντρο κ.ά.
- ✓ συλλογή στοιχείων σχετικά με τα τροχαία ατυχήματα στην Ελλάδα (τόπος,

χρόνος κτλ.),

- ✓ κατάσταση οδικών δικτύων (π.χ. φωτισμός, διαχωριστική νησίδα, διασταυρώσεις εθνικών οδών με επαρχιακούς δρόμους, ποιότητα και κλίση δρόμων),
- ✓ συλλογή και σύγκριση στοιχείων με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διαμόρφωση πλαισίων δράσης

- ✓ Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει ένα τμήμα εργασιών. Δεν είναι απαραίτητο οι ομάδες να κάνουν ταυτόχρονα την ίδια εργασία.
- ✓ Πηγές αναζήτησης στοιχείων (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας, ΥΠΕΧΩΔΕ, Τροχαία κτλ.).
- ✓ Κατηγοριοποίηση στοιχείων.
- ✓ Κωδικοποίηση των στοιχείων της έρευνας (ραβδογράμματα, ιστογράμματα, πίνακες κτλ.).

Εκτέλεση σχεδίου δράσης

Μετά το σχεδιασμό ακολουθεί η πραγματοποίηση της δραστηριότητας, η οποία γίνεται σε συνεργασία με τον καθηγητή, που παρακολουθεί και καθοδηγεί τις εργασίες. Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών διατυπώνονται τα συμπεράσματα και ανακοινώνονται στην τάξη. Ακολουθεί συζήτηση μέσα από την οποία προκύπτει και η αξιολόγηση της δραστηριότητας. Είναι φανερό ότι η παραπάνω δραστηριότητα δε φιλοδοξεί να προσφέρει γενικεύσιμα ερευνητικά αποτελέσματα, αλλά αποσκοπεί στο να βοηθήσει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο μπορεί να γίνει μια διαθεματική δραστηριότητα.

6. Επιλογή θεμάτων

Για την επιλογή των θεμάτων προτείνονται έργα που έχουν παραχθεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στο πλαίσιο του προγράμματος ΣΕΠΠΕ, καθώς και από άλλους φορείς (π.χ. ΓΓΕΤ, Υπουργείο Πολιτισμού, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού κτλ.).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Cohen L. & Manim L. (1997), *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*, εκδόσεις Έκφραση.
2. Frey Karl (1998), *Η μέθοδος project*, εκδόσεις Αφοί Κυριακίδη.
3. Κολέζα Ε.. *Ο ρόλος των δραστηριοτήτων στη διδασκαλία των Μαθηματικών*, 14ο Συνέδριο Μαθηματικής Παιδείας, Ε.Μ.Ε.
4. Μασσαγγούρας Η. (2000), *Στρατηγικές διδασκαλίας*, εκδόσεις Gutenberg.
5. Romberg A.T., «How one comes to know: Models and theories of the learning of Mathematics», In Niss M. (eds), *Investigations into Assessment in Mathematics Education*, Kluwer Academic Publishers.
6. Χατζηπαντελής Θ. (2000), «Σκέψεις για τη χρήση της μεθόδου κατευθυνόμενης εργασίας», στο *Θέματα Διδακτικής Μαθηματικών - V.*, επιμέλεια Φ. Καλαβάσης και Μ. Μειμάρης.

Μαρία Χιονίδου, Πάρεδρος με Θητεία Μαθηματικών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

1. Προσδιορισμός της θεματικής περιοχής: Μαθηματικά, Πληροφορική, Εικαστικά και Πλάτωνα (Μένων, 82b).

2. Στόχοι: Ένας από τους βασικούς στόχους της σύγχρονης διδακτικής των Μαθηματικών είναι η αλλαγή της επικρατούσας αντίληψης ότι τα σχολικά Μαθηματικά είναι απομονωμένες από την πραγματικότητα έννοιες και δεξιότητες. Σε αντίθεση με αυτή την αντίληψη, πρέπει να γίνει συνείδηση ότι τα Μαθηματικά είναι μια ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία έχει άμεση σχέση με την καθημερινότητα και τον πολιτισμό. Η παραδοσιακή δασκαλοκεντρική διδακτική μέθοδος αμφισβητείται ως ο μοναδικός τρόπος διδασκαλίας και προτείνονται ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης. Η διδασκαλία και η μάθηση θεωρούνται πλέον ως διαδικασία «κατασκευής της γνώσης», αντίθετη με την επικρατούσα ισχυρή τάση ότι οι γνώσεις «μεταφέρονται» από τον εκπαιδευτικό στους μαθητές και τις μαθήτριες. Οι εκπαιδευτικοί, εκτός από αυτό, είναι ανάγκη να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τη μαθηματική διάσταση και τους στόχους της μαθηματικής εκπαίδευσης όπως: τη γλωσσική διάσταση, την εφαρμοσιμότητα και την πρακτική χρήση των Μαθηματικών, τη δομή, τη μεθοδολογική διάσταση, τη δυναμική διάσταση και τη διάσταση η οποία αφορά τη στάση απέναντι στα Μαθηματικά. Ακόμη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη ότι τα χαρακτηριστικά ενός μαθητευόμενου τα οποία συντείνουν σε έναν υψηλό βαθμό ικανότητας μάθησης των Μαθηματικών και επίλυσης προβλημάτων είναι:

- α. η γνώση των μαθηματικών εννοιών,
- β. οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί για την επίλυση ενός προβλήματος,
- γ. οι μεταγνωστικές ικανότητές του και
- δ. οι πεποιθήσεις, τα κίνητρα και τα συναισθήματά του.

Αυτά τα χαρακτηριστικά θα πρέπει να λειτουργούν όχι μεμονωμένα αλλά όλα μαζί. Μάλιστα το χαρακτηριστικό εκείνο το οποίο βοηθά στην εκδήλωση

όλων είναι η «μαθηματική διάθεση» του ατόμου, η τάση και η ευαισθησία του να δραστηριοποιείται και να εφαρμόζει «μια μαθηματική συμπεριφορά».

Όλα τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν περιληπτικά παραπάνω τονίζουν ότι στόχος της μαθηματικής εκπαίδευσης πρέπει να είναι η ανάπτυξη δεξιοτήτων υψηλού επιπέδου, όπως η ικανότητα εξερεύνησης, εικασίας, αιτιολόγησης, μαθηματικής επικοινωνίας και αναστοχασμού, οι μεταγνωστικές ικανότητες, η θετική στάση απέναντι στα Μαθηματικά, η σιγουριά και η ευχαρίστηση που δίνει η ενασχόληση με αυτά, ώστε οι μαθητευόμενοι να συνδέουν τις υπάρχουσες γνώσεις με τις νέες πληροφορίες με αναστοχαστική αφαίρεση και αναδιοργάνωση αισθησιοκινητικών εννοιολογικών δραστηριοτήτων. Τα ανοιχτά προβλήματα και η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση μπορούν να εξασφαλίσουν μια «ατμόσφαιρα» μάθησης εναρμονισμένης με τους παραπάνω στόχους, αφού δίνουν ουσιαστικότερο «νόημα» στη γνώση από ό,τι τα κλειστά προβλήματα και αφού:

- α) Οι μαθητές δεν είναι υποχρεωμένοι να ακολουθήσουν γνώριμες, «έτοιμες» και μηχανιστικές μεθόδους επίλυσής τους, αλλά εργάζονται μέσα σε ένα εξατομικευμένο πλαίσιο αναφοράς (ή ερμηνευτικό πλαίσιο ή πλαίσιο των συμφραζομένων ή πλαίσιο της ιστορικής συνάφειας του ατόμου - context), αντλώντας εμπειρίες από την προσωπική τους «κατασκευή» των μαθηματικών γνώσεων.
- β) Οι μαθητές δεν αισθάνονται αποξενωμένοι, αμέτοχοι, απρόθυμοι, αδρανείς και αδιάφοροι παθητικοί δέκτες για συσσώρευση γνώσεων. Αντίθετα, τους δίνεται η ευκαιρία όχι μόνο να τροποποιήσουν, να ανασκευάσουν ή και να εγκαταλείψουν την παλιά γνώση, αλλά και να διατυπώσουν τις δικές τους εικασίες και τα δικά τους επιχειρήματα, να σταθεροποιήσουν και τελικά να επεκτείνουν τη νέα γνώση.
- γ) Οι μαθητές οργανώνουν ποικίλες προσεγγίσεις και προοπτικές, οι οποίες δεν είναι ετοιμοπαράδοτα εργαλεία αλλά προσωπικές τους επιτυχίες.

Από την άλλη μεριά, η ομαδοσυνεργατική/βιωματική διδασκαλία ενισχύει τη μάθηση, αφού μπορεί να καλλιεργήσει όχι μόνο κοινωνικά χαρακτηριστικά συ-

νεργατικότητας –και όχι ανταγωνισμού– αλλά και να συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην προσωπική αναστοχαστική διαδικασία της μάθησης των Μαθηματικών, στην επιχειρηματολογία των μαθητών, στη χρήση της μαθηματικής γλώσσας και στον πλουραλισμό των διαφορετικών λύσεων των προβλημάτων.

Ο παρακάτω πίνακας μπορεί να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό στον έλεγχο των καθημερινών του κριτηρίων για μια τάξη - εργαστήριο των Μαθηματικών.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΑΞΗ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

- ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΚΑΙ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΒΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ;
- ΥΠΑΡΧΕΙ ΟΙΚΕΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ «ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΜΦΡΑΖΟΜΕΝΩΝ - CONTEXT»;
- ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ - ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ;
- ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ;
- ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ «ΠΡΟΚΑΛΟΥΝΤΑΙ», ΩΣΤΕ ΝΑ ΕΞΕΡΕΥΝΟΥΝ ΙΔΕΕΣ;
- ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΑΡΚΕΤΟ ΧΡΟΝΟ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ;
- Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ Η «ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ» ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΤΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΤΑΞΗΣ;
- ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΝΑ ΕΡΓΑΣΤΟΥΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ ΡΥΘΜΟΥΣ;
- ΔΙΝΕΤΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ;
- ΓΙΝΕΤΑΙ ΧΡΗΣΗ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ, LOGO, DATA-BASES, SCETCH-PAD ΚΤΛ.;
- ΕΝΘΑΡΡΥΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΝΑ ΓΡΑΦΟΥΝ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ;
- ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ;
- ΓΙΝΕΤΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΕ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ;
- ΓΙΝΕΤΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΛΑΘΟΥΣ - ΕΜΠΟΔΙΟΥ ΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΜΕΣΟΥ;

- ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΕΤΑΙ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΛΟΓΙΚΗ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ;
- ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΛΟΓΟ;
- ΕΝΘΑΡΡΥΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ «ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ-ΠΟΙΗΣΗ» ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥΣ;
- ΑΛΛΑΖΟΥΝ «ΡΟΛΟΥΣ» ΣΤΙΣ ΟΜΑΔΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ; (ΑΥΤΟΕΚΠΛΗΡΟΥΜΕΝΗ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ)
- ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΩΣ ΜΙΚΡΟΙ ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ;
- ΓΙΝΕΤΑΙ ΧΡΗΣΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ, ΔΗΛΑΔΗ ΣΤΕΡΕΩΝ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ - ΜΑΡΚΩΝ, ΓΕΩΠΙΝΑΚΑ, ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΔΕΚΑΔΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΚΛΑΣΜΑΤΑ, ΚΥΒΩΝ, ΖΥΓΑΡΙΩΝ, ΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΤΣΕΠΗΣ, ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ, ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΜΙΚΩΝ;
- ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥΣ (ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ) ΣΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ; ΜΟΝΟ ΜΕ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ; ΜΕ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΛΥΑΠΛΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ, ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗΣ, ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗΣ; ΜΕ ΦΑΚΕΛΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ, ΜΕ ΔΟΜΗΜΕΝΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ, ΜΕ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ, ΜΕ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΜΕ ΑΝΟΙΧΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ;

3. Θεματολογία: Μαθηματικά και Πληροφορική για θέματα όπως:

- σχέση ύψους σώματος και ανοίγματος χεριών,
- δίπλωση χαρτιού (περίμετρος, εμβαδόν, πάχος),
- Στατιστική, Γεωμετρία, λύση προβλημάτων κτλ.

4.-5. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις - Μεθοδολογικό πλαίσιο: Σχέδια εργασίας (project - ομαδο-συνεργατικές διαδικασίες, ανοιχτά - κλειστά προβλήματα).

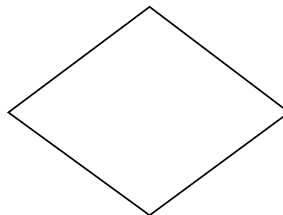
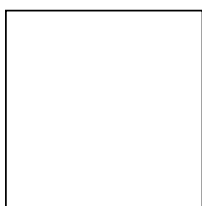
6. Ενδεικτικό παράδειγμα

Ο κόσμος σου με Μαθηματικά, Πληροφορική, Εικαστικά και Πλάτωνα (Μένων, 82b)

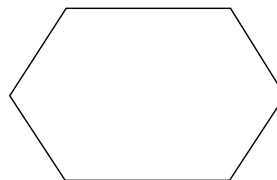
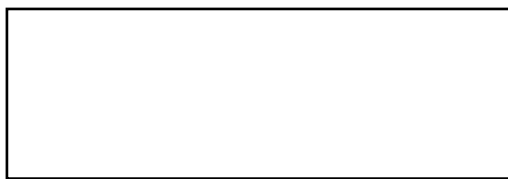
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ, ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑΣ!!!

- Ο Σωκράτης στο Μένωνα δίνει ένα τετράγωνο με πλευρά 2 και ρωτά τι συμβαίνει με το εμβαδόν του, αν διπλασιάσουμε την πλευρά του. Εσείς τι εκτιμάτε; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
- Δουλέψτε σε ομάδες των τεσσάρων, κόψτε 4 χάρτινες λωρίδες ίσων διαστάσεων και συναρμολογήστε τες με διπλόκαρφα, για να φτιάξετε ένα τετράγωνο.
- Βρείτε την περίμετρό του.
- Στη συνέχεια διατηρήστε μία κορυφή σταθερή και μετακινήστε τις πλευρές,

έτσι ώστε να αλλάξει το σχήμα. Βρείτε το εμβαδόν του νέου σχήματος.

- Τι παραμένει ίδιο; Τι αλλάζει καθώς μετακινείτε το σχήμα;
- Δοκιμάστε την ίδια διαδικασία με ένα παραλληλόγραμμο, ένα εξάγωνο ή άλλο πολύπλευρο σχήμα που σας αρέσει.

- Τι συμβαίνει καθώς μετακινείτε τα σχήματα; Τι διατηρείται σταθερό καθώς τα μετακινείτε;
- Κάθε φορά που μετακινείτε το σχήμα μετράτε την περίμετρό του.
- Κάντε μια έκθεση των σχημάτων σας. Δοκιμάστε τρίγωνα; Τι συμβαίνει με αυτά;
- Ποιες διαφορές παρατηρείτε μεταξύ παραλληλογράμμου, ρόμβου και τετραγώνου;

- Αν διπλασιάσετε την πλευρά του πολυγώνου σας, τι θα συμβεί στην περίμετρο και το εμβαδόν του; Τι θα συμβεί, αν τριπλασιάσετε, τετραπλασιάσετε, πενταπλασιάσετε κ.ο.κ. την πλευρά του πολυγώνου;
- Προσπαθήστε να βγάλετε γενικούς τύπους.
- Δουλέψτε όλα τα παραπάνω ερωτήματα στον υπολογιστή σας χρησιμοποιώντας το ScetchPad.
- Βρείτε, σχολιάστε και συνδέστε το χωρίο από το Μένωνα με αυτά που διδάσκετε και τους τρόπους με τους οποίους τα διδάσκεστε.
- Πώς βλέπετε να χρησιμοποιούνται τα παραπάνω σχήματα στη φανερή ή εσωτερική «κρυμμένη» γεωμετρία συγκεκριμένων έργων τέχνης;

Στόχοι του ενδεικτικού παραδείγματος: Μελέτη τριγώνου (στοιχεία του), τετραπλεύρου, πολυγώνου, περίμετρος, εμβαδόν, σχέσεις περιμέτρου - εμβαδού, γωνίες, παραλληλία, καθετότητα, φυσικοί - δεκαδικοί - κλασματικοί αριθμοί, αριθμητικές πράξεις, αναλογίες, σύνδεση των **Μαθηματικών** με τη **Γλώσσα, την Πληροφορική, τα Εικαστικά**.

Πριν αρχίσει η δραστηριότητα: Εξοικειώνουμε τα παιδιά με τη χρήση SketchPad. Στην αίθουσα πρέπει να υπάρχουν κόλλες χαρτιού, μεγάλα χαρτόνια, διπλό-καρφα, μιλιμετρέ, Η/Υ, λογισμικά, γεωπίνακες.

Συμπληρωματικές δραστηριότητες:

- Χρήση γεωπίνακα (τετράγωνο από φελλό, καρφάκια ανά 1 εκατοστό και έγχρωμα λαστιχάκια).
- Χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή με ανάλογο λογισμικό (SketchPad).
- Έκδοση εφημερίδας ή περιοδικού σε διαφορετικά σχήματα με τις εργασίες των παιδιών.

Βασικό λεξιλόγιο και σχετικές έννοιες: Τα παιδιά κατασκευάζουν με χαρτόνι ομαδικά επιτραπέζια παιχνίδια «memory» ή ντόμινο με το μαθηματικό λεξιλόγιο που έχει χρησιμοποιηθεί και με τα αντίστοιχα γεωμετρικά σχήματα και έννοιες.

Διαθεματικότητα: Μαθηματικά, Πληροφορική, Γλώσσα, Καλές Τέχνες.

Αξιολόγηση: Αυθεντική (φάκελος εργασιών, συζητήσεις/παρουσιάσεις, εκθέσεις, παραστάσεις).

7. Τίτλοι προγραμμάτων που έχουν ήδη ολοκληρωθεί στο Π.Ι. για τα Μαθηματικά στην Ευέλικτη Ζώνη

- Οι δραστηριότητες που έχουν κατατεθεί από ερευνητικό πρόγραμμα του προηγούμενου Τεχνικού Δελτίου των Μαθηματικών.
- Η διδασκαλία της Στατιστικής της Β΄ Γυμνασίου στο εργαστήριο και στην τάξη «με τη βοήθεια του Οδυσσέα» (1998). (Η δραστηριότητα αυτή υπάρχει στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» του Π.Ι.)

8. Βιβλιογραφία

Aronson E (1978), *The Jigsaw classroom*, Beverly Hills: Sage.

Brown A.L., Campione J.C. (1986), *Psychological theory and the study of learning disabilities*, *American Psychologist*, 14, 1059-1068.

Burton L. (1992), «Implications of Constructivism for Achievement in Mathematics», *Lead Paper to the topic Group: Constructivist Approaches to Teaching and Learning*, Quebec ICME7.

Burton L. (1987), «Images of Mathematics», στο P. Ernest, (εκδ.), *Mathematics Teaching, The State of The Art*, σελ.99, The Falmer Press.

Burton L. (1995), «Moving Towards a Feminist Epistemology of Mathematics», στο *Educational Studies in Mathematics*, 28: 275-291.

Davis R.B., Maher C.A., Noddings N. (1990), «Constructivist views on the teaching and learning of Mathematics», *Journal for research in Mathematics Education*, Monograph No 4, Reston, Va: NCTM.

Cohen E. (1994), «Restructuring the classroom: Conditions for productive small groups», στο *Review of Educational Research*, Vol. 64, No 1, σελ. 1-35.

Εξαρχάκος Θ. (1988), *Διδακτική των Μαθηματικών. Εκπαίδευση και Μαθηματικά. Ειδικά θέματα Διδακτικής των Μαθηματικών*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Θεοφιλίδης Χ. (1997), *Διαθεματική προσέγγιση της διδασκαλίας*, εκδ. Γρηγόρη.

Ματσαγγούρας Η. (1988), «Η σύνθεση της ομάδας», στο *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 19, σελ. 12.

Ματσαγγούρας Η. (1995), *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία*, Αθήνα.

Ματσαγγούρας Η. (2000), *Στρατηγικές διδασκαλίας*, εκδ. Gutenberg.

Matsaguras H., Couloubaritsis A. (1997), *Using co-operative groups to teach critical thinking*, Paper presented to the symposium «Learning in collaborative contexts» at the 7th European Conference for research on Learning and Instruction, August 26 -30, Athens, Greece.

Κανάκης Ι. (1987), *Η οργάνωση της διδασκαλίας με ομάδες εργασίας*, Αθήνα.

Καρατζιά Ε. (2001), *Μεθοδολογία για την ανάπτυξη σχεδίων εργασίας στην Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Κολέζα Ε., *Ο ρόλος των δραστηριοτήτων στη διδασκαλία των Μαθηματικών*, 14ο Συνέδριο Μαθηματικής Παιδείας, Ε.Μ.Ε.

Leikin R., Zaslavsky O. (1997), «Facilitating Student Interactions in Mathematics in a Cooperative Learning Setting», *Journal for Research in Mathematics Education*, Vol. 28, No 3, σελ. 355-376.

Michailidis M. (1997), *Decision making process during team work: A study in 6th -grade classes of primary school in Athens*, Paper presented to the symposium «Learning in collaborative contexts» at the 7th European Conference for research on Learning and Instruction, August 26 -30, Athens, Greece.

Serra M. (1989), *Discovering Geometry*, Key Curriculum Press.

Χιονίδου-Μοσκοφόγλου Μ. (1993), «Μαθαίνουμε ερευνώντας, ανακαλύπτοντας. Ανοικτό πρόβλημα στα Μαθηματικά», στο *Ανοικτό Σχολείο*, τεύχος 43, σελ. 12-16.

Χιονίδου-Μοσκοφόγλου Μ. (1999), «Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στο κονστρουκτιβιστικό μοντέλο διδασκαλίας και μάθησης των Μαθηματικών με χρήση ανοικτών προβλημάτων (open-ended) και ομαδο-συνεργατικής διδασκαλίας», *Ερευνητική Διάσταση της Διδακτικής των Μαθηματικών*, τεύχος 3-4, σελ. 3-36.

Χιονίδου-Μοσκοφόγλου Μ. (2000), «Βασικές μέθοδοι ομαδο-συνεργατικής διδασκαλίας και μάθησης στα Μαθηματικά», *Ευκλείδης Γ', Επιθεώρηση Μαθηματικής Εκπαίδευσης*, τόμος 16, τεύχ. 52, σελ. 39-53.

Vygotsky L.S. (1981), «The Genesis of Higher Mental Functions», στο V. Wertsch (ed), *The concept of activity in Soviet Psychology*, Armonk, New York:Sharp.

Von Glaserfeld (1991), *Radical Constructivism in Mathematics Education*, Dordrecht: Kluver.

Μουσειακή παιδεία - Επισκέψεις των μαθητών σε μουσεία

Αναστασία Κυρκίνη, Μόνιμη Πάρεδρος Φιλολόγων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Γεώργιος Δάλκος, Πάρεδρος με Θητεία Φιλολόγων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

1. Προσδιορισμός της θεματικής περιοχής

Πολλοί από τους σκοπούς του σχολείου μπορεί να επιτευχθούν μέσα από «εξωδιδακτικές» δραστηριότητες, με τη συμβολή άλλων θεσμών, οι οποίοι διαθέτουν εκπαιδευτικό υλικό κατάλληλο για ελκυστικές διδακτικές προσεγγίσεις. Τα μουσεία κάθε κατηγορίας, μέσα από τις ειδικές συλλογές που διαθέτουν, μπορούν να προσφέρουν ευκαιρίες για εναλλακτικές δραστηριότητες και να συμβάλουν θετικά προς την κατεύθυνση αυτή. Τα μουσεία, με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνουν, δε στοχεύουν να υποκαταστήσουν τη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία και τον εκπαιδευτικό. Αντίθετα, σε πολλές περιπτώσεις δίνουν τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να αξιοποιούν κατάλληλα τα θέματα που παρουσιάζονται στις μουσειακές εκθέσεις, σύμφωνα με τις δικές τους επιδιώξεις. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν, χρησιμοποιώντας κατάλληλα τις μουσειακές συλλογές, να προωθήσουν την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων με άμεσο και βιωματικό τρόπο, την προσέγγιση της γνώσης μέσω διερευνητικών μεθόδων, την κριτική παρατήρηση κτλ.

Η πιο κοινή κατηγοριοποίηση των μουσείων στηρίζεται στο κριτήριο του περιεχομένου των συλλογών που αυτά διατηρούν. Με βάση το κριτήριο αυτό μπορούμε να διακρίνουμε τις παρακάτω κατηγορίες μουσείων:

1. αρχαιολογικά,
2. τέχνης,
3. ιστορικά,
4. λαογραφικά,
5. φυσικής ιστορίας,
6. γεωλογίας,
7. φυσικών επιστημών,

8. πολεμικά,
9. τεχνολογικά - βιομηχανικά,
10. γενικά.

Οι συλλογές των μουσείων, όπως δείχνει η παραπάνω κατηγοριοποίηση, σχετίζονται με το περιεχόμενο πολλών διδακτικών αντικειμένων του σχολικού προγράμματος. Υπάρχει, κατά συνέπεια, η δυνατότητα να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων από εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων. Ωστόσο οι περισσότερες μουσειακές συλλογές σχετίζονται με αντικείμενα του παρελθόντος, μέσα από τα οποία προβάλλονται οι στόχοι της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, της γνώσης των ιστορικών γεγονότων και της ενίσχυσης της εθνικής ταυτότητας. Τέτοιοι στόχοι είναι φανερό ότι καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό τη στοχοθεσία επιμέρους μαθημάτων, και ειδικότερα του μαθήματος της Ιστορίας. Επειδή μάλιστα τα περισσότερα μουσεία είναι ιστορικά - λαογραφικά, το περιεχόμενο των συλλογών τους είναι κατάλληλο για την κατανόηση ιστορικών εννοιών, ειδικότερα εκείνων που σχετίζονται με την Τοπική Ιστορία.

2. Σκοποί - στόχοι

Οι επισκέψεις στα μουσεία είναι δυνατόν να συμβάλουν στην επίτευξη πολλών από τους ευρύτερους στόχους του μαθήματος της Γενικής και Τοπικής Ιστορίας. Τέτοιοι στόχοι, οι οποίοι περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Ιστορίας, είναι οι εξής:

a. Γενική Ιστορία

- ✓ Να διαμορφώσουν οι μαθητές, μέσα από τη μελέτη των επιμέρους πολιτισμών και της συνεισφοράς τους στον παγκόσμιο πολιτισμό, πνεύμα μετριοπάθειας, ανοχής και σεβασμού στο διαφορετικό.
- ✓ Να οικοδομήσουν, μέσα από τη μελέτη του δικού τους πολιτισμού, την εθνική και πολιτιστική τους ταυτότητα.
- ✓ Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα επιλογής και κριτικής αξιολόγησης των ιστορικών πηγών.
- ✓ Να συνειδητοποιήσουν ότι η κατανόηση κάθε κοινωνίας προϋποθέτει τη μελέτη όλων των πτυχών της (πολιτικής, οικονομικής, πολιτιστικής, θρησκευτικής κτλ.).

β. Τοπική Ιστορία

- ✓ Να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με ιστορικά στοιχεία ερευνήσιμα και κατανοητά.
- ✓ Να εθιστούν στην παρατήρηση, στην έρευνα και στην ερμηνεία συγκεκριμένων ιστορικών μνημείων, ξεκινώντας από τα ίχνη τους και από πρωτογενές υλικό.
- ✓ Να ευαισθητοποιηθούν ως προς τα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας μέσα στην οποία ζουν και ως προς την ανάγκη της συμμετοχής τους στην αναζήτηση λύσης των προβλημάτων αυτών.
- ✓ Να προετοιμαστούν ή να διευκολυνθούν στην κατανόηση της Γενικής Ιστορίας και της ευρύτερης κοινωνίας.

3. Θεματολογία

Τα θέματα που μπορούν να προσεγγιστούν με την επίσκεψη σε μουσεία άπτονται όλων των διδακτικών αντικειμένων, εφόσον υπάρχουν αντίστοιχες συλλογές ή μουσεία.

4. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Οι επισκέψεις στα μουσεία προσφέρονται για εφαρμογή διδακτικών προσεγγίσεων οι οποίες προωθούν τις ιδέες της ανακάλυψης της γνώσης και της συνεργατικής μάθησης. Μέσα από τη διερεύνηση ο μαθητής μαθαίνει πώς να μαθαίνει και επιτυγχάνεται η αυτονομισή του. Η ιδέα της ανακάλυψης της γνώσης και της διερευνητικής μάθησης ανήκει στον J. Dewey, που πρότεινε μια διαδικασία διερεύνησης με τα εξής στάδια:

- ✓ διατύπωση του προβλήματος,
- ✓ αναζήτηση του λογικού περιεχομένου,
- ✓ διατύπωση υποθέσεων,
- ✓ διαλογισμός,
- ✓ έλεγχος υποθέσεων.

Το ίδιο πρόβλημα απασχόλησε αρκετούς παιδαγωγούς κατά τη δεκαετία του 1960. Ο J. Bruner και άλλοι παιδαγωγοί διαπίστωσαν ότι οι μαθητές μαθαίνουν

ουσιαστικότερα, αν συμμετέχουν στη διαδικασία ανακάλυψης της γνώσης μέσα στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον τους. Τέτοιο περιβάλλον, για το μάθημα της Ιστορίας, μπορεί να θεωρηθεί και ο χώρος του μουσείου.

Η ενεργητική συμμετοχή του μαθητή στη διδακτική - μαθησιακή διαδικασία αποκτά μεγαλύτερη αξία, όταν τα διδακτικά αντικείμενα προσφέρονται με τη μορφή προβληματικών καταστάσεων. Η ανάγκη επίλυσης προβλήματος προκύπτει από την ύπαρξη ενός εμποδίου, στην προσπάθεια να πετύχουμε ένα συγκεκριμένο σκοπό. Επειδή οι επιδιώξεις και οι σκοποί είναι συνήθως διαφορετικών επιπέδων, αλλά και τα εμπόδια που παρεμβάλλονται δεν είναι πάντοτε της ίδιας μορφής, είναι αυτονόητο ότι τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπιστούν προσδιορίζονται ανάλογα, ως προς τη δυσκολία τους. Ως λύση του προβλήματος μπορούμε να θεωρήσουμε την αλλαγή της κατάστασης που έχει οριστεί ως πρόβλημα. Η διδακτική διαδικασία, στην περίπτωση αυτή, αρχίζει με τον εντοπισμό των προβληματικών καταστάσεων που προκαλούν αμφιβολία, αβεβαιότητα και «σύγκρουση», συνεχίζεται με διαδικασίες συλλογής δεδομένων, επεξεργασίας στοιχείων και διατύπωσης υποθέσεων, έλεγχο των υποθέσεων και διατύπωση προτάσεων που απαντούν στο πρόβλημα. Πιο αναλυτικά, κατά τη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων ο μαθητής:

- ✓ Διακρίνει (διαπιστώνει) διαφορές ή ομοιότητες μεταξύ εννοιών.
- ✓ Κατανοεί τις γενικές έννοιες.
- ✓ Προσδιορίζει ένα πρόβλημα.
- ✓ Διατυπώνει το πρόβλημα.
- ✓ Διαμορφώνει μια υπόθεση που δίνει λύση στο πρόβλημα.
- ✓ Διερευνά τις συνέπειες από την εφαρμογή της λύσης.
- ✓ Συλλέγει συναφή στοιχεία.
- ✓ Αναλύει τα δεδομένα που προκύπτουν.
- ✓ Ελέγχει την υπόθεση.
- ✓ Προβαίνει στη γενίκευση μιας έννοιας.
- ✓ Εφαρμόζει πρακτικά τη γενίκευση.

Η διαδικασία προβληματισμού αποτελεί το πρώτο στάδιο της διερευνητικής

στρατηγικής. Πρόκειται για ένα σύνολο ενεργειών που αποσκοπούν στον εντοπισμό προβληματικών καταστάσεων και καταλήγουν στη διατύπωση ενός προβλήματος. Ο εκπαιδευτικός διευκολύνει τη διαδικασία θέτοντας ερωτήσεις που αναδεικνύουν προβληματικές καταστάσεις και παρωθώντας τους μαθητές να συμμετέχουν στη διαδικασία αυτή με δικές τους ερωτήσεις, εκφράζοντας τις προσωπικές τους αμφιβολίες και αβεβαιότητες. Ο εντοπισμός των ομοιοτήτων και των διαφορών μεταξύ συναφών εννοιών συμβάλλει σημαντικά στην αποκάλυψη προβληματικών καταστάσεων. Η εξοικείωση των μαθητών με την παρατήρηση προωθεί την όλη διαδικασία και αναδεικνύει τη σημασία των εμπειρικών δεδομένων στον προβληματισμό και την επίλυση προβλημάτων.

5. Μεθοδολογικό πλαίσιο

Η προετοιμασία και ο σχεδιασμός μιας επίσκεψης σε μουσείο μπορεί να ακολουθήσουν την εξής σειρά:

α. Διερεύνηση της σχέσης εκθεμάτων - curriculum

Στη φάση αυτή ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αναρωτηθεί αν υπάρχει μουσειακή συλλογή που να προσφέρεται για τη διδασκαλία συγκεκριμένου τμήματος του σχολικού προγράμματος. Η επίσκεψη στο μουσείο και η εξέταση της καταλληλότητας των συλλογών αποτελεί το πρώτο και ίσως σημαντικότερο καθήκον του δασκάλου. Σε ό,τι αφορά το μάθημα της Τοπικής Ιστορίας, μπορεί οι τοπικές συλλογές να έχουν περιορισμένη εμβέλεια, ωστόσο ενδέχεται να αποτελούν δείγματα αντιπροσωπευτικά για την προσέγγιση και την κατανόηση ευρύτερων εννοιών, σχετικών με την οικονομία, την κοινωνική δομή, την τέχνη, τη θρησκεία κτλ. Στις περιπτώσεις αυτές δεν επιχειρείται απλώς η διδασκαλία συγκεκριμένων διδακτικών εννοιών αλλά η διαμόρφωση νέων γνωστικών δομών. Κατά συνέπεια, είναι ανάγκη να επιχειρείται η προσέγγιση της γνώσης με την υιοθέτηση διαδικαστικών και όχι στοχοθετικών μοντέλων διδασκαλίας.

β. Προκαταρκτική επίσκεψη του εκπαιδευτικού

Κατά την προκαταρκτική επίσκεψη ο εκπαιδευτικός έρχεται σε επαφή με τις συλλογές του μουσείου που τον ενδιαφέρουν. Επιδιώκει συναντήσεις με το προσωπικό του μουσείου και διευκρινίζει ζητήματα που σχετίζονται με τις δυνατότητες που προσφέρει το μουσείο ή με τις ιδιαιτερότητες των εκθεμάτων. Για παράδειγμα, υπάρχει το ενδεχόμενο να επιτρέπεται το άγγιγμα ορισμένων εκθεμάτων ή να είναι δυνατή η παραγωγή αντιγράφων και ο δανεισμός τους για συγκεκριμένο διάστημα στο σχολείο. Η επίσκεψη στο μουσείο στοχεύει επίσης στην καταγραφή ενδεχόμενων δυσχερειών (π.χ. στενότητα χώρου, που απαιτεί την οργάνωση της επίσκεψης σε μικρές ομάδες, ή δυσκολίες στην ανάγνωση των πληροφοριακών στοιχείων κτλ.). Ο δάσκαλος επιλέγει εκ των προτέρων τα εκθέματα που τον ενδιαφέρουν, ώστε να διαμορφώσει τη μέθοδο προσέγγισης και να αποφασίσει για τη διάθεση του χρόνου μέσα στο μουσείο. Ελέγχει επίσης τις διευκολύνσεις που παρέχει το μουσείο για την επίσκεψη των μαθητών (π.χ. χώρους υποδοχής, χώρους προβολών, χώρους εξυπηρέτησης των βασικών αναγκών, δυνατότητες προμήθειας διάφορων υλικών, φαγητού κτλ.). Με δεδομένη την καλύτερη γνώση του μουσείου από το μουσειοπαιδαγωγό, η προηγούμενη συνεργασία του δασκάλου μαζί του μπορεί να αποβεί χρήσιμη για την επιτυχία της επίσκεψης.

γ. Οριστικοποίηση του χρόνου της επίσκεψης

Οι δυσχέρειες που μπορεί να υπάρξουν στην οριστικοποίηση του χρόνου της επίσκεψης σχετίζονται με τη ζήτηση που υπάρχει εκ μέρους των σχολείων ή του κοινού. Είναι λογικό στα περιφερειακά μουσεία να μην παρουσιάζονται προβλήματα, στα μουσεία όμως που βρίσκονται σε μεγάλα αστικά κέντρα οι επιλογές των εκπαιδευτικών περιορίζονται σημαντικά. Το πρόβλημα στην περίπτωση αυτή βρίσκεται στις δυνατότητες συντονισμού και συσχετισμού της επίσκεψης με το σχολικό πρόγραμμα. Μια επίσκεψη που προγραμματίζεται αρκετούς μήνες πριν από τη διδασκαλία συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας κινδυνεύει να αποβεί ανεπίκαιρη. Πάντως το μουσείο διευκολύνεται, αν γνωρίζει την ακριβή ημερο-

μηνία της επίσκεψης, το χρόνο παραμονής των μαθητών, τις συλλογές που θα αποτελέσουν το αντικείμενο της επίσκεψης, τον αριθμό των μαθητών (κάθε ομάδα είναι σκόπιμο να μην έχει πάνω από 12 άτομα) κτλ. Ο δάσκαλος επίσης θα πρέπει να αποφασίσει για τον τρόπο μεταφοράς των μαθητών, να εξασφαλίσει τη σχετική άδεια από το διευθυντή του σχολείου και να ρυθμίσει τις σχετικές λεπτομέρειες (π.χ. το γεύμα των μαθητών).

δ. Η προετοιμασία στην τάξη

Πέρα από τη σχέση που χρειάζεται να υπάρχει γενικότερα μεταξύ των εκθεμάτων του μουσείου και του σχολικού προγράμματος, ο εκπαιδευτικός πρέπει να αφιερώσει μία ή δύο διδακτικές ώρες λίγες μέρες πριν από την επίσκεψη, ώστε να δημιουργήσει το κατάλληλο γνωστικό υπόβαθρο στους μαθητές. Τα αντικείμενα αυτών των διδακτικών ωρών μπορεί να έχουν σχέση με τις εξής δραστηριότητες:

- ✓ Το απαιτούμενο λεξιλόγιο, την ορολογία και τις έννοιες με τα οποία θα έλθουν σε επαφή οι μαθητές στο μουσείο.
- ✓ Τη γνωριμία με τα εκθέματα μιας συλλογής ή τμήμα τους, μέσα από την παρουσίαση αυθεντικών αντικειμένων ή την προβολή φωτεινών εικόνων (slides), φιλμ κτλ.
- ✓ Την αιτιολόγηση της επίσκεψης. Οι μαθητές πρέπει να κατανοήσουν γιατί ένα κομμάτι του προγράμματος αναπτύσσεται στο χώρο του μουσείου και σε τι διαφοροποιείται αυτή η δραστηριότητα από τον καθημερινό τρόπο σχολικής εργασίας.
- ✓ Την ενημέρωση για το χώρο του μουσείου και για την ανάγκη σεβασμού αυτού του χώρου. Τα μουσεία δεν πρέπει να θεωρούνται χώροι ελεύθερης διασκέδασης αλλά χώροι έρευνας και μάθησης.

ε. Η πραγματοποίηση της επίσκεψης

Η εφαρμογή ενεργητικών διδακτικών μεθόδων αποτελεί τη βασική διαφορά του τρόπου προσέγγισης των μουσειακών εκθεμάτων από τον παραδοσιακό τρό-

πο διδασκαλίας μέσα στην τάξη. Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία μπορεί να εφαρμοστεί με την οργάνωση συζητήσεων εκ μέρους των μαθητών σχετικά με τα εκθέματα της συλλογής που αποτελούν το αντικείμενο παρατήρησης. Η σχέση με το σχολικό πρόγραμμα δεν πρέπει να παραμελείται, όπως επίσης και η ενθάρρυνση των μαθητών που, για διάφορους λόγους, έχουν την τάση να απέχουν από τη συζήτηση. Η ατομική έρευνα των εκθεμάτων αποτελεί επίσης πρόσφορη μέθοδο και γίνεται με τη βοήθεια ειδικών φύλλων εργασίας που ο εκπαιδευτικός έχει προετοιμάσει. Η παρατήρηση, η οπτική και απτική επαφή με τα εκθέματα δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να δοκιμάσουν διαφορετικές εμπειρίες σε σχέση με την καθημερινή διδακτική πράξη. Η προσωπική καταγραφή αντικειμένων και συζητήσεων, με μαγνητοσκοπήσεις και μαγνητοφωνήσεις αντίστοιχα, εκ μέρους των μαθητών αποτελεί μέθοδο συλλογής δεδομένων, τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν μέσα στην τάξη, μετά την επίσκεψη, ως στοιχεία προς επεξεργασία, έρευνα, ανάλυση και κριτική προσέγγιση.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού μπορεί να αναπτύσσεται παράλληλα με το ρόλο του μουσειοπαιδαγωγού. Μπορεί όμως ο εκπαιδευτικός να έχει όλη την ευθύνη της εκπαιδευτικής διαδικασίας, εφόσον είναι ο μόνος που γνωρίζει τη σχέση των εκθεμάτων με το πρόγραμμα, τους σκοπούς του μαθήματος και τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών του. Η συμπλήρωση φύλλων εργασίας από τους μαθητές, με στόχο την ατομική έρευνα, δεν πρέπει να τους αποκλείει από το βασικό έργο της παρατήρησης των εκθεμάτων. Απαιτείται λοιπόν προσοχή στη σύνταξη αυτών των φύλλων και προετοιμασία της συζήτησης για τα θέματα που αυτά περιέχουν. Ο εκπαιδευτικός βοηθά επίσης τους μαθητές στην παρατήρηση των εκθεμάτων, στην υποβολή ερωτήσεων για το υλικό, τη μορφή, τη λειτουργία τους κτλ. και ενθαρρύνει τις ερευνητικές δραστηριότητες. Πάντως τα φύλλα εργασίας δεν είναι υποχρεωτικό να είναι για όλους τους μαθητές ίδια. Εφόσον επιλεγεί η μέθοδος της κατάταξης των μαθητών σε μικρές ομάδες, μπορεί κάθε ομάδα να έχει το δικό της φύλλο εργασίας και να πραγματοποιεί τη δική της έρευνα.

στ. Η ολοκλήρωση της διαδικασίας στην τάξη

Ο χρόνος που δαπανάται για την επεξεργασία των μουσειακών εκθεμάτων δεν μπορεί να είναι απεριόριστος. Τα εκθέματα μπορεί να αποτελούν μόνο το έναυσμα για τη διερευνητική προσέγγιση της γνώσης, στο πλαίσιο του θέματος που έχει επιλεγεί. Η παρουσίαση των ευρημάτων των μαθητών, ο προβληματισμός και η συζήτηση για τις προτεινόμενες λύσεις αποτελούν αντικείμενα που θα εξεταστούν κατά τις αμέσως επόμενες διδακτικές ενότητες, μέσα στη σχολική τάξη. Τα εκθέματα του μουσείου αποτελούν επίσης πηγή έμπνευσης για πρωτότυπες δραστηριότητες (π.χ. παραγωγή πρωτότυπων έργων ζωγραφικής, γραπτών εκθέσεων, δραματοποίηση, συγκρότηση συλλογών κτλ.).

ζ. Αξιολόγηση της επίσκεψης

Η αξιολόγηση της επίσκεψης, σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους έγινε, αποτελεί ένα επιπλέον έργο που μπορεί να γίνει μέσα στην τάξη. Με δεδομένη τη σχέση μουσειακών εκθεμάτων και σχολικού προγράμματος, η αξιολόγηση εκ μέρους του εκπαιδευτικού και των μαθητών είναι ανάγκη να σχετίζεται με το περιεχόμενο του συγκεκριμένου θέματος που έχει επιλεγεί. Στην περίπτωση αυτή οι δραστηριότητες στο μουσείο δεν αντιμετωπίζονται ως κάτι το ιδιαίτερο, αλλά ως εναλλακτική προσέγγιση της γνώσης που προσφέρει το σχολείο στους μαθητές.

6. Ενδεικτικό παράδειγμα στο πλαίσιο της Τοπικής Ιστορίας

Θέμα: Πλευρές της ζωής του χωριού μου που αποτυπώνονται στο λαογραφικό μας μουσείο.

Στόχοι

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές την παραδοσιακή οικονομία, την κοινωνία και γενικότερα την πολιτιστική ζωή της ιδιαίτερης πατρίδας τους.
- ✓ Να εντοπίσουν τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί κατά τα τελευταία χρόνια στη ζωή των κατοίκων της ιδιαίτερης πατρίδας τους και να κατανοήσουν τις αιτίες τους και τις συνέπειές τους.

- ✓ Να εντοπίσουν τις αλλαγές που έχει υποστεί η περιοχή τους κατά τις τελευταίες δεκαετίες και να ενισχύσουν την περιβαλλοντική τους συνείδηση.

Θεματικά πεδία

- ✓ Παραδοσιακά επαγγέλματα της περιοχής μας και τα εργαλεία τους.
- ✓ Στοιχεία της τοπικής διαλέκτου που επιβιώνουν. Παροιμίες, παραμύθια, θρύλοι, προλήψεις.
- ✓ Η καθημερινή ζωή στο χωριό μας κατά το παρελθόν. Η ζωή των παιδιών και των γυναικών.
- ✓ Η κοινωνική αλληλεγγύη ανάμεσα στους κατοίκους του χωριού άλλοτε και τώρα.
- ✓ Παραδοσιακές συνταγές και διατροφή των κατοίκων του χωριού.
- ✓ Ήθη και έθιμα των χωριανών σχετικά με τις μεγάλες θρησκευτικές και οικογενειακές γιορτές.
- ✓ Λαϊκή ιατρική - γιατροσόφια.
- ✓ Το πανηγύρι του χωριού άλλοτε και τώρα - σύνδεση της θρησκευτικής ζωής με την οικονομική και την πολιτιστική κίνηση.
- ✓ Προσωπικότητες της ιστορίας του χωριού.
- ✓ Η επικοινωνία του χωριού μας με την υπόλοιπη επαρχία και τη χώρα.

Μέθοδος προσέγγισης

- Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και κατανέμουν μεταξύ τους τα διάφορα επιμέρους θέματα.
- Επισκέπτονται το λαογραφικό μουσείο της περιοχής, καταγράφουν, φωτογραφίζουν, σχεδιάζουν και περιγράφουν τα εκθέματα που αφορούν το ειδικό θέμα που ανέλαβε κάθε ομάδα.
- Καταρτίζουν ειδικό γλωσσάρι για τους όρους της παραδοσιακής αγροτικής παραγωγής και των παλαιότερων τομέων της οικονομικής ζωής που τείνουν να εγκαταλειφθούν σήμερα.
- Συνεργάζονται με τον υπεύθυνο του μουσείου και ζητούν περισσότερες πλη-

ροφορίες για το μουσείο και για τα εκθέματά του. Μελετούν τα σχετικά έντυπα που τυχόν έχουν εκδοθεί από το μουσείο.

- Καταρτίζουν, με τη βοήθεια των καθηγητών τους, ένα συγκριτικό χρονολογικό πίνακα των κυριότερων πολιτικών, πολιτιστικών και οικονομικών γεγονότων της ιστορίας του χωριού τους.
- Μελετούν τη γεωγραφική θέση, το κλίμα και τη διαμόρφωση του εδάφους της περιοχής τους και τα συσχετίζουν με τον τρόπο ζωής και το είδος της παραγωγής κατά το παρελθόν.
- Επισκέπτονται και καταγράφουν παλαιότερα κτίρια του χωριού που συνδέονται με την παραδοσιακή επαγγελματική ή κοινωνική δραστηριότητα (π.χ. έναν παλιό ανεμόμυλο, ένα μαντρί, μια αποθήκη, ένα παραδοσιακό καφενείο κτλ.).
- Αποδελτιώνουν από τον τοπικό και τον επαρχιακό Τύπο όσες πληροφορίες σχετίζονται με το μουσείο και με την ιστορία του χωριού τους.
- Συγκεντρώνουν τυχόν λογοτεχνικά (ποιητικά, πεζά) και καλλιτεχνικά έργα (π.χ. αντίγραφα, φωτογραφίες πινάκων ζωγραφικής, κάρτες) που έχουν ως θέμα το χωριό τους.
- Επισκέπτονται την τοπική βιβλιοθήκη (δανείζονται βιβλία από τη βιβλιοθήκη της κοντινής πόλης, αν δεν υπάρχουν στην κοινότητά τους) και αποδελτιώνουν πληροφορίες για τη ζωή στο χωριό τους από σχετικά βιβλία.
- Παίρνουν συνεντεύξεις/προφορικές μαρτυρίες από ηλικιωμένους κατοίκους της περιοχής για τον τρόπο εργασίας και ζωής κατά το παρελθόν.
- Απευθύνονται στις τοπικές αρχές (κοινοτικό γραφείο, δημαρχείο), στην ενορία, σε πολιτιστικούς ή άλλους συλλόγους της περιοχής, καθώς και στους συνεταιρισμούς των τοπικών παραγωγών και ζητούν στοιχεία για την έρευνά τους.
- Κατασκευάζουν και οι ίδιοι, με την καθοδήγηση ειδικών μαστόρων που γνωρίζουν το αντικείμενο, μερικά παραδοσιακά εργαλεία ή σκεύη και στρωσίδια, όπως εκείνα του μουσείου, και τα εκθέτουν στο σχολείο τους.
- Ταξινομούν θεματικά το υλικό που συγκέντρωσαν και το συνθέτουν σε ολοκληρωμένη εργασία με μια σύντομη ιστορική εισαγωγή. Η εργασία τους, εμπλουτισμένη με εικόνες, σχέδια, πίνακες, ηχητικά ντοκουμέντα κτλ., περι-

λαμβάνει επίσης τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν και τις μελλοντικές προοπτικές, όπως τις διαβλέπουν.

- Παρουσιάζουν την εργασία τους σε ειδική εκδήλωση στο σχολείο ή στην τοπική κοινωνία του χωριού. Εκτυπώνουν και δημοσιεύουν την εργασία τους, αν αυτό είναι οικονομικά δυνατόν.
- Μοιράζουν στους συντοπίτες τους που παρακολούθησαν την εκδήλωση φυλλάδιο με ερωτήσεις για την αξιολόγηση της εργασίας τους. Ανάλογο φυλλάδιο αυτοαξιολόγησης συμπληρώνουν και τα μέλη της ομάδας.

Για την πραγματοποίηση projects στην Τοπική Ιστορία ως καταλληλότερο βοήθημα προτείνουμε το βιβλίο των Γ. Λεοντσίνη, Μ. Ρεπούση, *Η Τοπική Ιστορία ως πεδίο σπουδής της σχολικής παιδείας* (ΟΕΔΒ 2001) και συμπληρωματικά τα ομότιπλα έργα της συγγραφικής ομάδας Κ. Παπαγιαννόπουλου, Ελ. Σιμώνη, Σ. Φραγκούλη και του εκδοτικού οίκου «Σ. Πατάκης Α.Ε.», τα οποία έχουν εγκριθεί από το ΥΠΕΠΘ και πρόκειται να αποσταλούν στις σχολικές βιβλιοθήκες των Γυμνασίων της χώρας. Επίσης έργα που έχουν παραχθεί από το Π.Ι. στο πλαίσιο των ΣΕΠΠΕ.

7. Βιβλιογραφία

Ambrose T. (ed.), *Education in Museums, Museums in Education*, S.M.C., Edinburg, 1987.

Ambrose T., Paine C., *Museum Basics*, London 1993.

Bruner J., *Η πράξη της ανακάλυψης* (Χ. Φράγκου, *Η σύγχρονη διδασκαλία*, σελ. 98-103), Gutenberg, 1986.

Hein G., *Learning in the museum*, Routledge, London-N.Y 1998.

Hooper-Greenhill E., *Museums and the shaping of knowledge*, London 1992.

The Area Museums for South-Eastern England: Museums and the Curriculum, London 1988.

Άλκπστις, *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.

Βρεττός Γ., Καψάλης Α., *Αναλυτικό πρόγραμμα. Σχεδιασμός, αξιολόγηση, ανα-*

μόρφωση, Αθήνα 1997.

Δάλκος Γ., *Σχολείο και Μουσείο*, Καστανιώτης, Αθήνα 2000.

Θεοφιλίδης Χ., *Διαθεματική προσέγγιση της διδασκαλίας*, Λευκωσία 1987.

Ιωαννίδης Α., *Η δημιουργία εκπαιδευτικού προγράμματος στην Εθνική Πινακοθήκη της Αθήνας: η προσέγγιση του μοντέρνου*, CECA Proceedings, 1988, σελ. 57-62.

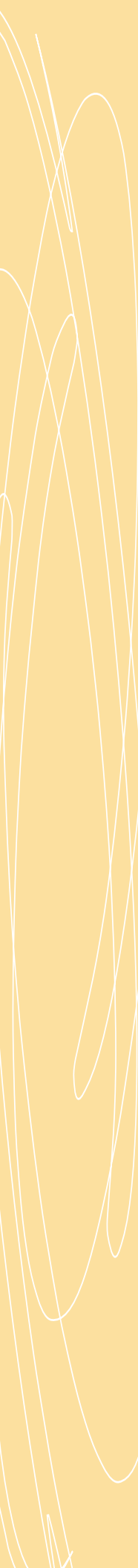
Καλούρη-Αντωνοπούλου Ρ., Κάσσαρης Χ., *Το μουσείο μέσο τέχνης και αγωγής*, Καστανιώτης, Αθήνα 1988.

Ματσαγγούρας Η., *Στρατηγικές διδασκαλίας*, Gutenberg, 1997.

Μπασέτας Κ., *Η μάθηση και η διδασκαλία κατά τη Γνωστική-Νεοπιαζετιανή Ψυχολογία του Hans Aebli*, Gutenberg, 1996.

Σπαθάρη-Μπεγλίτη Ε., «Λαογραφικά μουσεία και Παιδαγωγική», *Απόψεις*, 8 (1994), σελ. 74-87.

Ψαρράκη - Μπελεσιώτη Ν., «Εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία. Μουσείο - Σχολείο», *Δ΄ Περιφερειακό Σεμινάριο*, 1994, Ιωάννινα, σελ. 13-15.

Μουσική παιδεία

Αθανάσιος Παπαζαρής, Μόνιμος Πάρεδρος Μουσικής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Η Μουσική μπορεί να συνδεθεί αποτελεσματικά με ένα ευρύ φάσμα γνωστικών αντικειμένων. Θα λέγαμε μάλιστα, ακριβέστερα, ότι έχει τη δυνατότητα –λόγω της φύσης της ως τέχνης– να αναπτύσσει διάλογο με όλα τα πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας, επομένως και της γνώσης. Η ουσιαστική πρόκληση είναι το πόσο επιτυχημένα και εύστοχα θα συνδυαστεί η Μουσική με άλλες γνωστικές περιοχές. Σ' αυτή βέβαια την περίπτωση ο ρόλος και η προσωπικότητα του διδάσκοντα είναι θεμελιακής σημασίας.

Η Μουσική αποτελεί την κεντρική θεματική περιοχή στο συγκεκριμένο σχεδιασμό πλαισίου δραστηριοτήτων, με τέτοιο τρόπο όμως, ώστε να συνδυάζεται οργανικά και με μια σειρά άλλων γνωστικών αντικειμένων, όπως υποβάλλει η ίδια η φύση της Μουσικής αλλά και η φιλοσοφία της Ζώνης Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων. Έτσι δημιουργείται ένα δυναμικό πεδίο διαθεματικών προσεγγίσεων, όπου, ανάλογα με τη δραστηριότητα που επιλέγεται κάθε φορά, μπορούν να συνυπάρχουν και να συσχετίζονται διαδραστικά η Μουσική, το Θέατρο, ο Χορός, τα Εικαστικά, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, η Γλώσσα, η Λογοτεχνία, τα Μαθηματικά, η Γεωγραφία, η Τεχνολογία κτλ.

Σκοποί

- ✓ Η ανάδειξη της αλληλεπίδρασης μεταξύ των διάφορων στοιχείων και εκφάνσεων της πραγματικότητας.
- ✓ Η ολόπλευρη ανάπτυξη (συναισθηματική, πνευματική, κινητική) του παιδιού.
- ✓ Η προβολή του σχολείου ως ενός χώρου όπου η χαρά, το παιχνίδι, η ψυχαγωγία του παιδιού αποτελούν μέρος της καθημερινής σχολικής πραγματικότητας.
- ✓ Η διαδικασία κοινωνικοποίησης των παιδιών και εξοικείωσής τους με τους τρόπους συνεργασίας σε ευρύτερους κοινωνικούς χώρους.
- ✓ Η τόνωση της αυτοπεποίθησης του παιδιού μέσω της συμμετοχής του σε μια

δημιουργική δραστηριότητα.

- ✓ Η ενθάρρυνση παιδιών με φοβίες, αναστολές, ανασφάλειες, προβλήματα κοινωνικότητας, ώστε να νιώσουν μέλη της ομάδας.

Στόχοι

- ✓ Η κατάδειξη της διασύνδεσης της Μουσικής με τα διάφορα γνωστικά πεδία και της σημασίας της στην κατάκτηση της γνώσης γενικότερα.
- ✓ Η εξοικείωση του παιδιού με την έννοια του ρυθμού στο λόγο, στη φύση, στη μουσική, στην τέχνη αλλά και στη ζωή.
- ✓ Η καλλιέργεια της δυνατότητας του παιδιού να εκφράζει καταστάσεις με τη μουσική, το σώμα και το λόγο.
- ✓ Η προβολή της μουσικής ως διαύλου επικοινωνίας.

Θεματολογία

Η Μουσική ως θεματική περιοχή προσφέρει πολλές και ποικίλες δυνατότητες επιλογής θεματικών πυρήνων. Ενδεικτικά αναφέρουμε: παιδική όπερα, νχοϊστορίες (επένδυση διάφορων ιστοριών με ήχους που παράγονται από μουσικά ή αυτοσχέδια όργανα, από το σώμα ή από άλλες πηγές), παρουσίαση εθίμου ως μουσικής - θεατρικής δραστηριότητας, απόδοση ζωγραφικού πίνακα με μουσική και χορό, μουσική επένδυση λογοτεχνικού κειμένου και απόδοσή του ως δρά-μενου κτλ.

Μεθοδολογία

Η μέθοδος που προτείνεται είναι η βιωματική και μαθητοκεντρική προσέγγιση, η οποία αναπτύσσεται με συνθετικές εργασίες (projects).

Μεθοδολογικό πλαίσιο

Επιλογή θέματος	☐ Από τους μαθητές.
Επισήμανση θέματος	☐ Μετά από επίσκεψη σε χώρο εκτός σχολείου ή προβολή ή μουσική ακρόαση ή συγκέντρωση έντυπου υλικού (προγράμματα, αποκόμματα εφημερίδων κτλ.) και με κατάλληλη ευαισθητοποίηση των μαθητών.
Διατύπωση σκοπών και στόχων	☐ Θα προσδιοριστούν επακριβώς σε σχέση με το θέμα.
Χρονοδιάγραμμα	☐ Θα σχεδιαστεί ανάλογα με το θέμα.
Μέθοδος	☐ Βιωματική και ομαδοκεντρική.
Υλικά	☐ Θα καθοριστούν επακριβώς με βάση το θέμα.
Διδακτικές ενέργειες	☐ Επίσκεψη σε εξωσχολικούς χώρους, συζήτηση, αναζήτηση πληροφοριών βάσει βιβλιογραφίας και άλλων πηγών, συνεντεύξεις, ερωτηματολόγιο, ημερολόγιο μαθητών, μουσικά παιχνίδια κτλ.
Σύνθεση εργασίας	☐ Οργάνωση και επεξεργασία των δεδομένων, καθορισμός επιλογών δράσης, κατανομή αρμοδιοτήτων.
Παρουσίαση εργασίας	☐ Καθορισμός ημέρας παρουσίασης της εργασίας.
Αξιολόγηση	☐ Αρχική αξιολόγηση, συνεχής αξιολόγηση –κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας– και τελική αξιολόγηση (από τους μαθητές, τους διδάσκοντες κτλ.).
Κοινοποίηση	☐ Κοινοποίηση των αποτελεσμάτων.

Ενδεικτικό παράδειγμα

Παιδική όπερα βασισμένη σε κείμενα του μαθήματος της Νέας Ελληνικής Γραμματείας όπως:

- από την Α΄ τάξη: «Τα επτά θηρία και ο Καραγκιόζης» του Μάρκου Ξάνθου
- από τη Β΄ τάξη: «Εκδρομή του Δημητρού» της Κατίνας Παπά
- από την Γ΄ τάξη: «Η θυσία του Αβραάμ» του Βιτσέντζου Κορνάρου

Στόχοι

- ✓ Η εξοικείωση του παιδιού με το είδος της όπερας.
- ✓ Η δυνατότητα να οργανώνει το λόγο σε συγκεκριμένα ρυθμικά και μελωδικά μοντέλα.
- ✓ Η καλλιέργεια της δυνατότητας να εκφράζει καταστάσεις με το σώμα.
- ✓ Η ενδυνάμωση της δυνατότητας να εκφράζει καταστάσεις με το λόγο.
- ✓ Η ανάπτυξη της ικανότητας να «κατασκευάζει» και να εκφράζεται εικαστικά.
- ✓ Η επαφή με θέματα σκηνοθεσίας, σκηνογραφίας κτλ.
- ✓ Η ανάδειξη της μουσικής ως μέσου επικοινωνίας.

Γνωστικές περιοχές που προσεγγίζονται διαθεματικά

Μουσική, Θέατρο, Χορός, Εικαστικά, Λογοτεχνία, Γλώσσα, Φυσική, Μαθηματικά, Γεωγραφία, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, παράδοση, τεχνολογία, η ευρύτερη κοινωνία (ηθικές αξίες, οικονομία).

Χρονική διάρκεια δραστηριότητας

10 διδακτικές ώρες (5 δίωρα).

Μεθοδολογία

Βιωματική και μαθητοκεντρική διδακτική προσέγγιση, που αναπτύσσεται με συνθετικές εργασίες «projects». Οι μαθητές της τάξης ή του τμήματος χωρίζονται σε τρεις ομάδες, ανάλογα με τις εργασίες που απαιτείται να γίνουν για την υλοποίηση της όπερας (σκηνογράφοι - ενδυματολόγοι, μουσικοί, ηθοποιοί - τραγουδιστές). Οι μαθητές εργάζονται ομαδικά.

Τρόπος υλοποίησης

Πρώτο δίωρο

- ✓ Αφόρμηση: ερεθίσματα για συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενο του κειμένου.
- ✓ Ανάγνωση του κειμένου από τον διδάσκοντα.
- ✓ Συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενο του κειμένου.

- ✓ Σχεδιασμός από τους μαθητές, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, μιας ελεύθερης απόδοσης του κειμένου σε διαλογική μορφή.
- ✓ Προετοιμασία των παιδιών, μέσα από μουσικές δραστηριότητες, ώστε αυτά να αποδώσουν κατόπιν τους διαλόγους με ρυθμό.
- ✓ Μουσική δραστηριότητα μέσω της οποίας τα παιδιά προετοιμάζονται να περάσουν αβίαστα στη μελοποίηση των στίχων.

Στο μεταξύ γίνεται καταγραφή από το διδάσκοντα των εμπειριών και των παρατηρήσεων κατά το πρώτο δώρο, όπως και σε κάθε επόμενο δώρο.

Δεύτερο δώρο

Μέσα από την επαναλαμβανόμενη ανάκληση, με τη μορφή παιχνιδιού, των εμπειριών του πρώτου δώρου πάνω στη μουσική επεξεργασία του κειμένου, γίνονται συζητήσεις, σχεδιασμός και προτάσεις από τα παιδιά –τις οποίες και καταγράφουν– για τους ρόλους, τα σκηνικά αντικείμενα, τα όργανα της ορχήστρας, τα κοστούμια, τους τρόπους κατασκευής αυτοσχέδιων οργάνων και παραγωγής ήχων, τη διακόσμηση των αυτοσχέδιων οργάνων και του χώρου, τη χωροταξική τοποθέτηση των παιδιών.

Τρίτο δώρο

Επίσκεψη σε προσφερόμενο χώρο, συλλογή υλικού και ομαδικό παιχνίδι πάνω στο θέμα της όπερας, μέσα στο φυσικό περιβάλλον.

Τέταρτο δώρο

Οι ομάδες δουλεύουν χωριστά, με την υποστήριξη των εκπαιδευτικών:

- Η πρώτη ομάδα επεξεργάζεται τη μελωδική και τη σκηνική έκφραση.
- Η δεύτερη ομάδα επεξεργάζεται την ορχηστρική και γενικότερα την ηχητική υποστήριξη του κειμένου.
- Η τρίτη ομάδα ασχολείται με την υλοποίηση των σκηνογραφικών, ενδυματολογικών και εικαστικών προτάσεων.

Πέμπτο δώρο

Οι ομάδες δουλεύουν όλες μαζί και ενώνονται οι επιμέρους προσπάθειες. Μέσα σε κλίμα ευφορίας και χαράς από τη συμμετοχή –και με τη διακριτική υποστήριξη των διδασκόντων– τα παιδιά ολοκληρώνουν αυτή τη δραστηριότητα με αυτοσχέδιο ομαδικό χορό.

Χώρος δραστηριότητας

Η αυλή ή η αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου ή οποιοσδήποτε άλλος χώρος κρίνεται κατάλληλος.

Εποπτικό και διδακτικό υλικό

- ✓ Μουσικά όργανα: αρμόνιο, ταμπουρίνο, ξυλάκια, τρίγωνα, ντέφια, πιατίνια, μαράκες, καστανιέτες, κουδουνάκια.
- ✓ Αυτοσχέδια μουσικά όργανα που κατασκευάζουν τα παιδιά.
- ✓ Βιβλιογραφία, άλλο διδακτικό και εποπτικό υλικό (προγράμματα παραστάσεων όπερας, CDs με ηχογραφημένες εκτελέσεις όπερας, φωτογραφικό υλικό, βιντεοταινίες με συνεντεύξεις σημαντικών εκτελεστών όπερας κτλ.).
- ✓ Άλλο υλικό σχετικό με την υπόθεση του κειμένου.

Οικονομική παιδεία: Οικονομικά του ατόμου, Οικονομικά της επιχείρησης, Διεθνή οικονομικά

Θεοχαρούλα Μαγουλά, Οικονομολόγος, Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

1. Προσδιορισμός της θεματικής περιοχής

Το πρόγραμμα «Επιχειρηματικότητα νέων» εντάσσεται στην ευρύτερη θεματική περιοχή των οικονομικών και υποδιαιρείται στις παρακάτω θεματικές ενότητες:

- I. Τα οικονομικά του ατόμου. Η ενότητα αυτή ονομάζεται «Οικονομία και εγώ».
- II. Τα οικονομικά της επιχείρησης. Η ενότητα αυτή ονομάζεται «Η επιχείρηση σε δράση».
- III. Τα διεθνή οικονομικά. Η ενότητα αυτή ονομάζεται «Διεθνής αγορά».

Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο του προγράμματος δεν είναι αναγκαίο να υλοποιηθούν και οι τρεις προαναφερόμενες ενότητες.

2. Σκοποί - Στόχοι

Βασικός σκοπός του προγράμματος είναι να κατανοήσουν οι μαθητές βασικές οικονομικές έννοιες μέσω και της πράξης/εφαρμογής και όχι μόνο μέσω της θεωρίας.

Ειδικότεροι στόχοι του προγράμματος είναι:

- ✓ Να υποστηριχθεί η δημιουργία προσόντων επιχειρηματικότητας σε μαθητές για την είσοδό τους στην αγορά εργασίας.
- ✓ Να ενισχυθεί η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση των εκπαιδευτικών του σχολείου για τον κοινωνικό ρόλο της επιχειρηματικής κοινότητας, ώστε η σχολική κοινότητα να γίνει περισσότερο δεκτική και φιλική προς τη βιομηχανία και τις επιχειρήσεις.

3. Θεματολογία

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η θεματολογία του προγράμματος «Επιχειρηματικότητα νέων» εστιάζεται στις ακόλουθες ενότητες:

- I. Τα οικονομικά του ατόμου, με βασικούς άξονες: α) προσωπικό χαρτοφυλάκιο, β) οικογενειακός προϋπολογισμός, γ) μελέτη προσωπικών επενδύσεων.
- II. Τα οικονομικά της επιχείρησης, με κεντρικούς άξονες: α) επιχειρηματικότητα, β) πρόγραμμα επιχείρησης, γ) ζήτηση - προσφορά, δ) διαφήμιση, ε) επιχείρηση και κοινωνία.
- III. Τα διεθνή οικονομικά, με κύριους άξονες: α) διεθνής αγορά - συγκριτικό πλεονέκτημα διεθνούς εμπορίου, β) συναλλαγματική ισοτιμία.

Για την υλοποίηση της διδασκαλίας των προαναφερόμενων ενοτήτων υπάρχει:

- ✓ έντυπο υποστηρικτικό υλικό για τον καθηγητή (οδηγίες διδασκαλίας και πληροφοριακό, ανά ενότητα, εκπαιδευτικό υλικό) και
- ✓ έντυπο υλικό (τετράδια εργασίας) για το μαθητή.

Σημειώνεται ότι θα ζητηθούν τα σχόλια/παρατηρήσεις των καθηγητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα.

4. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Οι συντελεστές του προγράμματος κάθε σχολείου οφείλουν να επιλέγουν το περιεχόμενο και να καθορίζουν τις λεπτομέρειες εφαρμογής, ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες και τα κυρίαρχα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των μαθητών.

Η μέθοδος που προτείνεται είναι η μελέτη περίπτωσης (case study), με ένα σχετικά ευέλικτο τρόπο εφαρμογής του διδακτικού υλικού, σύμφωνα με τον οποίο η μαθησιακή διαδικασία εναλλάσσεται μεταξύ συμβατικής δασκαλοκεντρικής διδασκαλίας και μαθητοκεντρικών ατομικών και ομαδικών δραστηριοτήτων.

Το πρόγραμμα αυτό σχετίζεται με το αντικείμενο άλλων μαθημάτων του σχολικού προγράμματος (π.χ. στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας με εκθέσεις μαθητών πάνω σε θέματα οικονομικού και επιχειρηματικού ενδιαφέροντος, στο

μάθημα των Καλλιτεχνικών με το σχεδιασμό της προσωπικής κάρτας, στο μάθημα της Πληροφορικής με το spreadsheet του οικογενειακού προϋπολογισμού, στα Μαθηματικά με τους οικονομικούς υπολογισμούς κτλ.).

Προτείνεται να υπάρχει εναλλαγή χώρων εφαρμογής μεταξύ του σχολικού χώρου και του χώρου της επιχείρησης.

Ενδεικτικά, τα προσδοκώμενα οφέλη για τους συμμετέχοντες

Εκπαιδευόμενοι

- ✓ Προσφέρει μια επίσης μοναδική εκπαιδευτική ευκαιρία.
- ✓ Στο πλαίσιο του παιχνιδιού εναλλαγής ρόλων παρέχει εμπειρίες που μπορούν να βοηθήσουν τους εκπαιδευόμενους να ανιχνεύσουν δυνατότητες ευκαιριών επαγγελματικής καριέρας.
- ✓ Οδηγεί σε κατανόηση οικονομικών εννοιών.

Σχολεία και εκπαιδευτικοί

- ✓ Εξασφαλίζει προϋποθέσεις για ενεργητική διασύνδεση και συνεργασία σχολείου και επιχείρησης, χάρη στη διευρυμένη συμμετοχή επιχειρήσεων και συλλογικών εκπροσώπων τους (υπάρχει στο Π.Ι. κατάλογος επιχειρήσεων που συμμετέχουν).
- ✓ Ενισχύει σημαντικές αρχές και δεξιότητες κοινωνικού χαρακτήρα.
- ✓ Εξασφαλίζει υποστήριξη σχολικών προγραμμάτων επιχειρηματικότητας.

Μάνατζερ και σύμβουλοι

- ✓ Προσφέρει την ευκαιρία να αποτελέσουν πρότυπα και να επηρεάσουν τη ζωή των νέων.
- ✓ Δίνει την ευκαιρία σε ηγετικά επιχειρηματικά στελέχη να μοιραστούν τις γνώσεις και την πείρα τους με τους νέους.

5. Μεθοδολογικό πλαίσιο

Κατά την πρώτη εβδομάδα εφαρμογής του προγράμματος οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί οφείλουν να «χαρτογραφήσουν» την περιοχή, για να εντοπίσουν ενδιαφέροντες οικονομικούς και επιχειρηματικούς φορείς οι οποίοι θα μπορούσαν να προσφέρουν χώρους για επισκέψεις και για σχετικές με το πρόγραμμα πρόσθετες δραστηριότητες των μαθητών.

Εφόσον υπάρξουν προσφορές από την πλευρά των επιχειρήσεων, οι εκπαιδευτικοί θα τροποποιήσουν το ωρολόγιο πρόγραμμα και θα εντάξουν σ' αυτό τις επισκέψεις και δραστηριότητες που απαιτείται να γίνουν, διαφορετικά ολοκληρωτο πρόγραμμα θα ολοκληρωθεί στο σχολείο. Τμήμα όμως του προγράμματος καλό είναι να υλοποιηθεί στις γειτονικές προς το σχολείο επιχειρήσεις.

Για την υλοποίηση του προγράμματος προβλέπονται, για καθεμία από τις τρεις προαναφερόμενες θεματικές ενότητες, 8-10 ώρες απασχόλησης των μαθητών στην τάξη (διδασκτικές ώρες) και 1-3 διδασκτικές ώρες συμπληρωματικής ομαδικής εργασίας ή/και επισκέψεων, όπου είναι εφικτό, στις επιχειρήσεις, καθώς και στους τοπικούς φορείς που επιλέχθηκαν για πρόσθετες καινοτόμους δραστηριότητες.

Το πρόγραμμα ολοκληρώνεται:

- ✓ με την παρουσίαση από τους μαθητές των αποτελεσμάτων των δραστηριοτήτων τους στους υπόλοιπους μαθητές, στους καθηγητές και στους γονείς, στο πλαίσιο σχολικής εκδήλωσης, και
- ✓ με την αξιολόγηση (με συζήτηση) του προγράμματος από τους μαθητές που συμμετείχαν σ' αυτό.

6. Ενδεικτικό παράδειγμα

Έστω ότι το θέμα της δραστηριότητας που εντάσσεται στη θεματική ενότητα «Οικονομικά του ατόμου» είναι: «Το προσωπικό μου χαρτοφυλάκιο».

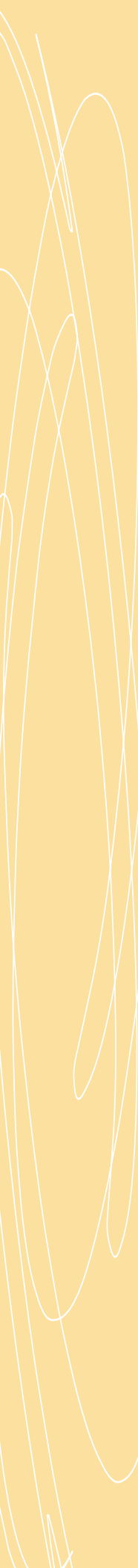
Με την προϋπόθεση ότι έχει διερευνηθεί από τους υπεύθυνους του προγράμματος το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον των μαθητών που συμμετέχουν και δεν υπάρχουν τέτοιες διαφορές, που να μην επιτρέπουν την αναλυτική διεξαγω-

γή της δραστηριότητας «Προσωπικό χαρτοφυλάκιο», προτείνονται ενδεικτικά τα εξής:

- ✓ Ο υπεύθυνος του προγράμματος διασαφηνίζει με παραδείγματα την έννοια του προϋπολογισμού (έσοδα - έξοδα).
- ✓ Τα παιδιά συνεργάζονται σε μικρές ομάδες με σκοπό να παρουσιάσουν τον προσωπικό προϋπολογισμό (χαρτοφυλάκιο) ενός εφήβου.
- ✓ Ακολουθεί παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εργασίας των παιδιών.
- ✓ Βάσει της παρουσίασης των μαθητών (και βάσει του υποστηρικτικού έντυπου υλικού που διαθέτουν), οι υπεύθυνοι του προγράμματος θέτουν ερωτήματα στους μαθητές όπως: α) Γιατί οι άνθρωποι δουλεύουν; β) Πώς οι άνθρωποι καταφέρνουν να μην ξοδεύουν περισσότερα από όσα κερδίζουν; γ) Γιατί είναι σημαντικός ο προϋπολογισμός; δ) Αν είναι απαραίτητος ο προϋπολογισμός για το άτομο, τι γίνεται με μια επιχείρηση ή ένα κράτος;
- ✓ Συζητείται ο ισοσκελισμένος, ο πλεονασματικός, ο ελλειμματικός προϋπολογισμός.
- ✓ Ολοκληρώνεται η συζήτηση με το σχολιασμό της σχέσης εργασίας - προϋπολογισμού.
- ✓ Ζητείται από τους μαθητές να καταγράψουν (στο τετράδιο του μαθητή) τα έσοδα - έξοδα που θα έχουν την επόμενη εβδομάδα, τον επόμενο μήνα και να σχολιάσουν τα αποτελέσματα.

7. Βιβλιογραφία

- α. Junior Achievement Economics (2nd edition, July 2000), Guide for consultants & teachers.
- β. Junior Achievement Economics and Me (2nd edition, July 2000), Guide for consultants & teachers.
- γ. Junior Achievement - Enterprise in Action (1998), Guide for consultants & teachers.
- δ. Junior Achievement - Personal Economics (1998), Guide for consultants & teachers.

-
- ε. Junior Achievement - International Place Market (1998), Guide for consultants & teachers global trade.
  - στ. Junior Achievement - The Economics of Staying in School (1998), Guide for consultants & teachers.

Ολυμπιακή Παιδεία

Κωνσταντίνος Μουντάκης, Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Σοφία Γολεγού, Ειδική Πάρεδρος Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Έννοια - Σκοπός

Η ολυμπιακή παιδεία είναι ένα οργανωμένο σύνολο από γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και συμπεριφορές που πηγάζουν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες και την αθλητική παράδοση και έχουν σκοπό τη σωματική, την ψυχική και την πνευματική καλλιέργεια των μαθητών και την αρμονική ένταξή τους στην κοινωνία.

Οι αρχές του προγράμματος της ολυμπιακής και αθλητικής παιδείας είναι:

- α. Η ολυμπιακή παράδοση η οποία αποτελεί μορφωτική και παιδευτική δύναμη και αγαθό.
- β. Η μορφωτική δύναμη της ολυμπιακής παιδείας η οποία περιλαμβάνει, ως κεντρικό θέμα, την έννοια της καλοκαγαθίας, δηλαδή των αρμονικών σχέσεων με τη σωματική και την πνευματική φύση του ανθρώπου, καθώς και την αρμονική συνύπαρξη με άλλους ανθρώπους.
- γ. Ο αυθορμητισμός, η αμεσότητα, η στρατηγική, η συνύπαρξη, η ελαφρότητα, η ομαδικότητα που σχετίζεται με το παιχνίδι.
- δ. Η συνάθροιση - συνέλευση που σχετίζεται με τους αγώνες.
- ε. Η ψυχαγωγία.
- στ. Η αποδοχή αθλητικών και ηθικών κανόνων.
- ζ. Το μέτρο που εκδηλώνεται στους ίδιους τους αγώνες, στα συναφή έργα αυτών και στην τεχνολογία των αγώνων.

Οι παραπάνω αρχές γίνονται κατανοητές μέσα στον ορίζοντα της δημοκρατίας, της ειρηνικής συνύπαρξης ανθρώπων και λαών και των ισόρροπων και ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων.

Οι βασικοί άξονες της ολυμπιακής παιδείας είναι:

- ✓ Η ελεύθερη και συνειδητή ατομικότητα και προσωπικότητα του ανθρώπου.
- ✓ Οι διαπροσωπικές σχέσεις, η κοινωνικότητα, η επικοινωνία, ο διάλογος, η έκφραση και η μάθηση.
- ✓ Το παιχνίδι σε όλες τις μορφές του (ψυχαγωγία, διασκέδαση και χαρά).
- ✓ Η κίνηση και η επαφή με τη φύση, την τεχνική, το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό.
- ✓ Ο αγώνας σε ολόκληρο το σύγχρονο ολυμπιακό πρόγραμμα και σε όλες τις φάσεις του, ως προετοιμασία, άσκηση, προπόνηση, συμμετοχή, υποδομή, κανονισμός και κοινωνική κατανόηση.
- ✓ Η διαλεκτική της θέασης στο στάδιο, την τηλεόραση, τον τύπο, τη μόδα, τη διαφήμιση, την τεχνολογία, τη νίκη, την ήττα, την αναγνώριση και την ουτοπία.
- ✓ Οι δυνάμεις της οικονομίας, της τεχνολογίας, της πολιτικής, της επιστήμης και οι Ολυμπιακοί Αγώνες.
- ✓ Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και οι πολιτισμοί, οι θρησκείες, ο διάλογος, οι συναντήσεις, η φιλία, η φιλοξενία, η συνεργασία, η αλληλεγγύη και η κατανόηση των λαών.
- ✓ Τα θετικά και τα αρνητικά φαινόμενα, η εμπορευματοποίηση, η «χορηγοποίηση», η επαγγελματοποίηση, η βιομηχανοποίηση, ο γιγαντισμός, η πολιτικοποίηση, ο ολοκληρωτισμός, οι κριτικές, οι αντιφάσεις στις διεθνείς σχέσεις, η οργάνωση και η διοίκηση, η «θρησκεία» των μυών, η αυτόματη ανθρωπομηχανή.
- ✓ Οι πολικότητες τόπος - οικουμένη, αρχαίο - μοντέρνο, σώμα - πνεύμα, ελευθερία - δεσμεύσεις ως βάσεις παιδείας και ανθρωπισμού.

2. ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι γενικοί στόχοι του προγράμματος είναι:

α. Γνωστικοί

- ✓ Η γνώση για την αρχαία ελληνική και σύγχρονη ολυμπιακή παράδοση και τον ολυμπιακό πολιτισμό.
- ✓ Η κατανόηση της αισθητικής αξίας της τέχνης που έχει πηγή έμπνευσης τους

Ολυμπιακούς Αγώνες και γενικά τον αθλητισμό.

β. Κοινωνικών δεξιοτήτων

- ✓ Η ανάπτυξη της επικοινωνίας με τους συναθλητές, τους προπονητές, τους διαιτητές, τους αντιπάλους, τους δημοσιογράφους, τους θεατές και με άτομα διαφορετικής εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας.
- ✓ Η καλλιέργεια της σωματικής και της πνευματικής ενότητας.
- ✓ Η καλλιέργεια των δεξιοτήτων και των ιδιαίτερων ταλέντων των νέων.
- ✓ Η ανάπτυξη κριτικής σκέψης απέναντι σε αρνητικά κοινωνικά φαινόμενα όπως η βία, η χυδαιολογία, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.ά.
- ✓ Η εξέλιξη των νέων ως προσώπων, σύμφωνα με τις κατηγορίες του ωραίου, του καλού, του δικαίου, του αληθινού και του ελεύθερου.

γ. Σωματικών - κινητικών δεξιοτήτων

- ✓ Η καλλιέργεια των κινητικών - αθλητικών δεξιοτήτων και των ιδιαίτερων αθλητικών ταλέντων των νέων.
- ✓ Η μύηση σε μη διαδεδομένα στη χώρα μας ολυμπιακά αθλήματα και αγώνισματα.

δ. Στάσεων

- ✓ Η συμμετοχή των νέων στην αρχαία ελληνική και σύγχρονη ολυμπιακή παράδοση.
- ✓ Η συμμετοχή των νέων στον ολυμπιακό πολιτισμό, όπως αυτός εμφανίζεται:
α) στον τόπο, στην υποδομή, στη φύση, β) στο σώμα, γ) στην κίνηση, δ) στο παιχνίδι, ε) στον αγώνα, στ) στις αρχές, ζ) στο θέαμα, η) στο νόημα, θ) στο διάλογο.

3. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Θέματα τα οποία μπορούν να αναπτυχθούν στο πλαίσιο του προγράμματος είναι:

1. Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες
2. Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες
3. Ζάππειες Ολυμπιάδες
4. Παραολυμπιακοί Αγώνες

5. Αθλητισμός και άτομα με ειδικές ανάγκες
6. Η δύναμη της θέλησης
7. Αθήνα 2004: ευθύνη όλων μας
8. Αθήνα 2004: εθελοντισμός - επικοινωνία
9. Ολυμπιακοί Αγώνες - Όραμα
10. Αθήνα 2004, θεμέλιο μιας νέας αγωνιστικής και πολιτισμικής πρότασης
11. Ολυμπιάδα και πολιτισμική ζωή
12. Ολυμπιακοί Αγώνες - Περιβάλλον, ποιότητα ζωής
13. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες μέσα από έργα τέχνης
14. Ολυμπιακοί Αγώνες και Αρχιτεκτονική
15. Ολυμπιακοί Αγώνες: σώμα, νους, πνεύμα
16. Ο αγώνας
17. Ολυμπιακά αθλήματα
18. Ωφέλεια της άσκησης
19. Γυναικείος αθλητισμός
20. Ολυμπιονίκες αθλητές - ήρωες
21. Ολυμπιακά σύμβολα
22. Ολυμπιακοί Αγώνες: μήνυμα φιλίας από την αρχαιότητα έως σήμερα
23. Ευ αγωνίζεσθαι (ηθικά και κοινωνικά μηνύματα)
24. Ο κότινος της νίκης
25. Ολυμπιακό κίνημα - κίνημα ειρήνης
26. Ολυμπιακοί Αγώνες και εκκεχειρία
27. Ο καλός και δίκαιος αγώνας
28. Νίκη - Ήττα
29. Ολυμπιακοί Αγώνες και φιλοτελισμός
30. Οι αθλητικοί σύλλογοι - Τα αθλητικά σωματεία της περιοχής μου
31. Μη διαδεδομένα αθλήματα στην Ελλάδα
32. Βία στα γήπεδα και αθλητική παιδεία
33. Το ντόπιγκ στον αθλητισμό
34. Τα αρνητικά φαινόμενα στον αθλητισμό και η αντιμετώπισή τους

35. Μ.Μ.Ε. και Ολυμπιακοί Αγώνες

36. Οι Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες

Μπορεί να αναπτυχθεί και οποιοδήποτε άλλο θέμα σχετικό με το πρόγραμμα, ανάλογα με το ενδιαφέρον των μαθητών.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Οι μέθοδοι διδασκαλίας που προτείνονται για την υλοποίηση του προγράμματος πρέπει:

- ✓ Να είναι εύκολες στην υλοποίησή τους.
- ✓ Να υπηρετούν τους στόχους που έχουν τεθεί.
- ✓ Να απευθύνονται στο γνωστικό, στο διανοητικό και στο συναισθηματικό επίπεδο των μαθητών.
- ✓ Να διευκολύνουν τη συνεργασία εκπαιδευτικών - μαθητών.

Γι' αυτούς τους λόγους, εκτός από τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας (διαλέξεις, προβολή διαφανειών, προβολή βιντεοταινιών, προβολή σλάιτς, προβολή CD-ROM, χάρτες, προπλάσματα, εικόνες, διαγράμματα), προτείνονται και μέθοδοι μαθητοκεντρικές.

Οι μαθητοκεντρικές μέθοδοι δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να λειτουργήσουν ομαδικά, να πάρουν πρωτοβουλίες, να αναλάβουν ευθύνες και να παίξουν ενεργητικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης, με καταιγισμό ιδεών, παιχνίδια ρόλων, παιδαγωγικά παιχνίδια, καλλιτεχνική δημιουργία, αθλητικές δραστηριότητες, ενασχόληση με αθλητικά θέματα, ασκήσεις ελεύθερου συνειρμού, οραματισμό, επισκέψεις στο περιβάλλον (φυσικό και κοινωνικό - έρευνα πεδίου). Οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιήσουμε πρέπει να δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να προβληματίζονται, να αναπτύσσουν τις γνώσεις τους, να συμπεραίνουν, να διατυπώνουν και να αιτιολογούν τις απόψεις τους.

Η θεωρία και η πράξη πρέπει να συμπορεύονται. Πρέπει να δημιουργούνται κατάλληλες συνθήκες, ώστε να γίνεται διερεύνηση θεμάτων και να προάγεται η ικανότητα ανακάλυψης γνώσεων. Οι στρατηγικές αυτές συνθέτουν διαδικασίες μέτρησης, ταξινόμησης, παρατήρησης, διερεύνησης, πρόβλεψης, εύρεσης χρονικών σχέσεων, σύγκρισης γεγονότων, επίλυσης προβλημάτων, γνωστικών

συγκρούσεων, παρατήρησης κ.ά.

Σημαντικό είναι οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να διαμορφώνουν από κοινού το πλαίσιο δράσης. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού πρέπει να είναι καθοδηγητικός - συμβουλευτικός, ενώ το κέντρο βάρους μετατίθεται στους μαθητές και στη συλλογική μορφή εργασίας.

Σημαντική θεωρείται η συνεργασία με άλλους εκπαιδευτικούς, με ειδικούς επιστήμονες, με εξωσχολικούς φορείς και με το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων.

Μεθοδολογικές προσεγγίσεις οι οποίες ικανοποιούν τα παραπάνω είναι: η μέθοδος project, η ομαδοσυνεργατική μέθοδος και η μέθοδος της αλληλοδιδασκαλίας.

5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ομαδοσυνεργατική μέθοδος

Η μέθοδος που ενδείκνυται για την ανάπτυξη του προγράμματος ολυμπιακής παιδείας είναι η ομαδοσυνεργατική μέθοδος. Αυτή η διαδικασία μάθησης χρησιμοποιείται από τους παιδαγωγούς από τις αρχές του 20ού αιώνα.

Το σημαντικό σ' αυτή τη μέθοδο είναι ότι οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές συμμετέχουν ισότιμα και διαμορφώνουν από κοινού το πλαίσιο δράσης. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοδηγητικός - συμβουλευτικός, ενώ το κέντρο βάρους μετατίθεται στους μαθητές και στη συλλογική μορφή εργασίας.

Επιλέγεται η μέθοδος αυτή, διότι είναι βιωματική, ενεργητική, συνεργατική και διεπιστημονική και ανοικτή στην κοινωνία.

Η μέθοδος αναπτύσσεται σε 4 φάσεις.

1η φάση: Προβληματισμός. Η φάση αυτή περιλαμβάνει την επιλογή του θέματος, την ανάλυση σκοπών και στόχων, το χρονοδιάγραμμα, την ευαισθητοποίηση των μαθητών και τη διερεύνηση του θέματος.

2η φάση: Προγραμματισμός διδακτικών ενοτήτων. Στη φάση αυτή γίνεται χωρισμός σε ομάδες, καθεμία από τις οποίες αναλαμβάνει δραστηριότητες. Ορίζεται η μεθοδολογία με την οποία θα εκπονηθεί το πρόγραμμα και το περιβάλλον στο οποίο θα διεξαχθούν οι δραστηριότητες.

3η φάση: Διεξαγωγή - υλοποίηση δραστηριοτήτων. Στη φάση αυτή υλοποιού-

νται οι προγραμματισμένες δραστηριότητες σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα. Ξεκινάμε με συλλογή πληροφοριών. Οι μαθητές δουλεύουν ατομικά ή σε μικρές ομάδες ή όλοι μαζί. Ο εκπαιδευτικός είναι κοντά τους, για να λύσει τυχόν απορίες, να ενθαρρύνει, να βοηθήσει και να κρατήσει έντονο το ενδιαφέρον των μαθητών. Γίνεται ταξινόμηση και σύνθεση εργασιών. Τέλος, γίνεται η παρουσίαση της εργασίας στο σχολείο και στο κοινό.

4η φάση: Αξιολόγηση προγραμμάτων. Η αξιολόγηση γίνεται και κατά τη διάρκεια της εργασίας και στο τέλος του προγράμματος, προφορικά με συζήτηση και γραπτά με ερωτηματολόγια. Στη φάση αυτή γίνεται από κοινού αξιολόγηση της εργασίας σχετικά με το κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι και με το πώς κύλησε η εργασία. Γίνεται εντοπισμός λαθών, σημειώνονται το γνωστικό και το βιωματικό υλικό που κατακτήθηκε και καταγράφονται τα αποτελέσματα. Τόσο η ετεροαξιολόγηση όσο και η αυτοαξιολόγηση γίνονται με θετικό τρόπο και στοχεύουν στην πρόοδο και στη βελτίωση της εργασίας. Στην τελική αξιολόγηση μας ενδιαφέρει το κατά πόσο οι γνώσεις και οι εμπειρίες που αποκτήθηκαν διαμόρφωσαν καινούριες αξίες και συμπεριφορές και άλλαξαν παλαιότερες αρνητικές στάσεις των μαθητών και των εκπαιδευτικών.

Στην πορεία των εργασιών παρεμβάλλονται διαλείμματα ανατροφοδότησης. Σημαντική θεωρείται η συνεργασία με άλλους εκπαιδευτικούς, με ειδικούς επιστήμονες, με εξωσχολικούς φορείς και με το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων.

6. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Πρόγραμμα «Ολυμπιακή παιδεία»

1η φάση: Προβληματισμός

- ✓ Συμπλήρωση αρχικού ερωτηματολογίου αξιολόγησης από τους μαθητές.
- ✓ Ενημέρωση των μαθητών για το νόημα, τις αρχές, το σκοπό και τους στόχους του προγράμματος.
- ✓ Επιλογή θέματος.

Οι μαθητές προτείνουν διάφορα θέματα τα οποία επιθυμούν να επεξεργαστούν και ο εκπαιδευτικός τα καταγράφει στον πίνακα. Τελικά μετά από διάλογο επιλέγεται το θέμα.

Θέμα: Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες

ΣΚΟΠΟΣ: Η σωματική και η ψυχική καλλιέργεια των μαθητών και η αρμονική ένταξή τους στην κοινωνία.

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ

Γνωστικοί: Επιδιώκουμε οι μαθητές:

- ✓ Να γνωρίσουν τη σύγχρονη ολυμπιακή παράδοση.
- ✓ Να γνωρίσουν τον ολυμπιακό πολιτισμό, όπως αυτός εμφανίζεται στη συμμετοχή, στο σώμα, στον αγώνα και στις αρχές.
- ✓ Να γνωρίσουν μη διαδεδομένα στην Ελλάδα ολυμπιακά αθλήματα.

Δεξιότητων: Επιδιώκουμε οι μαθητές:

- ✓ Να καλλιεργήσουν την ομαδικότητα, τη συνεργασία, την κατανόηση και τη φιλία.
- ✓ Να καλλιεργήσουν την κριτική σκέψη απέναντι σε αρνητικά φαινόμενα, όπως είναι η βία, η χυδαιολογία και ο ρατσισμός.
- ✓ Να καλλιεργήσουν περιβαλλοντική συνείδηση με έμφαση τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004.
- ✓ Να ενισχύσουν το ενδιαφέρον τους σχετικά με τη διά βίου άσκηση.

Στάσεων: Επιδιώκουμε οι μαθητές:

- ✓ Να υιοθετήσουν στάσεις ίσης συμμετοχής στον αθλητισμό, χωρίς καμία διάκριση.
- ✓ Να αποκτήσουν την ικανότητα αυτοελέγχου στο παιχνίδι και τον αγώνα.
- ✓ Να υιοθετήσουν στάση φίλαθλου πνεύματος και να συμμετάσχουν μαζικά ως φίλαθλοι στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004.
- ✓ Να διαμορφώσουν εθελοντική διάθεση, ώστε να βοηθήσουν στην προετοιμασία, στη φιλοξενία και στη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.
- ✓ Να αποδεχθούν την ευεργετική επίδραση της άσκησης στο σώμα, στο πνεύμα και στην ψυχή, ώστε, ακόμα και αν δε γίνουν αθλητές, να ασχοληθούν με

αθλητικά θέματα.

- ✓ Να συμμετάσχουν ενεργά στον αθλητισμό.
- Ευαισθητοποίηση: Προβολή βιντεοταινίας με θέμα «Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες». Η ευαισθητοποίηση των μαθητών γίνεται με έντυπο, οπτικοακουστικό και ηλεκτρονικής μορφής υλικό.
- Διεύρυνση του θέματος: Μετά από καταιγισμό ιδεών, όπου όλοι οι μαθητές λένε όποια θεματική ενότητα τους έρχεται στο μυαλό σχετική με το θέμα, καταγράφονται όλες οι απόψεις.
- Εντοπισμός ενοτήτων: Αφού ταξινομηθούν οι ιδέες, ακολουθεί συζήτηση για κάθε κατηγορία και οι μαθητές αποφασίζουν για το ποια ενότητα επιθυμούν να εξερευνήσουν. Οι ενότητες που τελικά οι μαθητές επέλεξαν είναι: α) Ολυμπιακοί Αγώνες 1896-1920, β) Ολυμπιακοί Αγώνες 1924-1952, γ) Ολυμπιακοί Αγώνες 1956-1972, δ) Ολυμπιακοί Αγώνες 1976-2004.

2η φάση: Προγραμματισμός διδακτικών ενοτήτων

- Οι μαθητές χωρίζονται σε 4 ή 5 ομάδες των 5 ή 6 ατόμων. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να μελετήσει τις Ολυμπιάδες που διεξήχθησαν μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.
Ομάδα Α: 1896-1920, Ομάδα Β: 1924-1952, Ομάδα Γ: 1956-1972,
Ομάδα Δ: 1976-2004.
- Μεθοδολογία: Οι μαθητές ενημερώνονται για τον τρόπο με τον οποίο θα εξερευνήσουν το θέμα τους. Αναλύεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος, ώστε να γίνει κατανοητή από τους μαθητές.
- Ανάλυση δραστηριοτήτων: Αναλύονται και οργανώνονται οι δραστηριότητες κάθε ομάδας και οι κοινές δραστηριότητες.
- Ενημέρωση του συλλόγου διδασκόντων για το πρόγραμμα.
- Ενημέρωση του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων για το πρόγραμμα.
- Σύσταση σχολικής επιτροπής φίλαθλου πνεύματος.
- Σύσταση σχολικής επιτροπής για τη διάδοση της ολυμπιακής παιδείας.

3η φάση: Διεξαγωγή - υλοποίηση δραστηριοτήτων

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

1η ενότητα

- Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, των εφημερίδων, του περιοδικού Τύπου, των πολυμέσων και επεξεργασία των σχετικών θεμάτων (συμμετοχή χωρών, αθλητές, αγωνίσματα, κανονισμοί, έπαθλα, ποινές, σπουδαία γεγονότα, αφίσες) από κάθε ομάδα.
- Επίδειξη ολυμπιακών αθλημάτων από αθλητές μαθητές στους υπόλοιπους μαθητές της ομάδας ή της τάξης.
- Οι ομάδες παίζουν ανά δύο στην αυλή του σχολείου ή σε κοντινό αθλητικό κέντρο ένα ολυμπιακό ομαδικό άθλημα που επέλεξε η πλειονότητα των αθλητών των ομάδων.
- Συγκέντρωση πληροφοριακού υλικού από ομοσπονδίες, Γ.Γ.Α., αθλητικούς φορείς για τα ολυμπιακά αθλήματα.
- Προβολή βιντεοταινίας ή εισήγηση με διαφάνειες και φωτογραφικό υλικό με θέμα: «Μη διαδεδομένα στην Ελλάδα ολυμπιακά αθλήματα».
- Επίσκεψη ομάδας μπάντμινγκτον στο σχολείο και επίδειξη στους μαθητές για το πώς παίζεται αυτό το άθλημα.
- Παίζουμε κάποιο μη διαδεδομένο άθλημα στις εγκαταστάσεις που ήδη υπάρχουν (π.χ. μπάντμινγκτον στο γήπεδο του βόλεϊ).
- Αξιολόγηση του υλικού της ενότητας - Παρουσίαση του υλικού που βρήκε κάθε ομάδα στις υπόλοιπες.

2η ενότητα

- Κατασκευάζω μακέτα του ολυμπιακού χωριού της Αθήνας, όπως το φαντάζομαι (ομάδα Α).
- Κολάζ με θέμα τα σύγχρονα ολυμπιακά αγωνίσματα (ομάδα Β).
- Ζωγραφική ή γκράφιτι για αφίσα με θέμα: «Ευ αγωνίζεσθαι» (ομάδα Γ).
- Κατασκευή του χάρτη των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων (σε κάθε χώρα παρουσιάζεται ένα έργο του αθλητισμού) (ομάδα Δ).
- Κατασκευάζω πανό με συνθήματα για το εσωτερικό πρωτάθλημα του σχολείου (όλες οι ομάδες μαζί).
- Συλλογή γραμματοσήμων σχετικών με τον αθλητισμό και τους Ολυμπιακούς

Αγώνες. Κάθε ομάδα συλλέγει τα γραμματόσημα της περιόδου την οποία επεξεργάζεται.

- Συλλογή με θέμα: «Τα παράξενα στον αθλητισμό και τους Ολυμπιακούς Αγώνες» (από περιοδικά, βιβλία, εφημερίδες, βιντεοταινίες, τηλεοπτικές εκπομπές κ.ά.).
- Κάθε ομάδα δημιουργεί το δικό της παιχνίδι και βάζει τους δικούς της κανόνες, προάγοντας τη φιλία. Οι ομάδες παίζουν τα παιχνίδια μεταξύ τους.
- Διοργανώνω στο σχολείο μου φιλικό αγώνα ομαδικού αθλήματος με γειτονικό σχολείο.
- Αξιολόγηση του υλικού της ενότητας - Παρουσίαση του υλικού που βρήκε κάθε ομάδα στις υπόλοιπες.

3η ενότητα

- Δημιουργία κόμικ με θέματα από τον αθλητισμό και τους Ολυμπιακούς Αγώνες.
- Συλλογή φωτογραφικού υλικού για κάθε Ολυμπιάδα - Αξιολόγηση του υλικού.
- Κατασκευή του λευκώματος των Ολυμπιακών Αγώνων. Με το φωτογραφικό υλικό το οποίο έχει κάθε ομάδα επιλέξει φτιάχνουμε το λεύκωμα των Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Σε κάθε φωτογραφία βάζουμε τίτλο ο οποίος να εξηγεί τι δείχνει η φωτογραφία. Μαθητές με ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ταλέντο αναλαμβάνουν το αισθητικό μέρος του λευκώματος.
- Δημιουργία της ιστοσελίδας της τάξης.
- Λογοτεχνία - ποίηση. Οι μαθητές γράφουν το δικό τους ποίημα ή τη δική τους ιστορία με θέμα: «Αθλητής - ήρωας» ή «Η αξία του αθλητισμού» ή «Πόλεμος και ειρήνη».
- Θεατρικό παιχνίδι. Δραματοποίηση της ιστορίας ή του ποιήματος που κάθε ομάδα δημιούργησε.
- Εκδήλωση με θέμα: «Ολυμπιακοί Αγώνες και περιβάλλον». Δενδροφύτευση του κοντινού λόφου.

4η ενότητα

- Συγκέντρωση όλου του υλικού που έχουν μαζέψει οι ομάδες. Ταξινόμηση και αξιολόγηση αυτού του υλικού. Σύνθεση της εργασίας.

- Παρουσίαση της εργασίας στο κοινό:
  - Οργάνωση εσωτερικού σχολικού πρωταθλήματος σε όλα τα αθλήματα. Τελετή έναρξης με ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς και μοντέρνες χορογραφίες από τις αντίστοιχες ομάδες του σχολείου (παίκτες, διαιτητές, γραμματεία θα είναι όλοι μαθητές).
  - Έκθεση ζωγραφικής, γκράφιτι, φωτογραφίας, χειροτεχνημάτων που ετοίμασαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος.
  - Θεατρική παράσταση με θέμα: «Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες».

4η φάση: Αξιολόγηση προγραμμάτων

- Συμπλήρωση τελικού ερωτηματολογίου αξιολόγησης από τους μαθητές.
- Στατιστική επεξεργασία αρχικού και τελικού ερωτηματολογίου αξιολόγησης από τον εκπαιδευτικό.
- Έκθεση αξιολόγησης του προγράμματος από τον εκπαιδευτικό.

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Εκδοτική Αθηνών, *Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαία Ελλάδα*, Ολυμπία.

Δημόπουλος Ι., *Η Ολυμπία και οι Ολυμπιακοί Αγώνες*.

Δότσας Π., *Φάρμακα και Ολυμπία*.

Βαλαβάνης, *Άθλα, αθλητές, έπαθλα*.

Σιαδάς Ε., *100 χρόνια Νεότερη Ολυμπιακή Ιστορία*.

Υφυπουργείο Αθλητισμού, Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, *Ελληνικός αθλητισμός*.

Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας, *Οδηγός ολυμπιακής και αθλητικής παιδείας*.

8. ΤΙΤΛΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΗΔΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΕΙ

Από τα ΣΕΠΠΕ: «Εισαγωγή της ολυμπιακής και αθλητικής παιδείας στα σχολεία».

Το πρόγραμμα αυτό υλοποιήθηκε από τον τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, στο πλαίσιο του έργου ΣΕΠΠΕ, το σχολικό έτος 1998-1999, σε 30 Δημοτικά Σχολεία της χώρας στην ΣΤ΄ τάξη.

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Χριστίνα Αργυροπούλου, Σύμβουλος Φιλολόγων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Σκοποί - Στόχοι

- Να ασκηθούν οι μαθητές στην παραγωγή του έντεχνου λογοτεχνικού λόγου.
- Να γνωρίσουν τα μυστικά της τεχνικής των λογοτεχνικών κειμένων.
- Να έρθουν σε επαφή με μη ανθολογημένα στα σχολικά εγχειρίδια κείμενα της νεότερης λογοτεχνικής παραγωγής στα οποία διατυπώνεται με τον τρόπο της Λογοτεχνίας προβληματισμός γύρω από σύγχρονα ζητήματα του ιδιωτικού ή του δημόσιου βίου.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

- Να κληθούν αναγνωρισμένοι συγγραφείς, οι οποίοι θα συζητήσουν με τους μαθητές για τις τεχνικές του πεζού ή του ποιητικού κειμένου.
- Να γίνουν διαγωνισμοί ποίησης ή διηγήματος στο πλαίσιο ενός τμήματος ή μιας τάξης.
- Να γίνουν ακροάσεις μελοποιημένων ποιητικών έργων. Καλό είναι κατά τη διάρκεια των ακροάσεων να έχουν οι μαθητές αντίγραφα του ποιητικού κειμένου, ώστε να μπορούν να συνοδεύουν χαμηλόφωνα τη μουσική.
- Να παρακολουθήσουν οι μαθητές βιντεοταινίες που έχουν ως θέμα τους τη ζωή και το έργο Νεοελλήνων δημιουργών.
- Να γίνει ακρόαση απαγγελιών των ίδιων των συγγραφέων από μαγνητοταινίες ή ψηφιακούς δίσκους.
- Να εκδοθεί μικρή έντυπη ή ηλεκτρονική εφημερίδα, στην οποία θα φιλοξενοούνται οι δοκιμές των μαθητών στην παραγωγή ποιητικού ή πεζού λόγου, ή θα δημοσιεύονται συνεντεύξεις με ανθρώπους των γραμμάτων.
- Να δοκιμάσουν οι μαθητές με τρόπο παιγνιώδη τη δυνατότητά τους στην παραγωγή ποιητικού λόγου σε παραδοσιακά μέτρα (ιαμβικά, τροχαϊκά, αναπαιστικά, μεσοτονικά και δακτυλικά).
- Να παρακολουθήσουν οι μαθητές τη μεταφορά στην κινηματογραφική οθόνη

κλασικών λογοτεχνικών έργων.

Ένα παράδειγμα

Μια σημαντική δραστηριότητα στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης θα μπορούσε να είναι η δημιουργία ενός λογοτεχνικού εργαστηρίου. Στο εργαστήριο αυτό θα ασκούνται οι μαθητές στη δημιουργική γραφή (θα παράγουν κείμενα ποιητικά ή πεζά). Θα μετέχουν σε σχολικής εμβέλειας λογοτεχνικούς διαγωνισμούς. Θα καλούν συγγραφείς. Θα εκδίδουν μικρή εφημερίδα, έντυπη ή ηλεκτρονική, με κείμενα, συνεντεύξεις, σχόλια και ανακοινώσεις. Θα πραγματοποιούν εκθέσεις λογοτεχνικού βιβλίου. Θα ενημερώνονται για τα έγκυρα λογοτεχνικά περιοδικά. Θα οργανώνουν ημερίδες για να τιμηθεί το έργο Νεοελλήνων ποιητών ή πεζογράφων. Θα τυπώνουν σχετικό εικαστικό ή ενημερωτικό υλικό (αφίσες, προσκλήσεις). Θα αναζητούν τη σχέση της Λογοτεχνίας με τις άλλες τέχνες (Μουσική, Ζωγραφική, Γλυπτική, Φωτογραφία, Κινηματογράφος).

Οργάνωση της ζωής

Αγγελική Μαρίνου - Βελεντζά, Μόνιμη Πάρεδρος Οικιακής Οικονομίας
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

I

1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Οργανώνω τη ζωή μου (Οικιακή Οικονομία).

2. ΣΚΟΠΟΙ - ΣΤΟΧΟΙ

Το CD-ROM της Οικιακής Οικονομίας θα βοηθήσει το μαθητή να αναπτύξει την ικανότητα της ορθολογιστικής οργάνωσης και διαχείρισης της οικογενειακής του ζωής, της επικοινωνίας με τον κοινωνικό του περίγυρο, της κοινωνικής συμπεριφοράς και της προσαρμογής του σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο. Παράλληλα τον καθιστά ικανό να αντιμετωπίζει με επιτυχία τις καθημερινές του ανάγκες και δραστηριότητες, όπως είναι η λειτουργική διαμόρφωση των χώρων διαμονής του και η επιλογή της τροφής και της ενδυμασίας του. Επίσης το άτομο αναπτύσσει την ικανότητα απόκτησης υγιεινών διατροφικών συνηθειών, καθώς και την ικανότητα προσδιορισμού κριτηρίων για την ενδεδειγμένη επιλογή των τροφίμων ανάλογα με τις προσωπικές του ανάγκες. Τέλος, το σύγχρονο διδακτικό και εποπτικό υλικό της Οικιακής Οικονομίας προβάλλει τα παραδοσιακά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας, τις ιδιαιτερότητες του λαού μας και την αισθητική και κοινωνική ευαισθησία προς το περιβάλλον.

3. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Η ανάπτυξη του σεναρίου ακολουθεί την πορεία των δραστηριοτήτων που μπορεί να πραγματοποιήσει ο μαθητής μέσα στην εβδομάδα. Η ανάπτυξη του λογισμικού της Οικιακής Οικονομίας βασίζεται στην απόκτηση γνώσεων από την πλευρά του μαθητή μέσα από μια σειρά δραστηριοτήτων που καλείται αυτός να πραγματοποιήσει. Ο μαθητής μπορεί να έχει μια σειρά από πολλές επιλογές και να ανακαλύψει, μέσα από αυτές, τις σωστές απαντήσεις σε ερωτήματα που θα αντιμετωπίσει στη διάρκεια της αναζήτησής του. Το περιβάλλον που κινείται ο μα-

θητής αποτελείται από μια εικονική πόλη, με όλα τα λειτουργικά της μέρη (σπίτια, σχολείο, εκκλησία, πάρκο, γήπεδο, δημαρχείο, καταστήματα κ.ά.), μέσα από τα οποία ο μαθητής ενεργοποιείται και ανακαλύπτει μόνος του τις βασικές γνώσεις του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, ενώ παράλληλα γίνεται δέκτης των μηνυμάτων που απορρέουν από τις δραστηριότητες.

Ο μαθητής κινείται μέσα στο λογισμικό του CD-ROM έχοντας την εικόνα που παρουσιάζεται στην οθόνη του ηλεκτρονικού υπολογιστή σαν την εικόνα που θα έβλεπε με τα ίδια του τα μάτια. Με αυτό τον τρόπο κινείται μέσα στο ίδιο του το σπίτι, επικοινωνεί με τους γονείς και τους φίλους του και παράλληλα, όσο κινείται, ανακαλύπτει αντικείμενα που μπορεί να τα ενεργοποιήσει, ενώ παράλληλα έχει ανά πάσα στιγμή τη δυνατότητα να επιλέξει τις διαδρομές που θέλει να ακολουθήσει έξω από το σπίτι του.

Η ανάλυση των διαδρομών με τις ανάλογες δραστηριότητες και οι στόχοι που αναμένεται να επιτευχθούν παρουσιάζονται μέσα από τις ημέρες της εβδομάδας.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- ✓ Η αρχή της συνερεύνησης: Ο εκπαιδευτικός και το εκπαιδευτικό λογισμικό δεν είναι οι μόνοι απόλυτοι ρυθμιστές, ώστε οι μαθητές να περιορίζονται στο ρόλο του απλού θεατή, εκτελεστή ή διεκπεραιωτή. Ο εκπαιδευτικός, με την αξιοποίηση των σχολικών εγχειριδίων και άλλων διδακτικών μέσων, σε συνδυασμό με τη λειτουργική ένταξη και ενσωμάτωση του εκπαιδευτικού λογισμικού, δρα ως συνερευνητής, καθώς επιδιώκει μαζί με τους μαθητές του να βρει λύσεις, προτάσεις, εναλλακτικές θεωρήσεις κ.ά.
- ✓ Η αρχή της προσφοράς και της κατανόησης των πληροφοριών: Οι βάσεις δεδομένων προσφέρουν τις απαραίτητες βασικές γνώσεις και πληροφορίες, ώστε οι μαθητές να οδηγούνται σε θεμελιωμένες κρίσεις. Έτσι οι συλλογιστικοί μηχανισμοί των μαθητών δεν προκύπτουν αυθαίρετα, αλλά με βάση ελεγμένες πληροφορίες και με στοιχεία τα οποία δε χρειάζεται να απομνημονευθούν, αλλά να αναζητηθούν.

- ✓ Η αρχή της εποπτείας και της ελκυστικότητας: Το προσφερόμενο διδακτικό υλικό έχει περισσότερες πιθανότητες να διεγείρει την ενεργό συμμετοχή των μαθητών, όταν παρουσιάζεται ελκυστικά (χρήση χρωμάτων, τρισδιάστατων γραφικών κ.ά.) και εποπτικά (πολυμέσα κ.ά.).
- ✓ Η αρχή του συνδυασμού και των πολλαπλών θεωρήσεων: Το προσφερόμενο γνωστικό υλικό οργανώνεται σε πολυδύναμα σύνολα και περιβάλλοντα εργασίας, έρευνας και περιήγησης, ώστε να είναι δυνατή η ανάλυση και η διερεύνηση με πολλαπλή οπτική και εναλλακτικές μορφές προσέγγισης.
- ✓ Η αρχή της εναλλακτικής επανάληψης: Το προσφερόμενο για γνώση, κατανόηση και εμπέδωση μορφωτικό υλικό δίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι δυνατή η επεξεργασία με εναλλακτικές μορφές.
- ✓ Η αρχή της συγκεκριμενοποίησης και της επαγωγικότητας (το συγκεκριμένο αντικείμενο, η συγκεκριμένη δραστηριότητα, η συγκεκριμένη αναφορά): Η κατανόηση και η διερεύνηση ενός θέματος από το συγκεκριμένο προς το γενικό, από το γνωστό στο άγνωστο, συνιστά αφετηριακή αρχή για την οργάνωση της σχολικής εργασίας με όρους επαγωγής. Η εφαρμογή από κάθε μαθητή αυτής της αρχής σημαίνει, σε τελευταία ανάλυση, τη δυνατότητα οργάνωσης της σχολικής εργασίας από το τοπικό ή γνωστό προς το απομακρυσμένο ή άγνωστο.
- ✓ Η αρχή της αξιοποίησης του λάθους: Η αξιοποίηση του λάθους για την ανίχνευση εναλλακτικών τρόπων στην προώθηση της μάθησης είναι κεφαλαιώδους σημασίας. Η ανίχνευση και η «απόσβεση» του σφάλματος αποτελεί ουσιαστικά αναπόσπαστο τμήμα της διαδικασίας της διδασκαλίας και της μάθησης κυρίως με τη χρήση εκπαιδευτικού λογισμικού, καθώς αυτό προσφέρεται για αναγνώριση, επιβεβαίωση και απόδειξη του λάθους, που με τη σειρά τους προκαλούν την απόρριψη του μαθητή, μέσα από διαδικασίες αυτορρύθμισης και εναλλακτικών δοκιμών.
- ✓ Η αρχή της μάθησης με ανακάλυψη: Η αρχή αυτή υιοθετείται, όταν ο μαθητής προχωρεί χωρίς μεθοδολογικές ή γνωστικές οδηγίες και εξειδικευμένες κατευθύνσεις στην επίλυση προβλημάτων ή ασκήσεων ή όταν, βάσει ορισμέ-

νων μεθοδολογικών νύξεων και πληροφοριών, καθοδηγείται διακριτικά, την κατάλληλη στιγμή, στην επίλυση προβλημάτων. Το προτεινόμενο εκπαιδευτικό λογισμικό αξιοποιεί συστηματικά διδακτικές τεχνικές προσφοράς ευκαιριών στους μαθητές για εμπειρίες «ανακάλυψης» μέσα σε περιβάλλον έρευνας, περιήγησης και εργασίας.

- ✓ Η αρχή της ενεργού συμμετοχής, της ομαδικής εργασίας και της δημιουργικότητας: Η αξιοποίηση του λάθους, η μάθηση ως ανακάλυψη και η επίλυση προβλημάτων αποκτούν άλλο νόημα, όταν οι μαθητές εργάζονται ομαδικά και δημιουργικά. Στο εκπαιδευτικό λογισμικό η ενεργός ομαδική συμμετοχή των μαθητών αποτελεί άξονα όλων σχεδόν των εργασιών που συγκροτούν το εκπαιδευτικό - διδακτικό σενάριο.
- ✓ Η αρχή της βίωσης και της αναβίωσης: Με τη θέαση πραγματικών ή εικονικών αναπαραστάσεων και με τη χρήση πολυμέσων ο μαθητής καλείται να παρακολουθήσει ενεργά και να πάρει μέρος σε μια σειρά επεισοδίων του μύθου και της ιστορίας που συγκροτεί την επιδιωκόμενη περιήγηση, την έρευνα, την εργασία, τη σύνθεση κ.ά.

5. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΕΣΗΜΕΡΙ

«Γνωριμία με τις οικιακές ηλεκτρικές συσκευές και κατανομή των ρόλων στην οικογένεια»

Σύντομη περιγραφή δραστηριότητας

Στην κουζίνα του σπιτιού του ο μαθητής μπορεί να μάθει για τις διάφορες οικιακές ηλεκτρικές συσκευές και για το πώς λειτουργούν.

Ο μαθητής καλείται να επιλέξει ποιος πρέπει να βοηθήσει τη μητέρα στην καθαριότητα του σπιτιού.

Στόχοι δραστηριότητας

- ✓ Να εξοικειωθεί ο μαθητής με τη λειτουργία των οικιακών ηλεκτρικών συσκευών, έτσι ώστε να αποφευχθούν η άσκοπη και λανθασμένη χρήση τους, καθώς και τα ατυχήματα.

- ✓ Να συνειδητοποιήσει πως οι δουλειές του σπιτιού δεν είναι σωστό να αποτελούν αρμοδιότητα ενός μόνο ατόμου, αλλά πως όλοι στην οικογένεια οφείλουν να συμβάλουν ενεργά, όσο μπορούν και ανάλογα με τον ελεύθερο χρόνο τους, στη διεκπεραίωσή τους.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Μαράτου - Αλιπράντη Λάουρα, Λαμπίρη - Δημάκη Ιωάννα, *Η οικογένεια στην Αθήνα: Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1995.
2. Αποστολόπουλος Ξ. Απόστολος, *Προληπτική Οδοντιατρική*, εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1996.
3. Ζεφυρίδης Κ. Γρηγόρης, *Διατροφή του ανθρώπου*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης, Τμήμα Γεωπονίας, Θεσσαλονίκη 1995.
4. Χατζημικάλη Αγγελική (1895-1965), Ιωάννου-Γιανναρά Τατιάνα, *Η ελληνική λαϊκή φορεσιά: Οι φορεσιές με το καβάδι*, Μουσείο Μπενάκη, Μέλισσα, Αθήνα 1978.
5. Γεωργοβασίλης Δ., Πεκρίδου Αναστ., *Η μόδα στην αρχαία Ελλάδα*, εκδόσεις Παπαδήμας, Αθήνα 1993.
6. Ζωίδης Γ., *Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Ελλάδα*, εκδόσεις Παπαδήμας, Αθήνα 1989.
7. Παναγιώτου Κ., *Η καθημερινή ζωή στην εποχή του Ομήρου*, εκδόσεις Παπαδήμας, Αθήνα 1987.
8. Κοντογεώργιος Χρ., Βαφειάδης Γ., *Αγροτουρισμός*, εκδόσεις ΑΤΕ, Αθήνα 1992.
9. Κουτουφάρης Βασίλης, *Οικολογία και οικιακές συσκευές*, εκδόσεις ΕΚΠΟΙΖΩ, Αθήνα 1993.
10. Γερμενής Α., *Μαθήματα πρώτων βοηθειών για επαγγέλματα υγείας*, ΒΗΤΑ ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ, 7^η έκδοση ανατ., Αθήνα 1994.
11. Τσόχα Κωνσταντίνου, *Επίτομη Κλινική Φαρμακολογία I και II*, εκδόσεις LICHNOS LTD, Αθήνα 1996, τόμος 1ος.

1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Πρόληψη ατυχημάτων - Πρώτες βοήθειες (Οικιακή Οικονομία)

2. ΣΚΟΠΟΙ - ΣΤΟΧΟΙ

Α΄ Ενότητα (Πρόληψη ατυχημάτων)

Το σενάριο περιλαμβάνει παραδείγματα ατυχημάτων, στοιχεία και πληροφορίες, ώστε να δοθεί η ευκαιρία στον εκπαιδευτικό να βοηθήσει το μαθητή να επεξεργαστεί γνώσεις, να μελετήσει περιπτώσεις που τις βλέπει καθημερινά και δεν τις θεωρεί πηγές κινδύνου, να κάνει τις δικές του σκέψεις πάνω στα γεγονότα. Έτσι θα δημιουργήσει έναν τρόπο σκέψης σχετικά με την πρόληψη των ατυχημάτων, δηλαδή την αντιμετώπιση των κινδύνων και τη μετατροπή της ανασφάλειας σε ασφάλεια. Επομένως οι παρεχόμενες γνώσεις πρέπει να χρησιμοποιηθούν όχι ως στόχος αλλά ως μέσο.

Με την άσκηση της παρατηρητικότητας και της προσοχής, το βίντεο στοχεύει στη δημιουργία ενός τρόπου σκέψης επάνω στην πρόληψη που θα βοηθήσει να μπορέσουν να προβλεφθούν και να αντιμετωπιστούν, με συγκεκριμένη δράση, οι κίνδυνοι των ατυχημάτων, συμπεριλαμβανομένων και των πολλών άλλων που δεν εμφανίζονται στο βίντεο.

Β΄ Ενότητα (Πρώτες βοήθειες)

Στόχος της βιντεοταινίας αυτής είναι να δώσει στους μαθητές οδηγίες και γνώσεις σχετικά με τις πρώτες βοήθειες. Δεν είναι τόσο ένα βίντεο που θέλει να περάσει κάποιο μήνυμα, αλλά ένας οδηγός δράσης για ένα συγκεκριμένο σκοπό: τη διάσωση κάποιου προσώπου που κινδυνεύει. Στοχεύει στο να αποκτήσουν οι μαθητές την ικανότητα να παρέχουν πρώτες βοήθειες σε περίπτωση ατυχήματος που πιθανόν να συμβεί στο άμεσο περιβάλλον τους. Το θέμα προσεγγίζεται με παράθεση «κατά γράμμα» των αναγκαίων οδηγιών για την καρδιοπνευμονική αναζωογόνηση. Έτσι οι μαθητές θα διδαχθούν μέσω του βίντεο ποιες

ακριβώς πρέπει να είναι οι κινήσεις τους προκειμένου να βοηθήσουν κάποιον που έχει πάθει ένα ατύχημα. Το βίντεο επίσης στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με την αξία της αλληλεγγύης προς τους συνανθρώπους μας.

3. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Α΄ Ενότητα (Πρόληψη ατυχημάτων)

Χώροι που εκδηλώνονται τα ατυχήματα:

- α. στο σπίτι,
- β. στο δρόμο,
- γ. στην ύπαιθρο,
- δ. στο σχολείο.

Β΄ Ενότητα (Πρώτες βοήθειες)

Οδηγίες πρώτων βοηθειών σε τρεις περιπτώσεις:

- α. υποστήριξη της αναπνοής και καρδιοπνευμονική αναζωογόνηση,
- β. εξαγωγή ξένου σώματος,
- γ. εξωτερική αιμορραγία.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Α΄ Ενότητα (Πρόληψη ατυχημάτων)

Το σενάριο είναι σπονδυλωτό, ώστε να εστιάζεται η προσοχή σε ένα συγκεκριμένο σημείο - μήνυμα κάθε φορά, και επιχειρεί την έκθεση των κινδύνων με βάση τους διάφορους τόπους όπου μπορεί να κρύβονται οι κίνδυνοι αυτοί. Έτσι στο βίντεο παρουσιάζονται με τη σειρά οι χώροι που εκδηλώνονται τα ατυχήματα, με τις αντίστοιχες περιγραφές και το μήνυμα που κάθε φορά προκύπτει.

Στη συνέχεια παρατίθεται το σενάριο στη σπονδυλωτή του μορφή. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να το διαβάσει, ώστε να είναι ενήμερος του περιεχομένου και έτοιμος να απαντήσει σε ερωτήσεις ή να κάνει τις διδακτικές του παρεμβάσεις.

Με όρθια γράμματα παρατίθεται το κείμενο του σεναρίου, ενώ με πλάγια, που ακολουθούν αμέσως μετά το κείμενο, παρατίθενται τα σχόλια που μπορούν να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό στο διδακτικό του έργο.

Β΄ Ενότητα (Πρώτες βοήθειες)

Το σενάριο είναι διαρθρωμένο έτσι, ώστε να οδηγεί τον εκπαιδευόμενο στις σωστές ενέργειες για την παροχή πρώτων βοηθειών, ανάλογα με την περίπτωση που αντιμετωπίζει κάθε φορά.

Στη συνέχεια παρατίθενται το σενάριο και τα βήματα που πρέπει να γίνουν σε κάθε περίπτωση για την παροχή βοήθειας. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να το διαβάσει, ώστε να είναι ενήμερος του περιεχομένου και έτοιμος να απαντήσει σε ερωτήσεις ή να κάνει τις διδακτικές του παρεμβάσεις. Είναι καλύτερα μην προβληθεί το βίντεο σε συνεχή ροή, αλλά να διακόπτεται, έτσι ώστε να διδάσκεται κάθε περίπτωση ξεχωριστά, γιατί κάθε περίπτωση απαιτεί και τη δική της αντιμετώπιση.

Στο σενάριο των πρώτων βοηθειών έχουν περιληφθεί τρεις διαφορετικές περιπτώσεις: υποστήριξη της αναπνοής και καρδιοπνευμονική αναζωογόνηση, εξαγωγή ξένου σώματος και εξωτερική αιμορραγία.

5. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Α΄ Ενότητα (Πρόληψη ατυχημάτων)

ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ

Η εξοχή και τα χωράφια δεν είναι τελείως ασφαλή. Μερικές φορές κρύβουν παγίδες, όπως τα ανοιχτά πηγάδια, τα οποία πρέπει να είναι καλά κλεισμένα, γιατί αποτελούν σοβαρό κίνδυνο για τα παιδιά.

Μερικές φορές τα παιδιά ανεβαίνουν και κάθονται στα «φτερά» των τρακτέρ. Αυτό είναι επικίνδυνο, γιατί, αν ανατραπεί το τρακτέρ, σπάνια προλαβαίνει κανείς να πηδήσει και να αποφύγει το ατύχημα.

Ποτέ δεν πρέπει τα παιδιά να οδηγούν τρακτέρ ή άλλο όχημα.
(Εδώ δίνονται ορισμένα παραδείγματα που αφορούν ειδικά κινδύνους που

υπάρχουν στην ύπαιθρο. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δώσουν στα σημεία αυτά όσοι διδάσκουν σε σχολεία που βρίσκονται κοντά στην ύπαιθρο.)

Β' Ενότητα (Πρώτες βοήθειες)

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΙΜΟΡΡΑΓΙΑ

Ένα ατύχημα, όπως η πρόσκρουση σε τζάμι, μπορεί να προκαλέσει εξωτερική αιμορραγία. Μια σοβαρή αιμορραγία μπορεί να προκαλέσει ακόμη και το θάνατο, γι' αυτό χρειάζεται να αντιμετωπιστεί αμέσως. Αφαιρούμε ή κόβουμε τα ρούχα στο σημείο της αιμορραγίας, βάζουμε επάνω στην πληγή μια αποστειρωμένη γάζα από το φαρμακείο του σχολείου και την πιέζουμε τουλάχιστον για δέκα λεπτά, για να δημιουργήσει το αίμα θρόμβους. Σπκώνουμε το τραυματισμένο μέλος επάνω από το επίπεδο της καρδιάς, γιατί αυτό επιβραδύνει τη ροή του αίματος προς το τραύμα. Χωρίς να βγάλουμε τη γάζα, τυλίγουμε σφιχτά το τραύμα με έναν ελαστικό επίδεσμο, όχι όμως πολύ σφιχτά, για να μην εμποδίζεται η κυκλοφορία του αίματος. Οι κινήσεις αυτές θα επιβραδύνουν ή θα σταματήσουν την αιμορραγία, ώσπου να έρθει το ασθενοφόρο.

(Λόγω του θέματος η εξωτερική αιμορραγία εμφανίζεται στο βίντεο με γραφικά, τα οποία είναι απλά και επεξηγηματικά.)

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α' Ενότητα (Πρόληψη ατυχημάτων)

Για τη σχολική βιβλιοθήκη και για χρήση από τον εκπαιδευτικό προτείνεται το βιβλίο του Παπαδόπουλου Στ. Ιωάννη, *Ατυχήματα: Η πρόληψή τους είναι κατορθωτή*, έκδοση Ανώτατης Συνομοσπονδίας Πολυτέκνων Ελλάδος.

Β' Ενότητα (Πρώτες βοήθειες)

Για τη σχολική βιβλιοθήκη και για χρήση από τον εκπαιδευτικό προτείνεται το βιβλίο: *Βασική υποστήριξη της ζωής. Εγχειρίδιο για το κοινό*, Ελληνικό Συμβούλιο Αναζωογόνησης, ΕΚΑΒ Αθηνών (τέρμα οδού Υγείας, Χολαργός, 15669 Αθήνα), ΕΚΑΒ Θεσσαλονίκης (Πλαταιών 26, 54249 Θεσσαλονίκη).

1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Μεσογειακή δίαιτα (Οικιακή Οικονομία)

2. ΣΚΟΠΟΙ - ΣΤΟΧΟΙ

Η ταινία αυτή βιντεοσκοπήθηκε σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, με στόχο να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές της Α΄ Γυμνασίου, έτσι ώστε να εντάξουν στις καθημερινές τους συνήθειες στοιχεία της μεσογειακής δίαιτας, η οποία αποτελεί στις μέρες μας ένα παγκόσμιο πρότυπο σωστής και υγιεινής διατροφής. Ο διδακτικός της στόχος είναι, πέρα από την ενημέρωση για το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, η ανάδειξη του μεσογειακού τρόπου διατροφής ως μιας σύγχρονης συνήθειας που ταιριάζει στους νέους που ενδιαφέρονται για την ποιότητα της ζωής τους αλλά και για την πολιτισμική τους ταυτότητα.

3. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

- α. Ταξίδι στο χρόνο
- β. Πώς επικράτησε αυτός ο τρόπος διατροφής;
- γ. Τι συμβαίνει στις άλλες μεσογειακές χώρες;
- δ. Διατροφή και υγεία
- ε. Σύγχρονες διατροφικές συνήθειες
- στ. Πυραμίδα μεσογειακής διατροφής
- ζ. Ποιος θα μαγειρέψει;

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Οι μαθητές, μετά τη θέαση της ταινίας και τη συμμετοχή τους σε συζήτηση και σε διάφορες ατομικές και ομαδικές εργασίες, θα πρέπει να είναι ικανοί:

- α. Να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της μεσογειακής δίαιτας.
- β. Να ονομάζουν είδη τροφίμων και συγκεκριμένα φαγητά που αντιστοιχούν στα χαρακτηριστικά της μεσογειακής δίαιτας.
- γ. Να αντιλαμβάνονται την πολιτισμική διάσταση της διατροφής.

- δ. Να αναφέρουν κάποιες από τις διατροφικές τους συνήθειες που μπορεί να είναι βλαβερές.
- ε. Να επιλέγουν εκείνα τα προϊόντα της μεσογειακής δίαιτας που μπορούν να τα εντάξουν στην καθημερινή τους διατροφή.
- στ. Να ευαισθητοποιηθούν στο θέμα της παρασκευής του φαγητού από τους ίδιους.

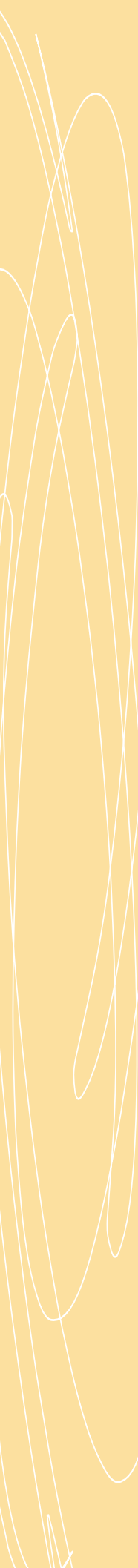
5. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Στην ενότητα «Τι συμβαίνει στις άλλες μεσογειακές χώρες;» γίνεται αναφορά στις ιδιαιτερότητες της διατροφής των λαών της Μεσογείου και παρουσίαση των κοινών για όλες τις χώρες χαρακτηριστικών της μεσογειακής δίαιτας.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πληροφοριακό υλικό για τη μεσογειακή δίαιτα βρίσκεται στη διάθεση των ενδιαφερομένων στους εξής φορείς:

- Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, Διεύθυνση Αγωγής Υγείας
- Ελληνική Εταιρεία Διατροφής και Τροφίμων
- Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ιατρική Σχολή, Εργαστήριο Υγιεινής και Επιδημιολογίας
- ΔΗΩ, Οργανισμός Ελέγχου και Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων
- Περιοδικό *Ελιά και ελαιόλαδο*.

Βία στα σχολεία

Νικόλαος Πετρόπουλος, Σύμβουλος Κοινωνιολογίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Σε πολλές χώρες του κόσμου, και ιδιαίτερα στις αναπτυγμένες χώρες της Δύσης, έχει παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια μια σχετική έξαρση στα φαινόμενα βίαιης συμπεριφοράς στα σχολεία (π.χ. εκφοβισμός μεταξύ των μαθητών, νταπλίκι, κλοπές, βανδαλισμοί, υβριστικά γκράφιτι, επιθετικότητα κατά των εκπαιδευτικών, σεξουαλική παρενόχληση, κοινωνικός αποκλεισμός κτλ.). Έχει επίσης παρατηρηθεί διεθνώς ότι τα φαινόμενα αυτά δεν επηρεάζουν μόνο την οικονομία της χώρας και την καθημερινή λειτουργία του σχολείου, αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη σχολική πρόοδο των μαθητών, στην ψυχική τους υγεία και στη μελλοντική τους διαδρομή ως πολιτών και εργαζομένων.

Επειδή ζούμε στην εποχή της έντονης παγκοσμιοποίησης και των ραγδαίων μεταβολών στα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας και γενικά σε όλα τα επίπεδα της καθημερινής ζωής και επειδή η χώρα μας διέρχεται μια κρίσιμη περίοδο μετάβασης με αυξημένους τους παράγοντες κινδύνου για τους νέους μας, κρίθηκε σκόπιμη η διεξαγωγή μιας εμπειρικής μελέτης στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας. Σκοπός της μελέτης ήταν η καταγραφή όλων των μορφών βίας, καθώς και των συνθηκών που τις προκαλούν, με στόχο την καλύτερη αντιμετώπιση και πρόληψή τους.

Η σχετική μελέτη πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 1998-99, με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης), στο πλαίσιο του έργου «Κοινωνικές Επιστήμες Ι». Τα επιστημονικά πορίσματα της σχετικής έρευνας παρουσιάστηκαν σε διημερίδα που οργανώθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Δεκέμβριος 17-18, 1999), καθώς και σε μονογραφία (Ν. Πετρόπουλος και Α. Παπασυλιανού, *Μορφές επιθετικότητας, βίας και διαμαρτυρίας στο σχολείο*, Αθήνα 2001), που εκδόθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Σε γενικές γραμμές, διαπιστώθηκε ότι τα φαινόμενα της σχολικής βίας στη χώρα μας κυμαίνονται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με άλλες χώ-

ρες. Επιπλέον διαπιστώθηκε ότι καθοριστικό ρόλο σε τέτοιες εκδηλώσεις ασκούν το οικογενειακό περιβάλλον, οι σχολικές συνθήκες, αλλά και τα χαρακτηριστικά των ίδιων των μαθητών (π.χ. το φύλο, οι εμπειρίες και τα βιώματά τους κτλ.).

Ένα σημαντικό υπο-προϊόν του ερευνητικού προγράμματος, το οποίο επίσης χρηματοδοτήθηκε από το Β΄ ΚΠΣ, ήταν και η έκδοση τριών συμβουλευτικών εντύπων, ένα για τους μαθητές (11 ετών και άνω), ένα για τους γονείς και ένα για τους εκπαιδευτικούς. Οι διδακτικοί στόχοι των τριών εντύπων είναι οι εξής:

Έντυπο για τους μαθητές (*«Όταν τα πράγματα αγριεύουν»*). Το φυλλάδιο αυτό απευθύνεται σε όλους τους μαθητές, τόσο σ' αυτούς που προκαλούν τη βία όσο και σ' αυτούς που την υφίστανται ή την παρατηρούν. Αποσκοπεί στο να συμβάλει στην αυτογνωσία των μαθητών, να τους καταστήσει όλους δυναμικά μετόχους στη διαδικασία γένεσης και πρόληψης των συγκρούσεων και να τους βοηθήσει να βρουν ειρηνικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών τους, σε συνεργασία με τους γονείς, τους δασκάλους/καθηγητές και τους συμμαθητές τους (π.χ. μέσα από τις μαθητικές κοινότητες, τα μαθητικά συμβούλια, τους σχολικούς ομίλους κτλ.).

Έντυπο για τους εκπαιδευτικούς (*«Επιθετικότητα στο σχολείο: Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση»*). Το φυλλάδιο αυτό, το οποίο απευθύνεται στους δασκάλους και στους καθηγητές, περιέχει υποστηρικτικό υλικό για τις συνθήκες που γεννούν την επιθετικότητα και για τους τρόπους αντιμετώπισης και διευθέτησης των συγκρούσεων. Γενικά, αποσκοπεί στο να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να αντιμετωπίζουν έγκαιρα και αποτελεσματικά τις συγκρούσεις στο σχολικό χώρο και κατ' επέκταση σε άλλους χώρους. Στο τέλος του εντύπου παρατίθεται και ενδεικτική βιβλιογραφία για τους εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να εμβαθύνουν ως προς τα γενεσιουργά αίτια της επιθετικότητας και τους τρόπους αντιμετώπισής της.

Έντυπο για τους γονείς (*«Γονείς: Όταν δεν πάνε όλα καλά»*). Το έντυπο αυτό

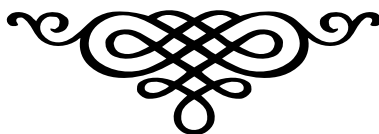
περιέχει υλικό για τη δυναμική της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας και αποσκοπεί στο να βοηθήσει τους γονείς να κατανοήσουν καλύτερα τα προβλήματα και τις αντιδράσεις των εφήβων, ώστε να μπορούν να παρεμβαίνουν έγκαιρα και αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση των κρίσεων. Στο τέλος του εντύπου έχουν καταχωριστεί οι διευθύνσεις, τα τηλέφωνα και άλλες χρήσιμες πληροφορίες για υπηρεσίες υποστήριξης σε περίπτωση ανάγκης.

Από το Σεπτέμβριο του 2001, δύο σειρές από τα παραπάνω τρία έντυπα θα υπάρχουν σε όλες τις σχολικές μονάδες της χώρας (Δημοτικά, Γυμνάσια, Τ.Ε.Ε. και Ενιαία Λύκεια). Δυστυχώς δεν κατέστη δυνατή η εκτύπωση επαρκούς αριθμού αντιτύπων για τη διανομή σε όλους τους αποδέκτες. Ωστόσο θα καταβληθούν προσπάθειες από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ώστε τα έντυπα αυτά να είναι προσβάσιμα μέσω του διαδικτύου ή θα επιδιωχθεί η ανατύπωσή τους σε περίπτωση που υπάρχει μεγάλη ζήτηση. Προς το παρόν, οι εκπαιδευτικοί και οι σχολικές μονάδες που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα επιθετικότητας, εκφοβισμού, βανδαλισμών κτλ., τόσο σε σωματικό όσο και σε λεκτικό επίπεδο, θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν τα σχετικά έντυπα, αφού τα αναπαραγάγουν σε αριθμό αντιτύπων ανάλογα με τις ανάγκες τους. Το έντυπο για τους γονείς θα ήταν δυνατόν, σε πρώτη φάση, να διανεμηθεί μόνο στα μέλη του Δ.Σ. του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Το έντυπο για τους εκπαιδευτικούς πρέπει να διανεμηθεί σε όλους όσοι θα συμμετάσχουν στη διαδικασία της παρέμβασης. Αντίθετα, το έντυπο για τους μαθητές πρέπει να διανεμηθεί σε όλους τους μαθητές του τμήματος, της τάξης ή του σχολείου, λαμβάνοντας υπόψη αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω (δηλαδή ότι όλοι οι μαθητές είναι μέτοχοι στη γένεση και στην επίλυση ενός προβλήματος), αλλά και το ότι θα πρέπει να αποφευχθεί ο στιγματισμός της συμπεριφοράς των μαθητών από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Τα προαναφερόμενα έντυπα θα μπορούσαν να διδαχτούν στην Ευέλικτη Ζώνη στο πλαίσιο δύο προτεινόμενων ενοτήτων: (α) «Θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας» και (β) «Επιστήμη και καθημερινή ζωή: Εφαρμογές των κοινωνικών επιστημών». Κρίνεται επίσης σκόπιμο να συνδέσουν οι εκπαιδευτικοί τη διδασκα-

λία των σχετικών θεμάτων με το ειρηνικό και αγωνιστικό πνεύμα της Ολυμπιάδας, καθώς και με τη διεθνή δεκαετία της ΟΥΝΕΣΚΟ (2001-2010) για έναν «Πολιτισμό ειρήνης και μη βίας έναντι των παιδιών όλου του κόσμου». Φυσικά ο εκπαιδευτικός δε θα πρέπει να παραγνωρίζει ότι βασική επιδίωξη της διδασκαλίας είναι η δημιουργία συνθηκών και η εμπέδωση συνθηθειών για την πρόληψη των φαινομένων βίας και επιθετικότητας καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμο, ιδιαίτερα σε χρόνιες και σοβαρές περιπτώσεις, να αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί, όπου είναι δυνατόν, τις συμβουλευτικές υπηρεσίες των ειδικών (π.χ. ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, ψυχιάτρων κτλ.) που είναι ενταγμένοι σε θεσμούς της πολιτείας (π.χ. κέντρα πρόληψης του ΟΚΑΝΑ, συμβουλευτικοί σταθμοί, ιατρο-παιδαγωγικά κέντρα, κέντρα διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης, πανεπιστημιακά τμήματα κτλ.) ή διαθέτουν άδεια άσκησης επαγγέλματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Lined area for notes, featuring a large, irregularly shaped, light gray scribble in the center.

ΦΥΛΛΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ - ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Επώνυμο: _____ Όνομα: _____

Θέση: _____

Φορέας: _____

Διεύθυνση: _____

Τηλ.: _____ Ημερομηνία: _____

Σχόλια - Παρατηρήσεις:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Προτάσεις για αλλαγή - βελτίωση του υλικού/των διαδικασιών:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

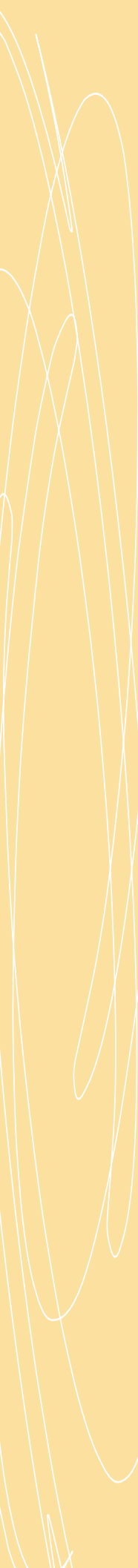
.....

.....

.....

.....

Παράκληση: Να αναγράφεται σε ποιο σημείο αναφέρεται το σχόλιο, η παρατήρηση, η πρόταση

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ Μ. ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΗ Α.Ε.
ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 24 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΤΗΛ.: 0310-480.855